

A GAZDÁLKODÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ BŰNCSELEKMÉNYEK BÜNTETŐJOGI MEGÍTÉLÉSE

KONFERENCIA ELŐADÁSAINAK
SZERKESZTETT VÁLTOZATA

Szerkesztette: Prof. Dr. Domokos Andrea
Budapest, 2018

A GAZDÁLKODÁSSAL
ÖSSZEFÜGGŐ
BŰNCSELEKMÉNYEK
BŰNTETŐJOGI
ÉRTÉKELÉSE

SZERKESZTETTE: PROF. DR. DOMOKOS ANDREA

A GAZDÁLKODÁSSAL
ÖSSZEFÜGGŐ
BŰNCSELEKMÉNYEK
BÜNTETŐJOGI
ÉRTÉKELÉSE

KONFERENCIA ELŐADÁSAINAK
SZERKESZTETT VÁLTOZATA

SZERKESZTETTE: PROF. DR. DOMOKOS ANDREA

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BUDAPEST, 2018

Szerkesztette:
Prof. Dr. Domokos Andrea

© Szerzők, 2018

ISBN 978-963-9808-97-3

A kötet megjelenését a Magyar Nemzeti Bank támogatta.

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara
Felelős kiadó: Dr. Törő Csaba, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:
Patrocinium Kiadó

TARTALOMJEGYZÉK

OLDALSZÁM

ELŐSZÓ7

PROF. DR. TÓTH MIHÁLY

A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények – egy kriminológiai gyufásdoboz oldalai, vagy lángra lobbanni képes gyufaszálak is?11

DR. MOLNÁR GÁBOR MIKLÓS

A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények elbírálásának új rendje25

DR. CZINE ÁGNES

Az új büntetőeljárási törvény lényeges rendelkezései a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények tükrében44

DR. FÜRCHT PÁL ZSOLT

Alkuvó igazságszolgáltatás57

DR. RÉDEI RITA

A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények felderítése és bizonyítása ügyészi szemmel66

DR. VANKÓ LÁSZLÓ

Nagy tisztelettel köszöntök mindenkit!78

MARTON ISTVÁN – PROF. DR. DOMOKOS ANDREA

Gazdasági bűncselekmények – igazságügyi szakértők91

DR. ÚJHELYI BENCE

Garanciális szabályok jelentősége a gyakorlatban101

DR. FODOR BALÁZS

A versenyképes vállalkozás büntetőjogi veszélyei108

ELŐSZÓ

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara és Dr. Újhelyi Bence ügyvéd együttműködésének újabb, immár harmadik állomása volt 2017. október 13-án „A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi megítélése” című konferencia. Az együttműködés célja továbbá is olyan szakmai konferenciák megszervezése, ahol a téma legkiválóbb elméleti és gyakorlati szakemberei osztják meg tapasztalataikat a gazdasági bűnözés háttéréről és büntetőjogi megítéléséről.

A Bűnügyi Tudományok Intézete egyik kiemelt fontosságú kutatási területe a gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények felderítése, bizonyítása, a törvényhozót és a jogalkalmazót egyaránt dilemma elé állító egyes gazdasági viszonyok elemzése.

Tóth Mihály előadásában a gazdasági, gazdálkodással összefüggő bűnözés különböző fogalmi szintjeit és elemeit érinti, mint a gazdasági bűnözés köznapi fogalomrendszerét, kriminológiai szintjét, a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények kategóriáját és a gazdasági bűncselekmények rendszertani vizsgálatát. Kifejti, hogy a gazdasági bűnözés esetében nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a helyreállító igazságszolgáltatásnak, a helyreállítás elkerülhetetlensége esetén ugyanis nem érné meg az elkövetőnek bűncselekményeket elkövetni.

Molnár Gábor Miklós az új büntetőeljárás törvény a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények elbírálásának rendjére vonatkozó szabályait illetően mondja ki, hogy az intézmény legfontosabb célja a szakszerűség fokozása és az időszerűség javítása kell, hogy legyen. Kérdésként fogalmazza meg, hogy vajon a szakszerűség és az időszerűség biztosítása kizárólag vagy döntő mértékben a bíróságokon múlik-e ezen a területen. Előadásának további részében arra keresi a választ, hogy miért épp az adott bűncselekményeket választotta ki a törvényhozó és *„hogyan születik meg a gazdasági bűncselekményeket tárgyaló bíró?”*

Czine Ágnes előadásában az új büntetőeljárás törvény alapvető szabályozását, illetve változásait veszi számba Hangsúlyozza, hogy az Alaptörvény és az új Be. rendelkezései azt juttatják kifejezésre, hogy

alapvető jog csak más alapvető joggal vagy alkotmányos értékkel, csak a szükségesség-arányosság teszt lefolytatása után korlátozható. Előadásában kifejti még a nyomozás megváltozott struktúrájának jelentőségét, az egyezsre vonatkozó szabályokat, a bizonyítást érintő változásokat és a hatékony védelemhez való jog intézményét is.

Fürcht Pál a hazai büntetőeljárásjogi gondolkozás lassú, az officialitás elvéből engedni nem akaró változásán keresztül mutatja be azt a jogalkotói és jogalkalmazói felimerést, miszerint kiemelt bűnüldözési érdek lehet a gazdasági bűnözés felderítése és ennek érdekében, akár súlyos bűncselekmények elkövetőivel is megállapodni kényszerülhet a hatóság. Az új Be. egyezsre alapuló koncepciója a büntetőeljárások egyszerűsítését, gyorsítását, így hatékonyságát is szolgáló jogintézmény.

Rédei Rita kifejti, hogy nem csak a bíróságok, de a nyomozóhatóság és az ügyészség részéről is elvart a speciális szakértelem a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények körében. Ismerteti, hogy milyen tipikus bizonyítási, illetve más eljárási eszközök alkalmasak a gazdasági bűncselekmények és főként a költségvetési csalások felderítésére és bizonyítására. Egy konkrét eseten keresztül mutatja be, hogy milyen szervezett és kiterjedt bűnszervezetek leplezése valósítható meg a kellő szakértelem birtokában.

Vankó László hangsúlyozza a vagyonvisszaszerzés fontosságát és kifejti a NAV Bűnügyi Igazgatóságának 2017-es sikerét ezen a területen. Bemutatja a bűnszervezetekben megvalósuló költségvetési csalások tipikus megjelenési formáit, mint a közösségen belüli áfa-csalás, a számlagyár, a munkaerő-kölcsönzés, és a dohány-kereskedelem.

Marton István előadásában konkrét eseteket ismertet, bemutatva az igazságügyi szakértői munkát. Jelentős megállapítása, hogy a szakértő nem értékelheti a rendelkezésre álló adatokat, bizonyítékokat büntetőjogi szempontból, kizárólag szakmai kompetenciája keretein belül végezhet tevékenységet, továbbá kiemeli az új szakértői tevékenységről szóló törvény szerepét és a magánszakértői tevékenység fontosságát és alkalmazhatóságát.

Domokos Andrea hangsúlyozza, hogy az új büntetőeljárás törvény hatékonysági és gyorsítási törekvéseinek nem lehet áldozata az anyagi igazság és a büntetőeljárás garanciái sem. Megállapítja, hogy a felmérések

alapján a perek elhúzódásának két tipikus oka a hatályon kívül helyezéstől való félelem miatti túlbizonyítás és a szakértői bizonyítás. Elődása végén kiemeli a szakértői kompetencia határainak fontosságát és a megbízott magánszakértő objektivitásának és alkalmazhatóságának új büntetőeljárési törvényben meghatározott feltételeit.

Újhelyi Bence a gazdasági bűncselekmények felderítésében és bizonyításában is kiemelt fontosságú titkos információgyűjtések eredményeinek felhasználhatóságát vizsgálja meg. Bemutatja az adóigazgatási és a büntetőeljárások párhuzamosságának garanciákra jelentett veszélyeit, illetve felveti egyes bűncselekmények esetében a vezető tisztségviselők tanúkénti maghallgatásának aggályos voltát.

Fodor Balázs Gábor a hazai vállalkozások gazdasági és morális helyzetén keresztül mutat rá egy- két jellemző, illetve néhány gazdasági szektort teljesen átszövő adócsalási formára. Áttekinti a jogalkotás és a hatóságok intézkedéseit a gazdasági visszaélések visszaszorításának vonatkozásában, illetve rámutat a vezető tisztségviselők büntetőjogi felelősségének fokozódására.

Budapest, 2018. március 1.

A Szerkesztő

PROF. DR. TÓTH MIHÁLY¹

A GAZDÁLKODÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ BŰNCSELEKMÉNYEK – EGY KRIMINOLÓGIAI GYUFÁSDOBOZ OLDALAI, VAGY LÁNGRA LOBBANNI KÉPES GYUFASZÁLAK IS?

Mindenek előtt elnézést kérek azoktól, akik e bevallottan hangzatosnak szánt cím alapján, Tóth Árpád *Láng* című versének szavai nyomán - amelyben egy gyufaszál rövid életét kísérhetjük nyomon - „piros csodát, izzó leget” várnak tőlem is. A gazdasági bűnözés gyakran száraz és nehéz világa, soha nem izgalmasságával, lobogásával, inkább bonyolultsága, összetettsége miatt jelent számunkra kihívást. Hadd magyarázzam tehát meg: csak annyit akartam a címmel mondani, hogy tisztáznunk szükséges, ha a gazdálkodáshoz kapcsolódó kriminalitásról beszélünk, akkor pusztán egy újabb kategóriát teremtünk-e, megpróbáljuk pontosnak szánt keretek közé, skatulyákba zárni e szerteágazó jelenséget, vagy vizsgálódhatunk az egyes összetevők, a konkrét tettek sajtságait, gyakorlati konzekvenciáit kutatva is.

Más szóval: levonhatunk-e a mindennapok jogalkalmazásában is hasznosítható következtetéseket, ha a gazdálkodás és a bűnözés összefüggéseit elemezzük.

Mínthogy e konferencia szervezői ismét megtiszteltek azzal, hogy én mondhatok mintegy bevezetőként pár szót, fontosnak vélem azt a fogalmi tisztázást, ami a gazdasági, gazdálkodással összefüggő bűnözés különböző fogalmi szintjeit és elemeit érinti. Talán négy ilyen szintről beszélhetünk: a gazdasági visszaélések közvéleményben élő képéről, a kriminológia fogalomrendszeréről, a gazdálkodással összefüggő bűncse-

1 Egyetemi tanár (PTE ÁJK), tudományos tanácsadó (MTA TK JTI)

lekmények már inkább a tételes jog köréhez kapcsolódó csoportjáról és a Btk. hagyományosan „gazdasági bűncselekményeket” érintő törvényi kereteiről. A négy szintet illetően „schengeni határokról” van szó, vagyis egyrészt az elválasztó vonalak gyakran képlékenyek, másrészt önjelölt határvadászként ezúttal csak mintegy szűrőpróba-szerű ellenőrzésre van módom.

1. A közvélemény fogalomrendszere

Mindenek előtt tudomásul kell vennünk, hogy a közvélekedés általában és összességében nem lehet alkalmas a bűnözés és bűnüldözés, s általában a jogi szabályozást igénylő kérdések hatókörének, módszereinek, prioritásainak meghatározására. Ha pl. a „közvéleményen” múlna, valószínűleg ma kétkulcsos adórendszer működne, részben nullához konvergáló, részben az irritálóan magas jövedelem jelentős részét elvonni kívánó adókulccsal. A közvélemény többsége visszaállítaná a halálbüntetést, s valószínűleg felélesztené a büntetésüket kitöltött elítéltek szigorított őrizetét, de legalábbis a rendőrhatalom felügyeletét.

Mégsem hunyhatunk valamiféle szakmai göggel áthatva tartósan szemet a közvélemény bizonyos igényei előtt, mert nyilvánvalóan nem szerencsés, ha folyamatos és állandó, sőt egyre mélyebb szakadék tántog egyes jelenségek intézmények közvélekedésben élő, és szakmai megítélése között.

S bizony, a közvélemény sem következetes, olykor toleráns, máskor kíméletlen szigor után kiált.

Ami a toleranciát illeti, szomorúan állapítsuk meg, hogy bizonyos, az emberek többsége által korábban talán még elítélt gazdasági ügyeskedések, szabályszegések, melyek révén kétes legalitású gazdasági előnyökre lehet szert tenni, fokozatosan, sajátos közmegegyezés, cinkos összekacsintás eredményeképpen kikerültek a kárhozottat jelenségek köréből.

Visszatekintve az előző negyedszázadra, ilyen, kezdetben talán rosszallást kiváltó, később megszokottá, majd elfogadottá vált gyakorlat ma is pl. a cégautók, cégtelefonok vagy általában az állami infrastruktúra (pl. irodák, számítógépek, orvosi berendezések) részben magáncélú

használata, a nyaralások szakmai útnak beállítása, az elszámolható tényleges útiköltségek feltupírozása, a papíron minimálbéren foglalkoztatott alkalmazottak tömegének zsebből, kiegészítő juttatásban részesítése, jelentősebb beruházások esetén a számlaforgalom (ám nem a tényleges munka) redukálása stb.

Ennek sokszor még az elkövetést igazolni próbáló sajátos indokrendszere is kialakult.

Ugye ismerősnek hangzanak a hasonló mondatok:

- „Társadalmilag is és a cég szempontjából is hasznos tevékenységet végzek, olykor saját gépkocsimmal is társasági ügyeket intézek, az állandó rohanásban özszemosódnak társasági és privát ügyeim, miért lenne sikkasztás tehát az, ha esetenként a saját autómba is a cég üzemanyag-kártyájával tankolok?”

- „Az ország súlyos ügyeit szívemen viselő, éjjel-nappal a köz üdvén fáradozó képviselőként csak nem fogok bürokratikus elszámolásokkal bajlódni, s olyan pitiáner vitákba belemenni, hogy ha vidéki képviselőként van Budapesten bérlakásom, miért veszem fel mégis minden hónapban a szállásköltséget is?”

- „Ha augusztusban szervezek a spanyol riviérára egy szakmai utat, ám állítom, hogy ennek során szakkönyveket is beszereztem, és külföldi kollégával is konzultáltam, kinek mi köze hozzá, hogy a könyvtár teraszán barnultam-e le, vagy a strandon?”

- „Orvosként éjjel-nappal szinte ingyen ügyelek, ki tehet tehát jogos szemrehányást azért, ha a magánpraxisom során olykor a klinikai műszerparkot is igénybe veszem?”

- „Az Interneten böngészve próbálok egyetemi előadásaimhoz konkrét, mondandómat színesítendő példákat találni. Tehetek arról, hogy munka közben a hivatali gépemen olykor szinte véletlenül néhány kizárólag felnőtteknek szánt szórakoztató oldal is a látókörombe kerül?”

S az egész rendszerre rátelepülő önigazolások sora hosszan folytatható. Biztosak lehetünk benne, hogy egy százmillió, jórészt szabályosan könyvelt beruházás során akár a vállalkozók többsége minden egyes tételt hivatalosan könyvel? Van egyáltalán olyan szolgáltató, aki ne kérdezné meg, hogy kiállítson-e számlát? S megbízói miért ragaszkodnának hozzá,

ha a számláról történő lemondás révén gyakran még a nálunk egyébként is irreálisan magas áfá-nál is többet takarítanak meg?

Noha a hasonló cselekmények többsége elvileg (ne szépítsük, gyakorlatilag is) legalábbis költségvetési csalásként értékelhető lenne, mára mintegy sajátosan kiterjesztett „végszükségként”, ha úgy tetszik „kockázatvállalásként” fokozatosan igazolhatóvá váltak az állam elleni obstrukciók².

Az un. „stikli”, „kiskapuk”, ügyeskedések” vagy éppen a joghézag kihasználásának álcázott nyereszkekések esetében voltaképpen a gazdasági bűnözés határsorompóján egyensúlyoznak, legtöbbször jócskán át is esve a bűnös oldalra. Más kérdés, hogy a hasonló esetek kezelése során a büntetőjog gyakran teljesen inadekvát és hatástalan eszköz. Noha sejthető, hogy e találóan „szürkegazdaságnak” nevezett területen is milliárdos károk keletkeznek, mégis, megfelelőbben átgondolt jogi környezet biztosításával, pénzügyi szabályozók, fékek, beiktatásával, hatékony ellenőrzési rendszerek működtetésével, ha szükséges, arányos pótlékok, bírságok kiszabásával és – ne tartsanak kérem naivnak - akár a felvilágosítás, a példamutatás, a szabálytalanságok következetes elutasítása révén - a társadalom morális szintjének növelésével itt valószínűleg jobb

2 Sajnos nem tagadható, hogy a mai adórendszer maga is bizonyos fokig jogsértések elkövetésére ösztönözhet. Ma már merészség lenne demagógiának minősíteni azokat az állításokat, melyek szerint biztosan veszteséges, működésképtelen azoknak a vállalkozásoknak a többsége, amelyek kivétel nélkül minden előírást pontosan betartanak, s mindenféle manipuláció, a legcsekélyebb jogsértés nélkül, időben és maradéktalanul eleget tesznek adó- és járulékfizetési kötelezettségüknek is. Az egyik közgazdász végzettségű, vállalkozóként dolgozó tanítványom pl. néhány évvel ezelőtt részletes kalkuláció segítségével kimutatta, hogy egy 20%-os árréssel dolgozó, 5 főt foglalkoztató vendéglátó-ipari vállalkozás (tehát egy olyan gazdasági egység, amely még elsősorban saját munkán alapul) - az alkalmazottak minimálisan kívánatos bruttó bére esetén - átlagos forgalom mellett is évi 4-5 millió Ft veszteséget termel. Ha azonban az alkalmazottak papíron csak minimálbért kapnak (s mert ezért ma kevesen vállalnak minőségi munkát, a különbözetet „zsebből” fizetik a számukra), képződik ugyan a vállalkozó számára mintegy félmillió forintos havi eredmény, ám ennek egyharmadát elviszik a különböző jogcímeneken befizetendő adók.

eredményeket érhetnénk el, mint a büntetőjogi fellépés szorgalmazásával.

Tudom, hogy ma a legtöbb esetben nem e világra valónak tartják, mondjuk ki, bolondnak nézik azt, aki nem próbálja meg személyes költségeit a köztartozások megnyirbálása árán lefaragni. Ám ezzel a szemlélettel egyre mélyebbre süllyedünk a sárba. A tömeges adóeltitkolások magas adóterheket eredményeznek, a magas adókulcsok meg még több adóeltitkolást. S hízik, dagad a saját farkába harapó kígyó. Pedig tényleg igaz, ha a dolog fordítva lenne, s a visszaélőket közösíteni ki a társadalom becsületes többsége, akkor mindannyian jobban járnánk.

A közvélemény másik előszeretettel, ám ellenkező előjellel hangoztatott vádja ellen sem könnyű első hallásra meggyőző érveket találni.

Megdönthetetlenül tartja magát az a nézet, hogy a jelentéktelen bűnöket elkövetők, a „megélhetési tolvajok”, a közlekedési szabályok ellen vétő autósok, a számla kiállítását elmulasztók általában a törvény teljes szigorával találkoznak, a milliárdos károkat okozó „nagyhalak” viszont megússzák a súlyos büntetést, olykor a felelősségre vonást is.

Emlékezzünk a jeles teológus e vélekedést erősítő szavaira: „A törvény olyan, mint a pókháló, amely megfogja a kisebb állatokat, a nagyobbak azonban átjutnak rajta. A dongó beléje jutva széttépi s kirepül belőle, a kis légy azonban fennakad benne”.³ Nem állítható persze, hogy a bűnüldözési vagy büntetés-kiszabási gyakorlat teljesen egységes. Nyilván előfordulnak szélsőséges esetek is. Ám ezt a törvény előtti egyenlőség elvét is olykor kétségbe vonó hiedelmet mégis elsősorban az előítéletek táplálhatják, jobb esetben néhány talán részleteiben nem elég alaposan ismert ügyben hozott döntés. S ha mégis viszonylag enyhe a gazdasági bűnügyekben folytatott ítélkezési gyakorlat (ma a gazdasági bűncselekmények vádlottjainak csak alig 5-6%-át ítélik végrehajtandó szabadságvesztésre), én *általában* ebben sem látok kivetni valót.

Szeretnék hinni abban, hogy még a súlyosabb gazdasági bűnügyekben is a szabadságvesztések arányának és hosszának szorgalmazása helyett a bűncselekménnyel okozott kár vagy vagyoni hátrány teljes és elkerülhetetlen elvonása eredményesebb eszköz lehet.

Nehéz arról meggyőzni a közvéleményt, hogy nem feltétlenül a ha-

3 Temesvári Pelbárt: Promerium. Hagenau, 1499

gyománys büntetőjogi eszközöktől várható a legjobb eredmény. Hosszú idő kell ahhoz, amíg sikerül beláttatnunk, hogy a jövő útja bizonyos területeken nem a súlyos büntetések követelése és alkalmazása, hanem a bűnözés rentabilitásának, ezáltal gyakran további anyagi alapjainak a megszüntetése, a helyreállító igazságszolgáltatás előnyeinek kiaknázása. Ez pedig nem feltétlenül és nem is elsősorban „a bűnözőknek tett kedvezmény.” A helyreállítás elkerülhetetlensége ugyanis – akár vagyoneklobzásban, akár a sértettek kárának teljes megtérítésében, esetleg a mediációs eljárásban történő jóvátételben ölt testet – amellet, hogy tehermentesíti az államot (és a tisztességes adófizetőket) egyben jelentős visszatartó erő is lehet.⁴

Ha *megéri* bünt elkövetni, akár a börtönt is vállalják, ha nem, pénz-büntetést sem kockáztatnak.

2. A kriminológiai szint tudományos absztrakciója

A kriminológia a gazdaság, a gazdálkodás kriminogén tényezőinek széles spektrumából kiindulva kísérli meg az átfogó fogalomképzést.

A gazdasági bűnözés kriminológiai fogalmát érintő munkákat tekintve látni való, hogy nem csekély definiálási nehézséget okoz egymást részben átfedő, és gyakran közgazdasági szempontokat is érvényesítő fogalmak felbukkanása. A már említett „szürkegazdaság” mellett fenyegetően ott tornyosul a „feketegazdaság”, vagy - ha már a semleges, de igen sokat mondó színeknél maradunk – a „fehérgalléros bűnözés”.

4 Nem állítom, hogy a súlyos. több százmilliós értékre elkövetett bűncselekmények esetén is mellőzhető, helyettesíthető a szabadságvesztés. Tény az is, hogy a börtön egzisztenciális következményei különösen a „fehérgalléros” bűnözői körben jelentős visszatartó, elrettentő erőt is jelenthetnek. Az azonban ettől függetlenül igaz, hogy általában határozottabban kellene levonnunk a bűncselekmények jóvátételének, a kár önkéntes megtérítésének, az együttműködésnek a szabadságelvontást kiváltható konzekvenciáit. Ez az új Büntetőeljárás törvény egyes rendelkezéseiből is világosan kivehető tendencia. Sajnos az anyagi jog a megfelelő ösztönző rendszer kialakításában még nem használta ki a lehetőségeket.

A *feketegazdaság* - szűkebb, vagy tágabb értelemben⁵ - elsősorban a legális gazdasági szférán kívüli tevékenységre, a követhetetlenségre, ellenőrizhetetlenségre, (vagy konkrétan az adózatlanságra) utal, és a gondok alapvető forrásának a láthatatlan jövedelmek képződését tartja.

Megfigyelhető, hogy e fogalom központi elemének gyakran az adóelkerülést minősítik, ami azért nem pontos, mert a törvények kijátszásával megvalósított cselekményeket sokszor éppen adózással próbálják legalizálni. A pénzmosások esetében pl. a bűnös eredet leplezésének egyik gyakori, bevett eszköze a jövedelem utáni adófizetés, s ezáltal a nyereség törvényes látszatának keltése. Mégsem állíthatjuk, hogy ilyen esetben az adókötelezettség teljesítése „kifehérítene” az eredendően súlyosan vétkes magatartásokat.

Egy másik felosztási lehetőség - a *jövedelem-szerzés módja szerint* - a feketegazdaságba sorolható tettek három típusa különböztethető meg, a törvénysértő bevételek szerzését célzó, jogellenes, ám alapvetően nem gazdasági jellegű cselekmények (pl. a kábítószerek-kereskedelem), a kizárólag az illegális jövedelemszerzést célzó gazdasági jellegű tettek (pl. az áfa-csalások), és a legális gazdasági tevékenység keretében, illetve azzal összefonódva megvalósított közteher-elvonások (pl. az egyszerű adó-elvonások).⁶ Ezeket előszeretettel nevezik az érintettek „adó-op-

5 VIDUS Tibor pl. igen tág, szinte „szociológiai szemléletű” meghatározása szerint „a feketegazdaság az áruk és szolgáltatások forgalmazása, értékesítése, valamint a munkaerő foglalkoztatása területén megvalósuló illegális tevékenység, amely az azt folytató cégek, személyek és szervezetek részére az érvényben lévő adó- társadalombiztosítási-, vám-, jövedéki és egyéb szabályok megsértésével, be nem tartásával, a piaci versenyben jogosulatlan előnyöket biztosít a törvényesen tevékenykedő vállalkozókkal és gazdálkodó szervezetekkel szemben. A bűnöző szervezetek alapvető jellemzője, hogy rendkívül gyorsan, minél nagyobb nyereség megszerzésére törekszenek, s tagjaik, valamint irányítók a luxus életvitelhez szükséges anyagi eszközöket kizárólag a bűnözés útján kívánják megszerezni. Tevékenységük során egy illegális másodgazdaságot, annak fenntartása céljából pedig egy illegális másodhatalmi struktúrát építenek ki.” (A Nemzetbiztonsági Hivatal feladatai a feketegazdaság elleni fellépésben. Ügyészek Lapja, 1995/5. szám 17 old.)

6 Lásd pl. BENCZE József A feketegazdaság és az ellene való fellépés le-

timalizálásának”, „racionalizálásának”, „adótervezésnek”, mintha a szalonképes felcímkézés leplezné a gyakori tényleges negatív tartalmat.

Bár e csoportosítás szintén hozzájárulhat a pontosabb definíció kialakításához, néhány megjegyzést itt is indokolt tennünk. Nem kétséges, hogy az első kategóriába tartozó tettek is szorosan, sőt elválaszthatatlanul kapcsolódhatnak konkrét gazdasági bűncselekményekhez - pl. csempészethez vagy pénzmosáshoz - az adócsalás megállapíthatósága szempontjából viszont, amelyre mindhatárom kategória esetében sor kerülhet, aligha lényeges, hogy az az elkövető „egyetlen célja”-e, több célja közül csak az egyik, vagy éppen nem is cél, hanem jogellenes magatartásainak immanens része, szükségszerű következménye.

Ami a „fehérgalléros bűnözést” illeti, *Sutherland* hetven évvel ezelőtti sokat idézett koncepciója⁷ – *Schäfer István* röviddel későbbi hazai tolmácsolásában – a mai magyar valóság talaján ismét megihlette a kutatókat, s a fogalom napjainkban reneszánszát éli.

Schäfer szerint fehérgalléros bűnözők azok, „akik a bűncselekményt a gazdasági vagy társadalmi hatalmuk eszközével, vagy annak bástyái mögül követik el. A fehérgalléros büntettes elnevezése – írja - képletesen kívánja bemutatni azokat az úgynevezett gazdasági vagy társadalmi tekintélyeket, akik etikai személyiségüknek rosszallást érdemlő konstitúcióját legtöbbször pozíciójuknak hangsúlyozásával, előkelő fellépéssel, általában külsőségekkel leplezik, tehát akik ilyen értelemben a közvélemény előtt mindig tiszta, fehér gallérban jelennek meg.”⁸

Inzelt Éva újabb kutatásai nyomán arra a következtetésre jut, hogy napjaink fehérgalléros bűnözője magas társadalmi státuszú személy, a gazdasági, a politikai vagy a közösségi élet elismert tagja, aki ezt a tekintélyét, hatalmát eszközként használja fel vagy visszaél azzal egy jellemzően foglalkozása körében megvalósított bűncselekmény elkövetésekor.⁹

hetőségei c. írását, vagy BELYÓ Pál A rejtett gazdaság elvi kérdései című tanulmányát (Belügyi Szemle 1995/15. (különszám) 5. ill. 30. old.)

7 SUTHERLAND, E.H.: White Collar Crime. Dryden Press, New York, 1949

8 SCHAFER István: A „fehérgalléros” büntettes. In: Büntetőjogi **dolgozatok**. Fővárosi Nyomda Rt., Budapest, 1948.

9 INZELT Éva: Korrupció: fehérgallérral vagy anélkül. A fehérgalléros bű-

Kétségtelen, hogy gyakran találkozhattunk ilyen tettesekkel is. Ám magam úgy vélem, Magyarországon a fehérgalléros bűnözők jellemzően nem feltétlenül, sőt nem is elsősorban a társadalmi elithez tartoznak, vagyonosnak sem feltétlenül tekinthetők, általában mégis sikerül egyfajta olyan sajátos „imázst” kialakítaniuk, amely befolyásosabbnak, hozzáértőbbnek mutatja őket a ténylegesnél. A kriminális korrupció határait súroló, vagy át is lépő módon kialakított kapcsolataik, az általuk elfoglalt (vagy így elnyert) pozíció bizalmat ébreszt irántuk, s erre tudatosan törekcsenek is. A „fehér gallér” tehát nálunk azért rejtheti el a gazdasági bűnözés mélyebb, ismeretlenebb dimenziót, mert a bennfentesség, a szakszerűség ténye vagy igen gyakran csupán látszata a bűnös tettek felismerését, felderítését nehezíti, s az e körbe vonható tettesek gazdasági-politikai kapcsolatrendszerre egyrészt bizonyos határig védettséget jelent számukra, másrészt minden gyanú fölött állónak mutatja őket.

Bár mindez bővebb vizsgálatot igényel, talán nem túlzás azt állítani, hogy míg az amerikai értelemben vett „fehér gallér” sajátos státusz-szimbólum, nálunk inkább jelmez. Persze eredményét tekintve ez csaknem mindegy, hiszen mindkettő alkalmas a szemfényvesztésre.¹⁰

Összességében elmondható, hogy napjaink tudományos alapon kialakított *kriminológiai fogalma az említett megközelítések szempontjait igyekszik integrálni. A „feketegazdaság”* – ami egyre kevésbé koromfekete, inkább a „szürke ötven árnyalata” - elsősorban a kriminális magatartások *tárgyára*, a „fehérgalléros bűnözés” főként *alanyaira* koncentrálnak, ám szakszerűbb, pontosabb, s ezáltal szűkebb ismérvcsoport mellett teszi le a voksot.

S ha végül definíciót kell nyújtánunk, nézetem szerint kriminológiai értelemben a gazdasági bűnözés az a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy abhoz szo-

nözés változó tartalma és formái PhD értekezés, 2015. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/20637/Disszertacio_InzeltEva_EDIT.pdf?sequence=1 (2017 október 5.)

- 10 Jó példa erre a milliárdos károkat okozó, nemrégiben végre lezárult „Kulcsár-ügy”, melynek első rendű vádlottja a megfelelő képzettséggel sem rendelkező bróker tudatosan törekedett saját nimbuszát növelő kapcsolatrendszer kialakítására, parlamenti és képviselőházi belépővel rendelkezett, diplomáciai autón fuvaroztatta magát, a legbefolyásosabb körökben mozgott stb.

rosan kapcsolódó bűnözési forma, amely – akár az elkövetés módjára (gyakran a gazdálkodás legális formáinak, kereteinek felhasználásával vagy az azokkal való visszaélés révén) akár eredményére tekintettel - alkalmas arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértse, vagy veszélyeztesse.

3. A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények köre

A kör bizonyos további szűkítésével, de inkább másfajta megközelítés révén juthatunk el a következő szint vizsgálatához. A *gazdálkodással összefüggő* bűnözés már szorosabban kapcsolódik az anyagi büntetőjog tételes jogi szabályaihoz.

Ide sorolhatjuk a büntetőjog által kifejezetten gazdasági bűncselekménynek tekintett (sokszor annak is aposztrofált) deliktumokon kívül

- a vagyon elleni bűncselekmények köréből a gazdálkodás körében elkövetett sikkasztást, csalást, hűtlen kezelést, hanyag kezelést, az gazdaságot, a szerzői, iparjogvédelmi jogi jogsértések üzletszerű alakzatait,

- a hivatali bűncselekmények közül a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó hivatali visszaélést,

- a közélet tisztasága elleni bűncselekmények közül a gazdálkodással kapcsolatos vesztegetést (tehát nem feltétlenül kizárólag a gazdasági vesztegetést) és befolyással úzerkedést,

- a közrend elleni bűncselekmények sorából a nemzetközi gazdasági tilalom megsértését, a forgalmazással elkövetett ártalmas közfogyasztási cikkel, méreggel, radioaktív anyaggal történő visszaélést, a terrorizmus finanszírozásának bizonyos eseteit,

- az elsősorban gazdasági érdekekkel motivált környezet- és természetkárosítást végül

- a titoksértő cselekmények köréből a gazdasági és üzleti titoksértést.

Mint a felsorolások többsége, ez sem egészen pontos és természetesen egzakt kritériumok szerinti besorolást nem mindig tesz lehetővé.

A kör bővíthető lenne akár a kábítószerrel visszaélés forgalmazással megvalósuló üzletszerű változataival (hiszen – mint korábban már

utaltam rá - e tevékenységét fenntartó és folyamatosan bővíteni próbáló diler is bizonyos szempontból illegális gazdasági tevékenységet végez, tevékenysége kapcsolódik a „nagykereskedelemhez”), de ide sorolható a fegyvercsempészet, az emberkereskedelem üzletszerű alakzata, a hulladékgyártóipari szabályok gyakran gazdálkodás menetében elkövetett bűnös megsértése is.

Általában elmondható e deliktumokra, hogy csak bizonyos további feltételek, körülmények teljesülése folytán sorolhatóak a gazdálkodással összefüggő cselekmények körébe.

A kategóriák határainak újabb elhalványulását eredményezheti e konferencia egyik apropója is: :nemrégiben a *gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények* fogalma a Büntető eljárási törvénybe is bekerült. (2017. XC. tv. 10. § 3. pont). Vegyük azonban észre, hogy e kör nem *általában* bizonyos bűncselekményeket, hanem gyakran *kiemelt, súlyosabb* bűncselekményi alakzatokat érint. Bízunk benne, hogy a jogalkotók megfelelően konzultáltak a taxáció megalkotásakor az anyagi jog művelőivel és a bűnüldözés gyakorlati szakembereivel is. Az ide sorolt bűncselekmények illetve alakzatok köre értelemszerűen szűkebb, mint az iménti, a jogi tárgy és az elkövetési magatartás sajátosságai által megjelölt kör, de ez érthető is. E csoport tehát a jogalkotó szándéka szerint az elbírálás során speciális szakértelmet igénylő önmagában, vagy minősülése folytán súlyosabb esetekre terjed ki,

- elsőfokon előírva a törvényszék hatáskörét [Be. 20. § (1) bek. 19. pont)],

- kötelezővé téve tanács eljárást, melynek egyik tagja gazdasági illetve polgári ügyszakhoz tartozó bíró [Be. 13. § (3) bek.]

- lehetővé téve fellebbezések esetén öt tagú tanács eljárást [B. 13. §. (5) bekezdés).

Ez a rendelkezés valószínűleg rehabilitálni fogja a – legalábbis kiemeltnek minősített – gazdálkodással összefüggő bűnözés statisztikai számbavételét is, ami korábban évtizedeken keresztül megtörtént, az utóbbi tíz évben azonban sajnos már nem.

Ugyanakkor a „vegyes bíróságok” sikeres működése ma még nem prognosztizálható, az első tapasztalatok levonásához is több év szükséges.

Félő, hogy adott esetben a büntetőjogi és a gazdasági szemlélet kívánatos egymást erősítő, szintetizáló hatása elé akadályokat gördíthet a felelősségi rendszer jogági különbözősége és a processzuális előírások merevsége. Reménykedjünk, hogy a büntetőjogi felelősségre épülő dogmatika érvényesülését adott esetben mégis segítheti a gazdasági háttérnormák alkalmazási gyakorlatának elmélyültebb ismerete.

4. A gazdasági bűncselekmények

Végül a kifejezetten *gazdasági bűncselekményként* számon tartott körbe a hatályos Btk.

- gazdálkodást rendjét sértő (elsősorban a hitelezői érdekeket és a tőkepiacot érintő) bűncselekményeit és a pénzmosást,
 - a költségvetést károsító bűncselekményeket,
 - pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekményeket és
 - a fogyasztóvédelmi és a gazdasági verseny tisztaságát védő bűncselekményeket
- szokás sorolni.

Noha a Btk. ma már tagoltabb rendszere világos – formailag tehát rendben vagyunk – elméleti síkon mégis gyakran felvetődik milyen szempontok szerint tekintünk egy kriminális tettet gazdasági, vagy vagyon elleni bűncselekménynek.

Már *Fonyó Antal* hangsúlyozta, hogy „a gazdaság elleni bűncselekmények határainak megvonása, az ide tartozó törvényi tényállások meghatározásának módja a büntető jogalkotást mind jogpolitikai, mind jogtechnikai szempontból sajátos és nehéz feladat elé állítja”, mert meglehetősen „viszonylagos értékűek” azok a változó ismérvek, melyek révén a vagyon elleni és gazdasági bűncselekmények megkülönböztethetőek¹¹ Hozzáteszem, az

11 FONYÓ Antal: A gazdálkodási kötelességeket sértő bűncselekmények. (In: Bodgál-Bodrogi-Erdős-Fonyó-Gál-Gáspár-Kovács-Pintér-Wéber: Magyar büntetőjog, Különös Rész. BM Könyvkiadó, 1981, 116-117.old.)
Később *WIENER A. Imre* is igen sokat tett a terminológiai elhatárolások érdekében, amikor világos különbséget tett a „társadalmi tulajdonnal történő

egyértelmű elhatárolás a tulajdoni formák egyenértékűsége és a tulajdon- és gazdálkodási viszonyok keveredése, egymást gyakran feltételező volta miatt ma már sokszor nem is lehetséges. A definiálási kényszer csapdája elkerülhető lehetne pusztán azzal is, hogy a gazdasági bűncselekmények is vagyoni viszonyokat sértenek vagy veszélyeztetnek. Mégis megfogalmazható az a markáns különbség, hogy míg a gazdasági bűnözés jellemzően a gazdálkodás folyamatához – a termeléshez, előállításához, forgalmazáshoz, elosztáshoz - kapcsolódik, a vagyon elleni bűnözés nem e folyamatokban, hanem az elkövetéskor éppen aktuális (a gazdálkodás menetéből tehát mintegy kiemelhető, attól független) birtok- vagy tulajdonviszonyok megsértésében jelentkezik. Azt lehet mondani, hogy a gazdasági bűnözés mindig bizonyos *dinamikus, mozgásban lévő kapcsolatrendszerek* során, ezekhez szükségképpen kötődve sért, vagy veszélyeztet legális érdekeket, a vagyon elleni bűnözés általában *statikus jellegű*, egy adott helyzet, állapot, a folyamatoktól független vagyoni viszonyok ellen irányul.

gazdálkodás egésze” és a „gazdálkodás tervszerűsége” között, megteremtve ezzel annak az elvi alapjait, hogy a társadalmi tulajdont károsító bűncselekményeket a szűkebb értelemben vett, állami szerepvállalással kapcsolatos bűncselekményektől el lehessen határolni. „Elhatárolásukat az a tény is indokolja - írja -, hogy valamennyi gazdaságirányítási utasítás betartása mellett lehet úgy gazdálkodni, hogy a társadalmi tulajdonban kár keletkezzék, vagy a társadalmi tulajdont lehet úgy gyarapítani, hogy az állami gazdaságirányítás által előírt kötelezéseket megszegik. A két érdeksérelem tehát elválhat egymástól. Ezért a gazdasági bűncselekmények jogi tárgyának meghatározásakor az állami gazdaságirányítást önállóan védett társadalmi értéknek tekinthetjük” (A gazdasági bűncselekmények. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986, 137. old.) A múlt század 80-as éveinek végétől - ahogy a piacgazdaság imitálását fokozatosan a valódi piacgazdaság igénye, majd szárnypróbálgatásai váltották fel - a gazdasági szereplők bővülésével, a társaságok, és magánvállalkozók önállósodásával, aktivizálódásával - s ezzel egy időben természetesen új bűnözési formák megjelenésével - világossá vált, hogy a gazdasági bűncselekmények is jóval szélesebb, heterogénebb szférába kerültek. Alapvetően megváltoztak tehát a gazdasági élet szervezeti keretei, a gazdaság szerkezete, alanyai és működési rendszere. Sajátos jelenség, hogy napjainkban az állami szerepvállalás bővülésével az állami gazdaságirányítás büntetőjogi védelmének erősítése ismét mind gyakrabban szóba kerül.

Kétségtelen, hogy pl. a vagyonkezelői kötelezettséget sértő bűncselekmények esetében ez a megkülönböztetés mindig is meglehetősen esetleges volt, a számítógépes vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel való visszaélések kapcsán pedig gyakran ma sem igazít el világosan, a besorolás alapvető szempontjait mégis kijelölheti.

Visszatekintve a vázolt fogalmakra, elmondható, hogy a „gazdasági bűnözés” következtlen és eltérő alapokról induló használata számos átfedést és olykor felesleges vitát eredményezett. Ezeket aligha zárhatja le az a tény, hogy a jelenségek pontos felcímkézésébe belefáradt gyakorlati jogászok többsége mára jobbra csak abban ért egyet, hogy e fogalmak szűkebbek a közvetlen adminisztratív beavatkozást szükségessé tevő nemkívánatos gazdasági jellegű tevékenységnél, de jóval tágabb bűncselekmény-kört ölelhetnek fel, mint amit a Btk. fejezet-címei, vagy egyes tényállások tartalmát böngészve ide sorolhatunk.

Összegezve eddigi megállapításaimat: remélem, ha többet nem, annyit talán sikerült igazolnom, hogy széles, és sokszínű mezsgyén járunk amikor a gazdasági bűnözés különböző szempontrendszerek alapján kialakított fogalmát és határterületeit kutatjuk. Jó lenne, ha ennek során tisztában lennénk a lehetőségeinkkel, de ki is használnánk azokat. A közvélemény nem lebecsülendő, de determinánssá soha nem válható szerepének elismerése mellett a kriminológiai megközelítés nélkülözhetetlen a gazdasági bűnözésre adandó adekvát válaszok megtalálásában és kidolgozásában. A kriminológia módszertana és szempontrendszere nem helyettesítheti, ám nagyban segítheti a tételes jog pontos, dogmatikailag megalapozott fogalmi apparátusának kidolgozását. A napi gyakorlat pedig minderre visszahat, s lehetővé teszi a megismerési és kezelési folyamat magasabb szinten történő reprodukálását. A kriminalitás mind bonyolultabbá váló és folyamatosan megújuló világában nekünk is ennek figyelembe vételével kell tudatosan és folyamatosan bővítenünk a reagálást valamint megelőzést szolgáló eszköztárunkat.

DR. MOLNÁR GÁBOR MIKLÓS, PhD¹

A GAZDÁLKODÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ BŰNCSELEKMÉNYEK ELBÍRÁLÁSÁNAK ÚJ RENDJE

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: új Be.) új szabályozása átfogóan érinti a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények elbírálásának a rendjét. E sokrétűen változó szabályrend törvényes, rendeltetésszerű és hatékony alkalmazása alapos felkészülést igényel.

A konferencia témáját nagyon jó választásnak tartom. A Károli Gáspár Református Egyetem által szervezett konferencia hatékonyan szolgálhatja az új Be.-ben foglalt rendelkezések valódi tartalmának a feltárását és az új perrend alkalmazására történő hatékony felkészülést.

A program szerinti előadás-sorozat a gazdasági bűncselekmények büntetőjogi kezelésének kérdéskörével foglalkozik és ezen a területen az új Be. szabályozása új korszak nyitányát jelentheti. Egy ilyen hangzatos kinyilatkozás nyomán okkal merül fel a kérdés, vajon ez miből állapítható meg. Előadásomban ezt kívánom bemutatni, kellő érveléssel alátámasztani.

I. Az új szabályozás céljai

Az új törvény elfogadása kapcsán legelső kérdésként azt szükséges tisztázni, milyen helyzet kezelésére irányul az szabályozás, vajon milyen gondokat és problémákat kíván kezelni a jogalkotó az új szabályozással?

A válasz a kérdéssel hivatásszerűen foglalkozó szakemberek számára magától értetődő. A két lehetséges legfontosabb cél a szakszerűség fokozása és az időszerűség javítása.

¹ Kúriai bíró, tanácselnök.

Ezzel összefüggésben az nyomban szembetűnő, hogy az új szabályozás kizárólag a bírósági eljárás körében határoz meg speciális rendelkezéseket. Ebből pedig adódik a kérdés: vajon a szakszerűség és az időszzerűség biztosítása kizárólag vagy döntő mértékben a bíróságokon múlik-e ezen a területen.

1. A szakszerűség

A szakszerűség kapcsán kikerülhetetlenül merül fel az az alapvető kérdés, hogy mennyiben hárul a bíróságokra a tényállás felderítésének, illetve a tényállás bizonyításának a terhe. Úgy tűnik, ezen a területen az új Be. nem kívánt változtatni. A jogalkotó szerint ezért is kell koncentrálni és fokozni a bíróságokon a szakmai kompetenciákat. Az eljárási feladatok megoszlásával kapcsolatos rendelkezések behatóbb ismertetése azonban már meghaladja előadásom kereteit.

2. Az időszzerűség

A gazdálkodással összefüggő nagy bűncselekmények legtipikusabb vonása, hogy mindig elhúzódnak. Eszembe jut pl. az egyik legutóbbi óriási gazdasági bűncselekmény, amely ez évben (2017) zárult le a Kúrián jogerősen. A 2008 nyarán elkövetett bűncselekmény miatt 4 év elteltével, 2012 nyarán emeltek vádat. Az első fokú bíróság három év után, 2015 szeptemberében hozott ítéletet úgy, hogy eközben egy ízben az eljárást meg kellett ismételni, mert az Országos Bírósági Hivatal (OBH) elnöke utóbb alkotmányellenesnek nyilvánított jogszabályi rendelkezés alapján jelölte ki az egyébként illetékes bíróság helyett az elsőfokú bíróságot, majd utóbb a Kúria is úgy foglalt állást, hogy továbbra is ugyanaz a bíróság járjon el. Az elsőfokú eljárást tehát a három év alatt gyakorlatilag kétszer folytatták le. A másodfokú ítélet további tizenhárom hónap után (2016 októberében), a harmadfokú ítélet újabb nyolc hónap után (2017 júniusában) született. A másodfokú bíróság e nyolc hónap alatt írásba foglalta ítéletét, elküldte a harmadfokú bíróság mellett eljáró ügyészségnek, amely teljes körűen megvizsgálta az iratokat és kialakította álláspontját,

majd továbbküldte a harmadfokú bíróságnak. A harmadfokú bíróság a hozzá érkezéstől számított két hónapon belül ítéletet hozott.

A tény tehát az, hogy az elkövetés után kilenc évvel zárult le jogerős határozattal az eljárás és a bíróságok eljárása öt évig tartott. Az eljárásnak a terheltekre nem róható elhúzódnását a szabadságvesztés büntetés kiszabása során években is mérhető nyomatékos enyhítő körülményként kellett értékelnie a bíróságnak.

Az új eljárásrend meghatározásának alapvető célja tehát meggyőződésem szerint a szakszerűség fokozása, valamint az időserűség további javítása, és őszintén remélem, hogy az új szabályozás alkalmas lehet e cél előmozdítására.

II. A gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény fogalma.

1. Az értelmező rendelkezés

Az új Be. a II. Fejezetében található Értelmező rendelkezések között határozza meg a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény fogalmát.

Az új Be. 10. § (1) bekezdésének 3. pontja szerint, *e törvény alkalmazásában gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény:*

a) a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 372. § (6) bekezdés a) pontja szerinti sikkasztás, ha azt költségvetési szerv vagy gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy a szerv vagy szervezet vagyonát érintő cselekményével követi el,

b) a Btk. 373. § (6) bekezdés a) pontja szerinti csalás, ha azt költségvetési szerv vagy gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy a szerv vagy szervezet vagyonát érintő cselekményével követi el,

c) a Btk. 374. § (6) bekezdés a) pontja szerinti gazdasági csalás,

d) a Btk. 376. § (6) bekezdés a) pontja szerinti hűtlen kezelés,

e) a Btk. 377. § (2) bekezdése szerinti hanyag kezelés,

f) a Btk. 396. § (4) bekezdés a) pontja és (5) bekezdése szerinti költségvetési csalás és az ezzel összefüggésben elkövetett költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása,

- g) a Btk. 403. § (3) bekezdése szerinti számvitel rendjének megsértése,*
- h) a Btk. 404. § (3) bekezdése szerinti csődbűncselekmény,*
- i) a bennfentes kereskedelem,*
- j) a bennfentes információ jogosulatlan közléstétele,*
- k) a tiltott piacbefolyásolás,*
- l) a piramisjáték szervezése.*

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy e jogi szabályozásban egy régi (ortodox) megoldás köszönt vissza. Attól igényel speciális kezelést és szakértelmet ugyanolyan bűncselekmény, hogy mekkora az elkövetési érték/kár. Ha 480 millió, akkor nem, de ha 520 millió, akkor már igen.

Valójában nyilvánvalóan nem erről van szó. Az összecszerűségnek azért van jelentősége a speciális bűncselekmény-kategória meghatározásakor, mert a bűncselekmények objektív tárgyi súlya alapján (is) dönt a jogalkotó arról, hogy melyik bűncselekmény elbírálására mekkora erőket, illetve erőforrásokat koncentrálnak.

Bíróként először arra gondoltam, hogy kizárólag jogalkotói mérlegelés annak eldöntése, mit sorol e kategóriába, ezzel egy bírónak nem kell foglalkoznia. Azután persze csak motoszkált bennem, hogy az összeállítás rációját magam feltérképezem.

2. A bűncselekmények körének meghatározása

A gondolkodás az első fázisában nyilván mindig a körül mozog, hogy melyik bűncselekmény kerül be és melyik nem a kiemelt bűncselekmények kategóriájába. Ezzel összefüggésben - a teljesség igénye nélkül - néhány érdekességre hívnám fel a figyelmet.

2.1. A gazdasági csalás

Érdeklődéssel tapasztaltam, hogy a *gazdasági csalás* (vagyonhiányossági hátrányösszecszerűsége szempontjából) leg súlyosabb alakzata [Btk. 374. § (6) bekezdés a) pontja] bekerült a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények közé.

A jelenleg hatályos Be.² szerint a gazdasági csalás egyetlen alakzata sem tartozik a törvényszék hatáskörébe³

Bár ilyen bűncselekmény miatt ismereteim szerint máig nem ítélt el senkit a bíróság jogerősen - magam még ilyen vádirattal sem találkoztam -, nem lehet kétséges, hogy bonyolult, összetett jogértelmezést igénylő kérdéseket vehet fel e bűncselekmény elbírálása, ezért mindenképpen indokolt lehet, hogy a magasabb hatáskörű bíróság bírálja el minden esetben és nem csupán akkor, ha azt költségvetési szerv vagy gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy a szerv vagy szervezet vagyonát érintő cselekményével követi el.

2.2. A pénzmosás

A pénzmosás jelenleg is⁴ és a jövőben is⁵ a törvényszék elsőfokú hatáskörébe tartozik, de nem került be a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények közé. Ez talán nem is sérelmezhető. A pénzmosás nem gazdasági vagy gazdálkodással összefüggő bűncselekmény. Egyrésztől a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás érdekeit sérti, veszélyezteti, másrészt a terrorizmus finanszírozásához is kapcsolódhat. Elsősorban a kábítószer-kereskedelemből, a fegyverkereskedelemből, az emberkereskedelemből származó nagy jövedelmek eltüntetésére szolgál, vagy a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem hatékonyságát kívánja fokozni.

Vélhetően nem csekély illegális jövedelem származik a gazdasági bűnözésből. Hallani híreket arról, hogy pl. az áfa csalások milyen mértékben károsítják az EU költségvetését, vagy az EU támogatások igénybe vétele során milyen csalások történnék. A Fővárosi Törvényszéken folyamatban lévő nagy bankár perben mekkora a csalással okozott kár és mennyire fontos kérdés, hogy milyen számítógépes programok alkalmazásával, hogyan tüntették el a bevételeket. Mindezek a körülmények talán indokol-

2 A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.)

3 Lásd Be. 16. § (1) bekezdés

4 Be. 16. § (1) bekezdés u) pontja

5 Új Be. 20. § (1) bekezdés 20. pontja

hatták volna, hogy a pénzmosás is - akár csak részlegesen - bekerüljön a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények közé. Amennyiben azokhoz a bűncselekményekhez kapcsolódik a pénzmosás, amelyeket a törvény egyébként gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekményként határoz meg, akkor végképpen nehéz indokot találni arra, hogy miért nem tartozik a pénzmosás ebbe a körbe.

2.3. Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás.

Hasonló gondolatokat ébresztett az Információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (Btk. 375. §) tényállása

Az Információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás vagyoni elleni bűncselekmény. Lényege, hogy az elkövető adatmanipulációval, illetve elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával vagy elfogadásával kárt okoz. Magam nem találtam érvet a mellett, hogy 500 millió forintot meghaladó károkozás (vagyoni hátrány okozása) esetén miért nem kiemelt bűncselekmény és miért kezelendő másként, mint például a hűtlen kezelés vagy a gazdasági csalás. A biztonság kedvéért azért megnéztem, hogy a törvényszék első fokú hatáskörébe tartozik-e. Megnyugvással állapítottam meg, hogy igen.⁶

Ekkor már komolyan számításba vettem, hogy a bűncselekmények

6 Az új Be. 20. § (1) bekezdésének 17. pontja szerint első fokon a törvényszék hatáskörébe tartoznak a következő bűncselekmények: a Btk. 370. § (6) bekezdés a) pontja szerinti lopás, a Btk. 371. § (6) bekezdése szerinti rongálás, a Btk. 372. § (6) bekezdés a) pontja szerinti sikkasztás, a Btk. 373. § (6) bekezdés a) pontja szerinti csalás, a Btk. 375. § (4) bekezdés a) pontja és (5) bekezdése szerinti különösen jelentős kárt okozó információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, a Btk. 377. § (2) bekezdése szerinti anyagkezelés, a Btk. 379. § (6) bekezdés a) pontja szerinti orgazdaság.

Ez a rendelkezés azonban szemléletesen bemutatja, hogy mennyire kiforrott és milyen szakmai kontroll mellett született meg a törvényszöveg. Azonos albekezdésben a törvény eltérően jelöli meg az egyes bűncselekményeket. Általában - és helyesen - az egyes bűncselekmények Btk. szerinti megnevezését használja a rendelkezéssel érintett törvényhelyek pontos feltüntetésével. Ugyanakkor a most vizsgált bűncselekményt nem a Btk. szerinti megjelölés-

összeállításának rendszerbe foglalása, a rendszerképzésből fakadó követelmények megfogalmazása és a következmények levonása már önmagában egy nagyobb ívű feladat volna. És akármilyen tudományosan alátámasztott rendszert alakítanánk ki, akkor még mindig ott vannak a politikai és a költségvetési szempontok, amelyeket elméleti és gyakorlati jogászként magam nem vehetnék figyelembe.

Ezeket a szempontokat jól szemléltetheti a hivatali visszaélés⁷ közelmúltbeli karrierje.

A hivatali visszaélés, mint hivatali bűncselekmény a Be. hatályba lépése (2003. július 1.) óta a megyei bíróság elsőfokú hatáskörébe tartozik. Korábban is és a jelenleg hatályos Btk. szerint is három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett (tehát a legcsekélyebb tárgyi súlyú büntettek közé tartozó) bűncselekmény.

A jogalkotó 2011. július 13. napjával a Be. XXVIII/A. Fejezetébe új külön eljárásként iktatta be a Kiemelt jelentőségű ügyekben folytatandó külön eljárást. A Be. 554/B. § a) pontja szerint a hivatali visszaélés büntette (Btk. 225. §) miatt indított ügy kiemelt jelentőségű ügy akkor, amikor a szándékos emberölés alapesete nem kiemelt jelentőségű ügy.

2018. július 1. napjával - hét évi gyakorlat után - véget ér a kiemelt jelentőségű ügyekben folytatandó külön eljárás karrierje és az új Be. szerint a hivatali visszaélés elbírálása már nem tartozik a törvényszék hatáskörében, hanem visszakerül a járásbírósághoz.

Vélhetőleg mind a hivatali bűnözés területén, mind pedig a iudicaturában olyan lényeges változások történtek az elmúlt tizenöt évben (illetve az elmúlt hét évben), amelyek előbb az egyik irányú, majd az azzal ellentétben álló másik irányú változtatást indokolták. Az utóbbi változások ráadásul nem simulnak abba az uralkodó trendbe, amely szerint a törvényszéki hatáskör folyamatosan - s majd 2018. július 1. napját követően is - bővül.

sével, hanem egy, a minősített eset megnevezéséhez az ügyészeknek szánt iránymutatásban található, a minősített eset megfogalmazásából konstruált megnevezéssel: „különösen jelentős kárt okozó információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás”-nak nevezi meg.

7 Btk. 305. §

Hasonló gondolatokat ébresztett a Btk. 403. § (3) bekezdése szerinti számvitel rendjének vagy még inkább a két évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bennfentes információ jogosulatlan közzététele vétségének⁸ a kiemelt bűncselekményként szabályozása

Ezért is jutottam végül arra a következtetésre, hogy mégiscsak az első gondolatom bizonyult a helyesnek. A bűncselekmények körének a meghatározása olyan jogalkotói döntés, amely nem igényel szakmai alátámasztást. A bírónak pedig azt kell gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekményként elbírálnia, amit a törvény ekként határoz meg.

3. A normavilágosság követelménye

A kérdés ezután már az volt, hogy az elfogadott törvényben foglalt szabályozás eleget tesz-e a normavilágosság és emellett az ésszerűség (értsd a józan ész) követelményeinek. Egyértelmű és koherens-e a jogszabály szövege?

Első pillantásra szembe tűnik, hogy az első két bűncselekmény, a sikkasztás és a csalás csak akkor minősül kiemelt bűncselekménynek, „ha azt költségvetési szerv vagy gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy a szerv vagy szervezet vagyonát érintő cselekményével követi el”.

Először csak az foglalkoztatott, hogy ez a szűkítés miért csak az első két bűncselekményhez kapcsolódik. Próbáltam az indokait megfogalmazni.

3.1. A sikkasztás

3.1.1. Az önálló intézkedésre jogosult személy

Sikkasztás elkövetése esetén a tettes birtokában van annak a dolognak, vagyontárgynak, amelyre a bűncselekményt elköveti. Az elkövetési tárgy rá van bízva. A sikkasztásnál ezért elvileg (formálisan) még lehetne ésszerű indok ez elkövetői kör szűkítése mellett. Valójában azonban mégis teljességgel értelmetlen ez a szűkítés. A Btk. 372. § (6) bekezdés a)

⁸ Btk. 410/A. §

pontja szerinti sikkasztás ugyanis a különösen jelentős értékre elkövetett sikkasztás, tehát az elkövetési érték az 500 millió forintot meghaladja. Felmerülhet a józan ész szerint, hogy valaki anélkül bízta rá a fél milliárd forintot is meghaladó vagyontárgyát másra, hogy ne mondaná meg, mit tehet vele és mit nem? Nem azért bízta rá a vagyonát a tulajdonos másra, hogy ő tegye vele azt, amit a rábízó nem akar maga megtenni? Vajon milyen önálló intézkedésre gondolhatott a jogalkotó akkor, amikor a sikkasztás lehetséges elkövetési magatartása az eltulajdonítás és a sajátjaként rendelkezés.

Az egy másik kérdés, hogy a dolog megőrzéséhez vagy kezeléséhez fűzött instrukciók megszegésével okozza-e a vagyoni sérelmet az elkövető - amikor a cselekmény már inkább hűtlen kezelés lehet - vagy egyszerűen csupán ellopja azt.

A kérdés komplex megközelítéséhez tartozhat az is, hogy ugyanezt a feltételt a kiemelt bűncselekményként szabályozott hűtlen kezeléshez a jogalkotó már nem is kapcsolja.

3.1.2. A szerv vagy szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy

Ha az elkövetőre rá van bízva a költségvetési szerv vagy a gazdálkodó szervezet fél milliárdos vagy több milliárdos dolga (jellemzően pénze), akkor ki más lehetne a megbízott, mint a költségvetési szerv vagy a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző (és persze önálló intézkedésre jogosult) személy. Ha tehát a törvény szerint eleve a költségvetési szerv vagy a gazdálkodó szervezet vagyonára (vagyonát érintő cselekménnyel) követhető el a kiemelt bűncselekményként szabályozott sikkasztás, akkor a megbízott kizárólag a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy lehet.

Arra pedig talán elég csupán utalni, hogy költségvetési szerv vagyonának a birtokába csak az állami szabályozásnak megfelelő feltételek szerint kerülhet bárki.

Bőven elég lett volna tehát azt rögzíteni, hogy a jogalkotó érdeklődését csak akkor keltette fel a sikkasztás, ha azt költségvetési szerv

vagy gazdálkodó szervezet vagyonára követik el, ha már a jogalkotó úgy ítélte meg, hogy ebben a körben a bűncselekmény elbírálásához fokozott szakértelem szükséges. Az pedig újabb jogalkotói értékelést igénylő kérdés lehetett, hogy indokolt lehet-e különbséget tenni például egy magánszemély és egy betéti társaság bankszámla-követelésének az eltulajdonítása között, vagy sem.

3.2. A csalás

A csalás körében még bonyolultabb a törvényben megszabott szűkítő feltételek megítélése.

A legelső kérdés az lehet, vajon milyen ésszerű indok szólhat amellett, hogy amennyiben egy kívülálló okoz milliárdos kárt a költségvetési szervnek vagy a gazdálkodó szervezetnek, akkor az nem gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény, de ha az elkövető szerződéses partner és a szerződés körében okozza a kárt, vagy ha a saját dolgozó téveszti meg a döntésre jogosult szervet - például a vagyonkezelő szervezet önálló intézkedésre jogosult vezetője a döntésre jogosult testületet - az már a vizsgált bűncselekmény-kategóriába tartozik.

Az is felettébb érdekes lehet, mi a szignifikáns különbség abban, ha a csaló egyébként önálló intézkedésre jogosult, vagy arra nem jogosult.

Itt is bizonyára elég lehetett volna annak rögzítése, hogy: ha költségvetési szerv vagy gazdálkodó szervezet sérelmére követik el.

Az is elgondolkodtató, hogy törvény vajon miért csak a sikkasztás és a csalás kiemelt bűncselekményként kezeléséhez szabta feltételként, hogy azt költségvetési szerv vagy gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy a szerv vagy szervezet vagyonát érintő cselekményével követi el. Ez miért nem feltétel a gazdasági csalás, a hűtlen kezelés, a hanyag kezelés vagy a költségvetési csalás körében. Fél milliárd forintot meghaladó vagyoni hátrány esetén tehát minden költségvetési csalás kiemelt bűncselekmény lesz. Így akár egy egyszerű megítélésű Áfa-csalás is.

III. Az új szabályozáshoz kapcsolt eszközrendszer

Az új Be. kétszeresen is biztosítja a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények speciális kezelését: egyrészt a törvényszéki elsőfokú hatáskör meghatározásával, másrészt pedig a speciális összetételű bírói tanács előírásával.

1. A hatáskör

A törvényjavaslat indokolása szerint a törvény lényeges új változtatása és eleme, hogy a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény kategóriáját a törvényszék hatáskörébe utalja [lásd új Be. 20. § (1) bekezdés 19. pontja] abból a megfontolásból, hogy ebbe az ügycsoportba speciális szaktudást, illetve felkészültséget igénylő bűncselekmények tartoznak. Erre tekintettel e kiemelt bűncselekmények másodfokon az ítéltábla, harmadfokon a Kúria hatáskörébe tartoznak.

Az indokolással eltérően azonban az állapítható meg, hogy e gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények szinte kivétel nélkül jelenleg is a törvényszék hatáskörébe tartoznak.

Az új Be. a törvényszék első fokú hatáskörét meghatározó 20. § (1) bekezdésének 17. pontjában a törvényszék elsőfokú hatáskörébe utalja a Btk. 377. § (2) bekezdése szerinti hanyag kezelést, majd a 19. pontjában a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekményeket, amelyek között - annak fentebb részletezett e) pontjában - ugyancsak szerepel a Btk. 377. § (2) bekezdése szerinti hanyag kezelés, ami törvényszerkesztési hiba.

2. A bíróság összetétele

2.1. A gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények miatt eljáró bírói tanács összetétele

A törvény a bíróságok összetételére gyökeresen új szabályozást vezet be, amelynek lényege, hogy első fokon főszabályként egyesbíró jár el és az ülnökök részvétele az ítélezésben csak szűk körben marad meg ott, ahol

jelenlétük valódi garanciát jelent. Ilyen a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás, valamint a katonai büntetőeljárás. Az elsőfokú eljárásban tehát a továbbiakban főszabályként - hatáskörre tekintet nélkül - egyesbíró jár el⁹, akinek azonban megvan a lehetősége arra, hogy meghatározott szempontok alapján tanácsot alakítson, ha ezt indokoltnak tartja¹⁰. Az első fokon eljáró három tagú tanács tagja csak hivatásos bíró lehet. Főszabályként tehát a törvényszék elsőfokú eljárásában is egyesbíró jár el a jövőben.

Az új Be. 13. § (3) bekezdése szerint¹¹ az elsőfokú bíróság gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény miatt három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el, a tanács egy tagja a törvényszék gazdasági ügyszakának, ennek hiányában a törvényszék polgári ügyszakának bírója.

Az első fokú bíróságként eljáró törvényszék tehát a kiemelt bűncselekmények miatt indított eljárásban kötelezően három hivatásos bíróból álló tanácsban jár.

A másodfokú és a harmadfokú bíróságon a speciális tanács alakítása nem kötelezettség. A másodfokú és a harmadfokú bíróság gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény miatt az ügyet a bíróság öt hivatásos bíróból álló tanácsa elé utalhatja, ha ezt az ügy bonyolultságára, az eljárás ügyiratainak terjedelmére, a büntetőeljárásban részt vevő személyek számára tekintettel, vagy egyéb okból szükségesnek tartja.¹²

A szakszerűség fokozásához magam is egy lehetséges módszernek tartom a három hivatásos bíróból álló tanács eljárását. Elsősorban ezért, mert megteremti a konzultáció legális lehetőségét, a szaktudás, valamint az ismeretek, tapasztalatok összegzését a bírák számára. A gazdasági ügyeket tárgyaló bíró azonban az ügyek jelentős részében birtokában van a nagy gazdasági ügy elbírálásához szükséges szakértelemnek és tapasztalatnak, ezért az ügy elbírálásához nincsen szüksége további bírók közreműködésére. Az ilyen ügyekben a három hivatásos bíró eljárása nem segíti, hanem inkább elhúzza az eljárást.

9 Új Be. 13. § (1) bekezdés

10 Új Be. 13. § (2) bekezdés

11 Az új Be. 13. § (3) bekezdését időközben már módosította a 2017. évi CXCVII. törvény 521. § 1. pontja.

12 Új Be. 13. § (5) bekezdés

Meggyőződésem szerint az esetek többségében vélhetően legalább ilyen hatékonysággal fokozhatta volna az ítélkezés hatékonyságát, ha a törvényszéki egyesbíró kap egy „kisbíró”, aki a törvényszéki bíró irányítása mellett mindent elkészít és elvégez a bíró mellett és a bíró helyett. Ez a „kisbíró” lehetne minimum bírósági titkár vagy egy kirendelt járásbíró. A lényeg, hogy olyan megfelelő bírósági gyakorlattal rendelkezzen, amely alapján képes önállóan végezni az ítélkezéshez kapcsolódó feladatokat.

Az első fokon eljáró három hivatásos bíróból álló tanács egyik tagja nem büntető bíró, hanem a törvényszék gazdasági ügyszakának a bírója. Ha ilyen nincs, akkor a törvényszék polgári ügyszakának a bírója.¹³

Az új Be. időközi módosítása már kiiktatta azt az eredeti jogszabályi feltételt, hogy a gazdasági, illetve a polgári ügyszak bírója (értelemszerűen igazgatási úton történő) kijelölés alapján járhat el. Prognosztizálható, hogy bonyolult szervezési feltételeket támaszthat a civil és a büntető tárgyalási teher összehangolása. Arra ugyanis nyilván nincs lehetőség, hogy a civil bírót a saját ügyszakából teljesen kiemeljék. Emellett az ilyen ügyekben megháromszorozódik a hivatásos bíró ítélkezése iránti igény.

A törvényjavaslat indokolása szerint (lásd Általános indokolás: A külön eljárások 11. pont alatt) e bűncselekmények helyes jogi megítéléséhez szükséges más jogági tapasztalat, különösen polgári jogi, illetve társasági jogi ismeretek és gyakorlat megléte. Ez a megállapítása alapvetően helyes. Tény azonban, hogy szükségesek egyéb tapasztalatok is. Például a költségvetési csalás megítéléséhez pénzügyi adójogi, a számvitel rendjének megsértéséhez számviteli, bennfentes kereskedelemhez, tiltott piacbefolyásoláshoz pénzügyi jogi tapasztalatok. Ezért talán hasznosabb lehetett volna, ha úgy rendelkezik a törvény, hogy a gazdasági/polgári ügyszak, vagy közigazgatási ügyszakának kijelölt bírója legyen a tanács harmadik tagja. Egy tipikusnak tekinthető áfa csalási ügyben a gazdasági/polgári bíró aligha rendelkezik akár csak annyi gyakorlattal, mint egy ilyen ügyeket tárgyaló büntető bíró

13 Új Be 13. § (3) bekezdés

2.2. Feladatmegosztás a háromtagú bírói tanácson belül

A három hivatásos bíróból álló tanácson belüli feladatmegosztás is sajátos újszerű helyzetet teremt. Egy ilyen tanács nem úgy működik, mint a másodfokon vagy harmadfokon eljáró hivatásos bíróból álló tanács. Itt nincs törvényi rendelkezés, mint a másodfokú eljárásban - amely szerint a tanács elnöke által kijelölt bíró előadja az ügyet. Tehát nincs sem előadó, sem szavazó bíró.

Csak annyi következik a törvény szabályozásából, hogy a három tagú tanácsnak van elnöke, aki megszabhatja a feladatokat. Egy ilyen általában nagy terjedelmű és bonyolult jogi megítélésű ügyben nélkülözhetetlen, hogy a három bíró belső feladat-megosztását valaki kézben tartsa. A bizonyítás körében azonban a bírácoknak egyenlő jogaik vannak. Bármelyik kérdezhet, bármelyik lefolytathatja a kihallgatást, meghallgatást.

A három hivatásos bíróból álló tanács csak akkor működhet funkcionálisan, mindhárom bíró akkor vehet részt aktívan a bizonyításban, ha mindhárom bíró rendelkezik az eljárás iratanyagával. Elfogadhatatlannak tartanám, hogy az elsőfokú bíróságként eljáró tanácsban részt vevő bírák ne önállóan tanulmányozzák, vizsgálják az eljárás iratanyagát, és külön-külön is ne készüljenek fel a tárgyalásokra, az egyes bizonyítási cselekményekre.

Feltétlenül érvényesíteni indokolt bizonyos munkamegosztást a bizonyítási cselekmények foganatosítása során a három hivatásos bíró között. Ha nem vesz részt mindhárom bíró aktívan, tevékenyen a bizonyításban, mit sem ér a jelenléte az elsőfokú tanácsban.

Az ítékezésben a bírói tanács valamennyi tagjának azonos jogai vannak. Érdekes helyzetet teremthet, ha a két büntetőbíró nem tud megegyezni büntetőjogi főkérdésekben és majd a harmadik, a civil bíró dönti el a kérdést.

Sajnos a Kúrián ebben már gyakorlók vagyunk. Előfordul, hogy a két kúriai bíró nem ért egyet és a tanács harmadik tagja az alsó fokú bíróságról kirendelt bíró. Ő akár járásbíró is lehet, mert nincsen semmilyen kiválasztási szempont ebben a körben.

Az első fokon három hivatásos bíróból álló tanács működtetése tehát számtalan szervezési kérdést igényel. A törvényszékek többségében valószínűleg nem lesznek állandó gazdasági tanácsok.

2.3. Az öttagú tanács

Amint arra fentebb már utalás történt, a másodfokú és a harmadfokú bíróság gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény miatt az ügyet a bíróság öt hivatásos bíróból álló tanácsa elé utalhatja, ha ezt az ügy bonyolultságára, az eljárás ügyiratainak terjedelmére, a büntetőeljárásban részt vevő személyek számára tekintettel, vagy egyéb okból szükségesnek tartja. Az új Be. rendszerében első fokon már nem lehet az ügyet öttagú tanács elé utalni. Sem gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény, sem más bűncselekmény miatt indított ügyet.

Az öt hivatásos bíró elé utalás előnye lehet, hogy fokozza a szakértelmet és növeli a döntés legalitását.

Az a személyes - és nyilván esetleges - tapasztalatom, hogy három hivatásos bíró mellett már nagyon nehéz fokozni a szakértelmet. Három helyett öt büntetőbíró ezen a téren nagy előrelépést már nem jelent.

2014. január 1. óta van lehetőség arra, hogy a Kúria felülvizsgálati eljárásban az ügy elbírálását öttagú tanács elé utalja. 2014-ben és 2015-ben a Kúria II. Büntető tanácsának elnöke öttagú tanács elé utalt egy-egy ügyet. Azóta további egy ilyen eset volt a Kúrián, tehát ez a jogintézmény nem vált túl népszerűvé.

2014-ben az akkor legnagyobb gazdasági ügyet, az ún. Baumag ügyet utalta a tanács elnöke öttagú tanács elé és ezzel kapcsolatban nem voltak túl jó tapasztalataink.

2015-ben az ugyancsak nagy visszhangot kiváltó, tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos (Magyar kontra Magyarország) ügyet utalta a tanács elnöke öttagú tanács elé. Akkor és ott ez az összetétel feltétlenül növelte a döntés legitimitását, ott jó tapasztalataink voltak.

Az új szabályozás kifejezett hiányossága hogy a másodfokon és a harmadfokon eljáró tanács elnökének döntése alapján nem biztosítja annak a lehetőségét, hogy más szakági bíró - pl. a gazdasági kollégium vagy közigazgatási kollégium bírója is - a tanács tagja lehessen. Ez azonban nem jelent teljes körű akadályt. Amennyiben ugyanis ezt a tanács elnöke igényli, az illetékes igazgatási vezető kijelölésről rendelkező intézkedését kezdeményezheti.

2.4. Az öttagú tanács elé utalás eljárási szabályai

Jelenlegi ismereteink szerint a szabályozás e körben hiányos.

A Be. Tizenharmadik része tartalmazza a tárgyalás előkészítésére vonatkozó szabályokat. Ezen belül a LXXV Fejezet határozza meg a vádirat alapján teendő intézkedéseket.

Az új Be. 496. §-a rendelkezik a bíróság tanácsa elé utalásról. Aszerint: a bíróság az ügyet az előkészítő ülés befejezéséig a bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsa elé utalja, ha ezt az ügy bonyolultságára, az eljárás ügyiratainak terjedelmére, a büntetőeljárásban részt vevő személyek számára tekintettel vagy egyéb okból szükségesnek tartja. A bíróság ebben az esetben értelemszerűen az ügy hivatásos (egyes)bírója, ezért itt nem okozhat értelmezési nehézséget, hogy e döntést a törvény nem a tanács elnökének a jogkörébe utalja.

Másodfokon és harmadfokon azonban a bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el.

Sem a másodfokú, sem a harmadfokú eljárásban nem található olyan szabály, hogy a másodfokú és a harmadfokú bíróság gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény miatt az ügyet a bíróság öt hivatásos bíróból álló tanácsa elé utalhatja.

A másodfokú és a harmadfokú bíróság döntésének jogalapját tehát kizárólag a 13. § (5) bekezdésében találhatjuk meg (ellentétben az elsőfokú szabályozással, ahol annak úgymond mindkét lába megtalálható)

Ebből azonban az következik, hogy a bíróság másodfokon és harmadfokon a három hivatásos bíróból álló tanács. A jövőben tehát a tanács elnöke már nem utalhatja az ügyet egyedül öttagú tanács elé, hanem csak a háromtagú bírói tanács. Tehát: először meg kell alakítani egy három-tagú tanácsot, hogy az hozhasson döntést az öttagú tanács elé utalásról.

3. Az új Be. alkalmazásának költségigénye

Vélelmezhető, hogy az új Be. alkalmazására történő felkészülés során el fog készülni egy kalkuláció arról, vajon milyen ügyterhelt jelent a

gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények elbírálásának új rendje, mennyi további bíróra van szükség, és az mekkora költséget generál főként a törvényszékeken.

Ismeretes, hogy az új Be.-ben vannak létszámbővítést igénylő más új feladatok is. Ilyen például a hatályon kívül helyező határozat ellen engedett fellebbezések elbírálásának terhe, és már itt van az alapvető jogokat sértő elhelyezés miatti kártalanítás iránt indított sok ezer büntetés-végrehajtási ügy is. Sajnos még nincsenek hírek arról, hogy a bíróságok igazgatási vezetése az e téren szükséges és már aktuális intézkedéseket megtette volna.

IV. Hogyan születik meg a gazdasági bűncselekményeket tárgyaló bíró?

A törvény a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények kategóriáját abból a megfontolásból utalja a törvényszék hatáskörébe, és háromtagú, vegyes összetételű bírói tanács elé, hogy ebbe az ügycsoportba speciális szaktudást, illetve felkészültséget igénylő bűncselekmények tartoznak¹⁴.

Az új Be-ben kizárólag a fiatalkorúakra vonatkozó szabályok között van olyan rendelkezés, amely szerint az OBH elnöke által kijelölt bíró az eljáró bíró, illetve a másod- vagy a harmadfokú tanács tagja. Ilyen kijelölésre a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények körében nincs szükség. A törvény nem támaszt semmilyen kvalifikációt e bűncselekményeket tárgyaló bírókkal szemben. Ezért is lehet érdekes, vajon ki tárgyalja az ilyen speciális szaktudást, illetve felkészültséget igénylő ügyeket.

Egy tipikus karrier a következő lehet:

Talán nem tévedek nagyot, ha úgy képzelem, hogy amikor a bíró akkor, amikor megkapja az első komoly gazdasági ügyét, akkor többnyire még nem rendelkezik a törvényhozó által feltételezett speciális szaktudással, illetve felkészültséggel. A bírót valószínűleg nem az öröm és a jogos szakmai büszkeség hatja át, hanem valami olyan érzés, hogy ez bizony egy

14 Lásd törvényjavaslat általános indokolás, IV. A törvény legfontosabb újításai, A bíróság hatásköre, illetékessége, összetétele és a kizárás

sorscapás és rá sem bír nézni az ügyre. A kíváncsiság azonban furdalja, és már másnap elhatározza, hogy átfutja a vádiratot. Elkezd olvasgatni, de ekkor újabb kudarc éri, mert nagyon hamar elveszíti a fonalat és beletörik a bicskája, ezért leteszi. De elfelejteni mégsem tudja. Ettől a pillanattól kezdve már azok a kérdések foglalkoztatják, gondolataiban az motoszkál a fejében, amit már elolvasott és megismert. Nem hagyja nyugodni, és hamarosan ismét kezébe veszi a vádiratot. Másodszorra már könnyebben olvassa, és egyszer majd csak átrágja magát rajta.

Akinek ilyen komolyabb gazdasági ügye van, a vádirat átolvasását követően már nem tud tőle szabadulni. Ekkor egy rendkívül hatékony tanulási folyamat indul. A bíró meg akarja érteni, mi történt, mi az, ami jogellenes, mi a cselekvés rációja. Ehhez utána kell néznie, meg kell tanulnia annak a szakterületnek az igazgatási jogi szabályozását, az igazgatási vagy civil jogi gyakorlatát, amelyhez a vád szerinti elkövetés kapcsolódik.

A bíró elemi igénye, hogy megértse, mi történt az életben, milyen ésszerű érvek, milyen érdekek mozgatták a vádlottak cselekvőségét. Bár keresi a bűncselekményt, a tényállásszerűséget a vád szerinti eseménysorban, ekkor elsősorban még nem ezzel foglalkozik. Egyre inkább foglalkoztatják a felmerülő szakmai kérdések. És ahogy fokozatosan elmélyül azok feldolgozásában, úgy kapcsolja be a büntetőjogi kérdéseket, amelyek szintén komplexen jelentkeznek. Nem pusztán az egyes tényállási elemek beazonosítására törekszik, hanem egyidejűleg figyelemmel van a lehetséges kapcsolódó bűncselekményekre is. Emellett egyre nagyobb súllyal jelentkeznek a már értelmezett tényállási elemek bizonyításával kapcsolatos kérdések is.

Minél jobban tájékozódik, mennél inkább letisztulnak benne a kérdések, annál inkább érdekli az ügy. És mire elérkezik a döntéséhez, addigra a kezdeti harag, méreg és félelem - bár szorongással vegyes - megnyugvássá alakulhat át.

Egyetlen ügy feldolgozása olyan jelentős előrelépést eredményezhet a bíró ars poetica-jában, hogy nyitottá válik a hasonló, kapcsolódó kérdések megoldásában való közreműködésre. Keresi a lehetőséget - persze nem a nagy ügyet hanem - a konzultáció, a szakmai egyeztetés lehetőségét. Keresi a szakmai képzéseket.

A gazdasági bűncselekményeket tárgyaló bírák többnyire nem a frissen kinevezett bírák közül kerülnek ki, hanem azok közül, akik a vázolt utat járják végig. És nem feltétlenül szeretik meg - amit önmagában magam is kórosnak találnék - a nagy gazdasági ügyeket, de nem helyből elutasítással, hanem inkább érdeklődéssel fogadják azokat.

Aki ilyen ügyet tárgyal, attól az komplex megközelítést, komplex gondolkodást igényel. Az ilyen bíró valamilyen rendszerben gondolkodik, mert a komplex megközelítés ezt szükségképpen igényli.

A gazdálkodással összefüggő bűncselekményeket tárgyaló bírának számtalan közös kérdésük, problémájuk van. Nyitottak egymás válaszára, megoldásaira és mindenképpen mérlegelik a másik megoldását akkor is, ha nem értenek egyet vele.

Az ilyen bűncselekményeket tárgyaló bírák soha nem mondják azt, hogy ehhez vagy ahhoz nem értenek. Számukra természetes, hogy olyan kérdéseket kell eldönteniük, amelyekkel soha korábban nem találkoztak.

Ők meg akarják érteni, ami az ügyben történt, és olyan megalapozott döntést akarnak hozni, amely a szakmai és emberi meggyőződésükkel is maradéktalanul összeegyeztethető.

DR. CZINE ÁGNES, PHD¹

AZ ÚJ BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNY LÉNYEGES RENDELKEZÉSEI A GAZDÁLKODÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ BŰNCSELEKMÉNYEK TÜKRÉBEN

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Kolleginák és Kollégák!

*„Egy század minden pohár, a jelen
mögöttem jár és a lelke a jövőben jár.”*
(Petőfi Sándor)

Bevezetés

Az új büntetőeljárás törvény hatályba lépésétől még néhány hónap választ el, ma még jövő, de rövidesen jelen és múlt lesz, amely a „napi jelennek”, a mindennapoknak, de valójában évtizedekre, a jövőnek ad feladatot a jogértelmezés, a joggyakorlat és a jogegység kialakítása során.

2018. július 1. napjával továbbá ez a tény nemcsak számos, hanem óriási feladatot ró az igazságszolgáltatásra és az igazságszolgáltatással kapcsolatban álló összes jogászra, és azt se felejtjük el, hogy állampolgárok tömegét érinti az új eljárásjogi szabályozás. A *büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény*, az új Be. a hatodik büntetőeljárás törvény az 1896. évi XXXIII. törvénycikk, az 1951. évi III. törvény, az 1962. évi 8. tvr., majd az 1973. évi I. törvény és az 1998. évi XIX. törvény után.

A törvényalkotó szerint a módosításra azért is szükség volt, mert az elmúlt időszakban mintegy 89 törvénnyel, 15 alkotmánybíróági hatá-

¹ Alkotmánybíró, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem.

rozattal 2000 rendelkezést módosítottak a büntetőeljárás törvényben. Az új törvényben tehát nem csak az az új, „újdonság”, hogy a hatályos 605 § helyett 879 §-ban szabályozta a törvényalkotó az eljárást, és így a terjedelmesnek tartott polgári perrendtartást is – a szakasz-szám tekintetében legalábbis –maga mögé utasította.

Az új eljárási kódex megalkotását nem csupán a törvénymódosítások rendkívüli száma és a fokozatosan megbomló belső koherencia, valamint annak következtében a belső *összetartó erő hiánya indokolta. Ám* a társadalmi igény folytán az a jogpolitikai koncepció is, amely a zászlajára tűzte egy olyan korszerű, az eljárások időszerű befejezését és a büntető igazságszolgáltatás hatékony működését szem előtt tartó, tehát gyors, de hatékony, „megőrizve haladni” gondolatú kódex megalkotását, amely azt biztosítja, hogy a bűncselekmények elkövetőit tisztességes eljárásban vonják felelősségre.

A büntetőeljárás jog, mint ismert, az anyagi jog szolgáltatója.

„Strafrecht ohne Strafprozess ist ein Messergriff ohne Klinge und Strafprozess ohne Strafrecht ist eine Klinge ohne Messergriff”.²

Tehát a büntető anyagi jog eljárásjog nélkül olyan, mint a kés pengéje a kés nyele nélkül, és fordítva. Az anyagi jog az eljárásjog nélkül nem érvényesülhet. Egy valóság-hű házasságban kell élniük, ahol az egymásra utaltság valóság és az egymás nélküli létezés elképzelhetetlen.

A másik nagyon fontos indok, hogy 5 évvel ezelőtt hatályba lépett az új Btk., majd ezt követően az új büntetés-végrehajtási kódex is. Ezen új törvények is számos eljárásjogi rendelkezés módosítását, a hatályos eljárási törvény átalakítását tették szükségessé.

Az új büntetőeljárás törvényben is alapkérdések: a hatáskör, az illetékesség, a bizonyítás és a jogorvoslat kérdései, amelyek meghatározzák a büntetőeljárás lényegi elemeit és kereteit.

Az új büntetőeljárás törvényt Édouard Vuillardnak a Vaucressoni kert című festményéhez hasonlítanám. A festményen a kertben csodálatos, virágzó növények, bokrok és fák ölelésében egy biztos alapokon álló ház látható. A kertben pompáznak a növények, de ahhoz, hogy minden növényt láthassunk, a bokrok mögé kell bújni, fel kell hajtani az ágakat, és

2 Theodor Mommsen

meg kell nézni pontosan mit is találunk ott. Ki kell bontani a növényeket.

A gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekményekről a törvényalkotó a 2017. évi XC. törvény a 10. § (1) bekezdésének 3. pontjában taxatív felsorolást ad.

A felsorolást végignézve több kérdés is felmerül. Az egyik kérdés, hogy miért tartotta fontosnak a törvényalkotó, hogy járásbíróság hatáskörébe tartozó bűncselekményeket³ is kiemelt bűncselekménnyé nyilvánítson. Amennyiben valóban kiemelt jelentőségű a bűncselekmény, akkor miért nem érvényesítette ezt a hatásköri szabályozás során is, és miért nem utalta a törvénytészék hatáskörébe.

Kérdés továbbá, hogy miért utalt a jogalkotó bizonyos vagyoni elleni bűncselekmény⁴ a kiemelt gazdasági bűncselekmények sorába. Megjegyzendő, hogy a felsorolás bővíthető és módosítható.

1. Az alapelvek jelentősége és újítása

1.1. Az új Be. az Alapvető rendelkezések címszó alatt szabályozza az alapelveket

A büntetőeljárás szempontjából *alapvető jelentőségű, a büntetőeljárás törvényben rögzített elvi tételek tartalma és száma időről időre változott és változik, ez a változás az új büntetőeljárás törvény alapvető rendelkezéseiben is tetten érhető. Az új törvény megtartja a hatályos eljárási törvény koncepcióját abban, hogy a szabályozás élén, annak első fejezetében foglalja össze a büntetőeljárás szempontjából legfontosabb, általánosan érvényesítendő rendelkezéseket. Az alapvető rendelkezések körében olyan követelményeket is rögzített a jogalkotó – és a szabályozás ebben is hasonlít a hatályoshoz –, amelyek sem alapvető jogot nem deklarálnak, sem alapelvet nem fektetnek le, jelentőségüknél fogva mégis kiemelkednek az eljárási törvény egyéb szabályainak a sorából. Az alapvető rendelkezések listájában ugyanakkor tapasztalhatók eltérések a hatályos szabályozáshoz*

3 Btk. 374. § (6) bekezdés gazdasági csalás, és a Btk. 376. § (6) bekezdés szerinti hűtlen kezelés

4 Btk. 373. § (6) bekezdés a) pont szerinti hűtlen kezelés

képest. Akad számos olyan alapelv, amelyet a hatályos Be. (a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény) tartalmaz, az új szabályozásban nem kapott helyet (pl.: jog a bíróság eljárásához és a jogorvoslati jog), és olyan alapelvek is vannak, amelyek újonnan kerültek be az alapvető rendelkezések közé (pl.: funkciómegosztás elve)

A társasbíráskodás elve, lényegében megszűnik, mert csak két esetben találkozunk a társas bíráskodás kötelező esetével: a fiatalkorúak büntetőügyeiben és a katonai büntetőügyekben.

A szabályozás kialakításakor a jogalkotó indokoltan látta, hogy az alapvető rendelkezések között *a kézárólag a büntetőeljárásra irányadó alapelveket* jelenítse meg. Így azok közül nem hiányozhat a funkciómegosztás, a vádelv, az ártatlanság véelme sem. Ehhez kapcsolódóan a bizonyítási teher és az *in dubio pro reo* elve, a védelemhez való jog, a hivatalból való eljárás, a büntetőeljárás akadályai, a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása, az alapvető jogok, különösen az emberi méltósághoz, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog védelme, továbbá az anyanyelv használatának biztosítása és ezzel összefüggésben a büntetőeljárás nyelvének a szabályozása.

A jogalkotói szándék a miniszteri indokolás tanúsága szerint az volt, hogy *az új eljárási törvény és az Alaptörvény rendelkezései összhangban álljanak*, kerüljék a felesleges duplikációt. A jogalkotó ugyanakkor eltért az indokolásban foglaltaktól és az alapvető rendelkezések között többször – akár szó szerint – megidézi az Alaptörvény szövegét.

1.2. Az ártatlanság véelme

Az alapvető rendelkezések sorát a jogalkotó egy kiemelten fontos alapelv rögzítésével kezdi. Mi más szerepelhetne az eljárási törvény 1. §-a alatt, mint az ártatlanság véelme? Eddig, a hatályos törvényben a 7. §-ban szerepelt. Az ártatlanság véelme ennek következtében kitüntetett helyet foglal el a szabályozásban. Lényegében az Alaptörvény XXVIII. cikk (2) bekezdésének az átültetése az eljárási törvénybe.

Az alaptörvényi rendelkezés szövege: „*Senki nem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg.*”

Az Alkotmánybíróság számos határozatában kifejtette, hogy az ártatlanság véelme alapvetően a büntetőeljárásban érvényesül. És úgy is megfogalmazható, hogy a büntetőjogi felelősségről való döntésre jogosult a felelősség tisztázását szolgáló eljárásban elfogulatlanul, pártatlanul járjon el, bizonyítási kötelezettségét megalapozottan teljesítse, továbbá ne prejudikáljon. {3258/2015. (XII. 22.) AB határozatában rögzítette az AB, Indokolás [34]}

A bizonyítás elveihez szorosan kapcsolódik az ártatlanság véelme. Ennek ellenére azoktól elkülönítve, azok közül kiemelve, mégis az 1. §-ban rögzíti a törvény. Ez a szabályozási megoldás a véelem kiemelkedő, az egész büntetőeljárást elsődlegesen, minden más követelményt megelőzően átható jellegével magyarázható. Az 1. §-ban való szerepeltetéssel vélhetően a jogalkotó is ezt a kiemelkedő jelentőséget akarta szimbolizálni és kifejezni.

Fontos utalni arra is, hogy az ártatlanság véelme nem csak büntetőeljárásban érvényesülő alapelv. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint ugyanis az ártatlanság véelme a jogállam egyik alapelve, amely az 1989. évi XXXI. törvénnyel nyert alkotmányos rangot. {30/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [55]} Az Alkotmánybíróság ezért több határozatában kiterjesztően értelmezte az ártatlanság véelmét, amely azon az elvi alapon nyugodott, hogy „a jogállam által védett élet- és jogviszonyok körében az ártatlanság véelmének elve egyre több területen érvényesül”. {3087/2016. (V. 2.) AB határozat, Indokolás [33]}

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény XXVIII. cikk (2) bekezdéséhez fűződő gyakorlatában – fenntartva az Alkotmány alapján kialakított jogértelmezését – azt hangsúlyozza, hogy jóllehet az ártatlanság véelme elsősorban büntetőeljárési garanciaként a tisztességes eljáráshoz való jog egyik eleme. Ugyanakkor – mint a jogállam részét képező alkotmányos alapelv – sérelme felmerülhet a büntetőeljáráson kívül is azon indoknál fogva, hogy megvédje azokat a személyeket, akiket az ellenük emelt vád alól felmentettek vagy velük szemben az eljárást megszüntették attól, hogy bármely hatóság vagy hivatalos személy úgy kezelje őket, mintha valóban elkövették volna a vád tárgyává tett bűncselekményt. {3133/2017. (XI. 30.) AB határozat, Indokolás [42]} Ebből következően az ártatlanság véelmére személyiségi jogi perben is lehet hivatkozni.

Az ártatlanság vélelmének érvényesülése valamennyi bűncselekmény kapcsán és minden büntetőeljárásban alapvető fontosságú. Jelentősége azonban a gazdasági bűncselekményt és különösen egyes gazdasági bűncselekményeket elkövetők kapcsán többszöröződik, mivel az ezek miatt folyó büntetőeljárásokban jellemzően hosszadalmas és bonyolult bizonyítási eljárás lefolytatására, sokszor a vádtól eltérő minősítésre kerül sor. A gyakran váratlan fordulatokat magukban hordozó eljárásokban pedig az ártatlanság vélelmének a tiszteletben tartása fokozott elvárásként jelentkezik.

1.3. Az alapvető jogok védelme

Az alapvető rendelkezések sorában a 2. § az alapvető jogok védelmére vonatkozó általános követelményt rögzít. Ezen alapelv ilyen formában eddig nem jelent meg a büntetőeljárás törvényben. Ezen követelmény érvényesülése kapcsán pedig konkrét alapjogokat nevesít: az emberi méltóságot, amelyet a büntetőeljárásban tiszteletben kell tartani, valamint a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jogot, amelyet az eljárás folyamán is biztosítani kell.

Minden bizonnyal ilyen módon kívánta a jogalkotó biztosítani az *emberi méltóság, valamint a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog kiemelt védelmét*, ugyanis ezt a kettőt nevesíti az alapvető jogok alkotmányos katalógusából.

Az alapjogok nevesítésén túl a 2. § (3) bekezdése⁵ az *alpjog-korlátozás szabályát is rögzíti*, amely némiképp eltér az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében⁶ rögzített általános szabálytól.

- 5 Az új Be. 2. § (3) bekezdésében a következő követelmény olvasható: „[a] büntetőeljárásban alapvető jogot korlátozni csak az e törvény szerinti eljárásban, az e törvényben meghatározott okból, módon és mértékben lehet, feltéve, hogy az elérni kívánt cél kétségteljesen járó más eljárási cselekmény vagy intézkedés útján nem biztosítható.”
- 6 Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése értelmében: „[a]z alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszte-

Az Alaptörvény és az új Be. hivatkozott rendelkezései azt juttatják kifejezésre, hogy alapvető jog csak más alapvető joggal vagy alkotmányos értékkel, csak a szükségesség-arányosság teszt lefolytatása után korlátozható. A büntetőeljárás során eljáró bíróságok és hatóságok pedig kötelesek az új büntetőeljárás törvény rendelkezéseit az Alaptörvénnyel összhangban értelmezni. A bíróságok esetén ez az értelmezési szabály az Alaptörvény 28. cikkéből következik. Ugyanakkor az Alaptörvény érvényre juttatása nemcsak a bíróságok, hanem a büntetőeljárásban eljáró minden hatóság kötelessége.

Az új büntetőeljárás törvényben a jogszabály kifejezetten rögzíti a *szükségesség*, az *arányosság* és a *fokozatosság* követelményét, amelyekkel összefüggésben elvárás, hogy áthassák a büntetőeljárás teljes folyamatát. Arra a kérdésre, hogy ezek az elvek a gyakorlatban hogyan fognak érvényesülni, milyen kontextusban lesznek hivatkozhatók, milyen esetekben lehet rájuk igényérvényesítést alapítani, a jogalkalmazók magatartása, vagyis a gyakorlat ad választ. Nem kérdés, hogy például a letartóztatás megszüntetése kapcsán a bíróság vagy ennek indítványozása során a védők hivatkozhatnak az alapvető jogok védelmére, a szükségesség, arányosság követelményének a betartására, és azt a bíróságok is alkalmazzák majd.

2. Paradigmaváltás

2.1. A nyomozás megváltozott rendszere

A valódi változás annak következtében jelentkezik, hogy a törvényalkotó a törvényalkotási koncepció során előtérbe helyezte az eljárás gyorsaságának, időszerűségének a megvalósítását is, és ezért a büntetőeljárás lényegi rendszerét alakította át.

A paradigmaváltásnak az új szabályozás egyes elemeiben számos megjelenési formája beazonosítható, ilyen a nyomozás rendszerének a megváltoztatása is. Az egyik leginkább szembeűnő strukturális módosítás, hogy megvalósította a törvényalkotó a mintegy 80 évvel ezelőtti rendszert, amikor a nyomozást két szakaszra osztották: felderítésre és

letben tartásával korlátozható.”

vizsgálatra. Érdekeség, hogy a rendőrségen ennek a rendszernek a nyomai még ma is tetten érhetők, ugyanis szervei között megtaláljuk a felderítési és a vizsgálati osztályokat.

Szintén új szabály az eljárási törvényben, hogy a nyomozó hatóság a bűncselekmény felderítése során az előkészítő eljárást és a felderítést önállóan végzi. Ezzel a törvényalkotó a korábbiakhoz képest nagy önállóságot biztosít a nyomozó hatóságok számára. A büntetőeljárás vagy előkészítő eljárással kezdődik vagy nyomozással kezdődik, amely két részből áll: felderítésből és vizsgálatból.

2.2. Az előkészítő eljárás célja: annak megállapítása, hogy *a bűncselekmény gyanúja fennáll-e*. Az előkészítő eljárás fő szabály szerint 6 hónapig, a Be. 234. §-ban meghatározott esetekben pedig 9 hónapig tart. A Be. 234. §-ban megtaláljuk a bennfentes információ jogosulatlan közzététele, a piramisjáték szervezése és a tiltott piacbefolyásolás elnevezésű bűncselekményeket is, amelyek közül az utóbbi a Be. 10. §-ának 3. pontja értelmében gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekménynek is minősül, így az előkészítő eljárás 9 hónapig tarthat. Az előkészítő eljárás tartama alatt már bírói engedélyhez kötött és nem kötött leplezett eszközöket is alkalmazhat az előkészítő eljárást végző hatóság.

2.3. A nyomozás pedig két részből áll: felderítésből és vizsgálatból, de mindkettőnek más a célja.

A felderítés során *a megalapozott gyanú tisztázása* a hatóság feladata. Ennek érdekében pedig a megalapozott gyanú fennállásához szükséges mértékben a bűncselekmény elkövetési körülményeinek, az elkövető személyének és a bizonyítási eszközöknek a felkutatása a cél. A nyomozó hatóságot az ügyészség felügyeli, de a nyomozó hatóság lényegében önállóan végzi a feladatait. Ennek jellemzője a titkosság megtartása, mert ekkor a potenciális gyanúsított kihallgatására még nem kerül sor. A szabályozás tekintetében nagy újdonság, hogy a felderítés *elhíleg* – a Btk. elévülésre vonatkozó szabályainak határain belül – bármeddig folytatható. Az ügyészség törvényességi felügyelete abban realizálódik, hogy a felderítést végző nyomozó hatóság *hathavonta* köteles bemutatni az ügyészségnek az elvégzett nyomozás eredményét.

A vizsgálatnak viszont más a célja. Nevezetesen: *a gyanúsítottal szemben folyamatban lévő nyomozás kérdéséről való döntés*. Annak eldöntése, hogy vádat emel-e az ügyészség vagy sem, illetőleg megszünteti vagy egyéb módon fejezi-e be a nyomozást. A vizsgálat már kifejezett ügyészi felügyelet és irányítás mellett történhet.

A nyomozás határidejének a számítása akkor kezdődik, amikor meggyanúsítják az adott személyt. A nyomozás – a gyanúsítástól számított – két évig tarthat és még 6 hónappal meghosszabbítható.

Összegezve: az előkészítő eljárás 6 vagy 9 hónapig tarthat, a felderítésnek lényegében nincs időbeli határa, a nyomozás pedig a gyanúsítástól számított két vagy két és fél év tartamú lehet.

Látható, hogy a büntetőeljárás új rendszerében – amikor a büntetőeljárás előkészítő eljárással és nyomozással is kezdődhet – lényegében sokkal hosszabb ideje lesz a nyomozó hatóságoknak és az ügyészségnek arra, hogy összegyűjtsék azokat a bizonyítékokat, amelyek alapján el lehet dönteni, hogy elrendelik-e a nyomozást vagy a nyomozás későbbi szakaszában az ügyészség vádat emel-e.

2.4. Az egyezség megkötésének megváltozott szabályai

A paradigmaváltás másik nagyon fontos eleme a bűnösség kérdéséről való egyezség megkötésének a lehetősége. Mint ismeretes, erre már a vádemelés előtt is és a vádemelést követően is lehetőség van. A perbírónak ennek következtében megváltozik az eljárásban betöltött szerepe, mert egészen más eljárásjogi és anyagi jogi kérdésekre kell koncentrálnia az egyezség jóváhagyására vonatkozó eljárás során.

A Be. 410. § értelmében az egyezségnek a tárgyát képező bűncselekményt érintően az alábbi tartalmat kell hordoznia:

- a) a bűncselekmény leírását és Btk. szerinti minősítését,
- b) a bűncselekmény vonatkozásában a terhelt nyilatkozatát arról, hogy a bűnösségét beismeri, és ennek érdekében vallomást tesz,
- c) a büntetést vagy önállóan alkalmazható intézkedést.

(3) Az egyezség tárgyát képező bűncselekmény tényállását és Btk. szerinti minősítését az ügyészség állapítja meg.

Ezekben a kérdésekben a hatályos eljárási törvény szerint a perbíró dönt, ezért a bírói szemléletváltásnak fontos eleme lesz az egyezség szabályainak az alkalmazása, amely egyúttal egy új bírói szerepváltást is feltételez.

2.5. A bizonyítás kérdése

A törvényalkotó hangsúlyozza az eljárási törvényhez fűzött indokolásban a funkciómegosztás jelentőségét. Az új Be. 164. § (1) és (2) bekezdéseiben⁷ valóban a funkciómegosztás elve jelenik meg. Azonban a törvényalkotó a 164. § (3) bekezdésének⁸ a beiktatásával ezen elv érvényesítését nem tette egyértelmű követelménnyé.

A „nem köteles” szövegrész ugyanis azt jelenti, hogy a bíró bizonyítékok hiányában, indítvány nélkül is beszerezhet bizonyítékokat. A büntetőeljárás alapelveiből ugyanakkor az következik, hogy a bíróság kizárólag a terhelt javára szóló bizonyítékokat szerezheti be.

Ennek az is lehet a következménye, hogy a bíró által hivatalból beszerzendő és beszerzett bizonyítéknak csupán a bűnösség mellőzése (felmentés, megszüntetés) vagy a büntetés kiszabása során lesz jelentősége. Amennyiben pedig a büntetés kiszabását érinti a bíró által beszerzett bizonyíték, a figyelembe vétele különbségtételhez vezethet. Amíg ugyanis az egyik ügyben a hivatalból beszerzett bizonyítás a terhelttel szemben enyhébb büntetés kiszabására van lehetőség, a másik ügyben, ahol ilyen bizonyítékot a bíró hivatalból nem szerzett be, esélye sincs a terheltnek arra, hogy a büntetés kiszabása során hivatalból beszerzett bizonyítás a javát szolgálja, és számára enyhébb büntetést eredményezzen.

7 (1) A vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli.

(2) A bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be.

8 (3) Indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles

3. Az eljáró tanács összetétele

Lényeges változás, hogy a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények elbírálására megalakított tanácsban a tanács tagja – első fokon – a törvényszék gazdasági ügyszakba beosztott bírója vagy polgári ügyszakban ítélkező bíró.

A nem büntető ügyszakos bíró esetén nemcsak az ügyelosztási rend módosítása és a hatékony munkavégzés, hanem a büntető anyagi és eljárásjogi szabályok alkalmazásától a joggyakorlat ismeretéig terjedően számos problémát vet fel a tanács összetételének a megváltozása. Nem lesz könnyű feladat a mindennapokban ennek a szabálynak a tényleges megvalósítása és a hatékony alkalmazása.

4.A hatékony védelem kérdése

A Be. 3. § (1) bekezdése értelmében *a terheltnek a büntetőeljárás minden szakaszában joga van a hatékony védelemhez.*

Kérdés, hogy kinek a feladata a hatékony védelem biztosítása. Egyrészt a törvényalkotónak, oly módon, hogy az eljárási törvény további rendelkezései ezt lehetővé tegyék, ne legyenek a törvénynek olyan rendelkezései, amelyek ennek a hatékony védelemnek a megvalósulását – akár kevésbé vagy erőteljesen – akadályozzák vagy nehezítik. Másrészt, álláspontom szerint a hatóságoknak is biztosítani kell a feltételeket. Nyilvánvalóan nem elegendő annak törvényi megállapítása, hogy legyen hatékony a védelem.

További kérdés, hogy a hatékony védelem ellátását gátló szabályok találhatóak-e az eljárási törvényben. Az új Be. 127. §-a, a rendbíróság kiszabására vonatkozó rendelkezés bizonyos esetekben gátja lehet a hatékony védelem érvényesülésének

Az új Be. 127. § (4) bekezdése értelmében „*[b]a rendbíróság kiszabására okot adó magatartás a büntetőeljárás egy bónapnál hosszabb ideig tartó elbűzódását okozta, a rendbíróságot ki kell szabni.*” A rendbíróság összege is megváltozott: nem természetes személyek esetén 1.500.000 forint, természetes személyek esetén (ügyvéd, jogi képviselő, tolmács, szakértő) vonatkozásában

1.000.000 forintig terjedhet. Előfordulhat, hogy épp a hatékony védelem megvalósítása érdekében késlekedik a védő. A rendbíróság kötelező szabálya ezért elgondolkodtató.

Úgyszintén a hatékonyság követelménye kapcsán jelenik meg a védelemhez való jog, mint alapjog szabályozása során az a rendelkezés, hogy hatékony védelem érdekében a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság köteles megfelelő időt és körülményeket biztosítani a védelemre való felkészüléshez.

A hatékony védelemhez való jog realizálását szolgálja továbbá az új eljárási törvény 46. § (1) bekezdésében megfogalmazott az a szabály is, amely szerint a kirendelés alapján a védőként eljáró ügyvéd kijelölése az illetékes ügyvédi kamara feladata. Régi vágya valósul meg az ügyvédi hivatásrendnek ezen törvényi rendelkezésnek a hatályba lépésével.

Az új Be. 41-49. §-ok jelentőségét az adja, hogy a törvényalkotó a védői jelenlétet valóságos garanciaként tartja számon. Csak érdekességként jegyzem meg, hogy a védő kifejezés rag nélkül 312 alkalommal szerepel a kódexben.

Az új Be. több tekintetben is erősíti a védő pozícióját a büntetőeljárásban, ezzel a terhelt érdekérvényesítését is elősegíti. Az indokolás értelmében a törvény egyrészt *a védelem egységeségét* igyekszik kifejezni, vagyis a terhelti és a védői pozíciók összekapcsolását hangsúlyozza. Másrészt ugyanakkor a védőt, mint a büntetőeljárás önálló alanyát is többletjogokkal vérteti fel. Így a törvény általános elvként határozza meg, hogy a terhelttel közölt határozatokat minden esetben közölni kell a védőjével. Mindezen rendelkezések pedig a védelemhez való jog megerősítését szolgálják.

Új elemként jelenik meg a védő kötelezettségei között az az elvárás, amelynek értelmében a védő köteles „jogait úgy gyakorolni és kötelezettségeit úgy teljesíteni, hogy azzal a büntetőeljárás időszerű lefolytatását ne akadályozza.” [új Be.42. § (4) bekezdés f) pont] Az elvárás magyarázata, hogy az új törvény megalkotásakor fontos szempont volt az eljárások időszerű lefolytatásának a garantálása, amelyet a jogalkotó számos szabály beiktatásával igyekezett biztosítani. A mögöttes indok ismeretében is logikusan vetődik fel ugyanakkor a kérdés, hogy ez a követelmény konkrét

esetben mennyiben áll összhangban a védő elsődleges kötelezettségével, a védelem biztosításával. A két eltérő cél – az eljárás időszerű befejezése és a terhelt érdekeinek mind hatékonyabb védelme – érvényesíthető-e együttesen. Elképzelhető-e olyan helyzet, amikor a védelem érdekeit nem a büntetőeljárás időszerű lefolytatása szolgálja leginkább? Nos, a törvény nem oldja fel ezt az ellentmondást, és nem tesz engedményt az időszerűséggel kapcsolatos elvárást érintően a védelemhez való jog javára.

Befejezés

A gazdasági bűncselekmények felderítése, elbírálása során az új eljárási törvény számos olyan jogintézményt, „lehetőséget” biztosít – előkészítő eljárás, felderítés, vizsgálat, egyezség, előkészítő ülés, leplezett eszközök alkalmazása a nyomozás során és a nyomozás elrendelése előtt is –, amelyek alkalmazása megkönnyítheti a gazdasági bűncselekmények felderítését és a büntetőjogi felelősségre vonást.

A törvény „hatékony” alkalmazásához azonban elengedhetetlen a szemléletváltás, és a jogalkalmazás során a jogértelmezési kérdések folyamatos megvitatása és az azokra adandó válaszok egységesítése, ezáltal a joggyakorlat következetességének a fenntartása. Ezért Széchenyi szavaival szeretném zárni az előadást: „[n]em elég a mai időkben törvényeket alkotni, de azok iránt szimpátiát is kell gerjeszteni”.

Megtisztelő figyelmüket köszönöm!

ALKUVÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

„Úriember nem olvassa mások levelét.” A titkosszolgálati körökben szállóigévé vált idézet Henry L. Stimsontól származik, aki az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere volt az 1920-as évek végén. Henry L. Stimson elvhű úriemberként 1929. október 31. napján bezáratta az USA külügyminisztérium alá tartozó rejtjelező és rejtjelfejtő szolgálatát, a Black Chamber nevű intézményt. A történelem - mint tudjuk - nem Henry L. Stimson álláspontját igazolta.

Az igazságszolgáltatásban is többnyire úriemberek teljesítenek szolgálatot, azonban a bírák, ügyészek, rendőrök jó ideje kénytelenek eltávolodni a gentleman társadalmilag elfogadott eszményétől. Az igazságszolgáltatásban dolgozó úriember néha igenis kénytelen más levelét titokban elolvasni – lásd: Be. 200. §-a (1) bekezdésének b) pontjában írt postai küldemény az érintett tudta nélküli megismerése és technikai eszközzel történő rögzítése. Az igazságszolgáltatásban dolgozó úriember igenis bekukucskál más lakásába – lásd: Be. 200. §-a (1) bekezdésének a) pontjában írt magánlakás történetek technikai eszközzel történő megfigyelése és rögzítése. Az igazságszolgáltatásban dolgozó úriember igenis hallgatózik, amikor mások beszélgetnek – lásd: Be. 200. §-a (1) bekezdésének b) pontjában írt elektronikus hírközlési szolgáltatás útján továbbított kommunikáció tartalmának megismerése és az észlelt technikai eszközzel történő rögzítése. Sőt. Az igazságszolgáltatásban dolgozó úriember egyre többször szorul rá arra is, hogy bűnözőkkel egyezkedjen. Hogyan jutottunk el idáig?

Az igazságszolgáltatás hosszú időn át alkuvást nem ismerő módon működött. Az officialitás elvéből következően a rendőrség, ügyészség, bíróság igyekezett bűncselekmény gyanúja esetén a tényállást a legapróbb

1 Fővárosi Főügyészhelyettes.

részletekig felderíteni. Elvként érvényesült, hogy az igazságszolgáltatásnak a tudomására jutott bűncselekmény valamennyi elkövetőjét maradéktalanul meg kell büntetni; bűn nem maradhatott büntetlenül. A terhelt az eljárás passzív elszenvedője volt még abban az esetben is, ha kezdettől fogva bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást tett, gyakorlati befolyása nem volt a vele szemben folytatott eljárás tényleges alakulására. A beismerő vallomás az eljárásban legfeljebb enyhítő körülménynak minősült, és csak a büntetés kiszabása körében érvényesülhetett jótékony hatása a terheltre nézve. Ez még abban az esetben is így volt, amikor az elkövető az eljárás gyorsításán túl vallomásával hozzájárult ahhoz is, hogy az igazságszolgáltatás felelősségre tudja vonni addig ismeretlen társait is. A nyomozás megszüntetése a bűncselekményt beismerő elkövetővel szemben legfeljebb hivatalos személy által elkövetett bűnpártolás keretében volt lehetséges.

Az egyik első jogintézmény, amely rést ütött az officialitás szövetén az volt, amely lehetővé tette a kisebb súlyú bűncselekmény elkövetője számára az együttműködés felajánlását annak érdekében, hogy egy nagyobb súlyú bűncselekmény bizonyításához hozzájárulva, ennek ellentételezéseként mentesüljön saját cselekménye büntetőjogi következményei alól. Ez a jogintézmény sokáig testidegennek tűnt a magyar büntető igazságszolgáltatás rendszerében oly annyira, hogy a mai napig sincsen mindenki által elfogadott elnevezése. Sokan vádalkunak hívják. Igaz, van benne szó megállapodásról („alkuról”), és érinti a vádat is annyiban, amennyiben a megállapodásban foglaltak teljesítése esetén az elkövetővel szemben nem emelnek vádat. A vádalku azonban főként angolszász jogrendszerekben honos formájában egészen más jogintézményt takar. Elterjedt a nyomozati alku vagy nyomozási alku kifejezés, ami már jobb elnevezésnek tűnik feltéve, ha nem számítjuk azt az esetet, hogy ilyen megállapodást már a feljelentés elutasításra is lehet kötni, így a jogintézmény nem szükségszerűen kapcsolódik nyomozáshoz. A jelenleg hatályos Be. a frappáns „*nyomozás megszüntetése az együttműködő gyanúsítottal szemben*” megjelölést alkalmazza, az ilyen okból történő feljelentés elutasítását meg sem kísérel elnevezni.

A Rendőrségről szóló 1994. XXXIV. törvény indokolása az alábbi érveket hozta fel a jogintézmény bevezetése mellett: „Más jogrendsze-

rekben előfordul, hogy az igazságszolgáltatás súlyosabb bűncselekmény leleplezése vagy bizonyítása érdekében - törvényi feljogosítás alapján - az ezt elősegítő személy kisebb súlyú jogsértése miatt eltekint a büntető felelősségrevonástól. *A javaslat ennek analógiájára fogalmazza meg a csekélyebb súlyú bűncselekményt elkövetőjének a rendőrséggel történő együttműködésre vonatkozó megállapodás megkötésére irányuló lehetőséget, feltételként szabva, hogy az együttműködéssel elérhető jelentősebb bűnüldözési érdek meghaladja a megállapodás alanyával szembeni büntetőjogi igény érvényesítéséhez fűződő érdekeket. Erre akkor kerül sor, ha az együttműködés révén súlyosabb bűncselekmény felderítése, bűnbandák felszámolása, a bűnüldözés céljára létrejött vagy azt segítő, leplező szervezetek felderítése, terrorcselekmények megelőzése stb. várható”.*

Az indokolásnak a csekélyebb súlyú bűncselekményre és a terrorcselekményre vonatkozó utalásai hosszú időre kijelölték a jogintézmény alkalmazásának határait, különösen, hogy ezt az időszakot még nem a terrorcselekmények, meg a bűnüldözés céljára létrejött szervezetek jellemezték. Egy egyszerű (bár sarkított) példával szemléltetve a határok ott húzódtak meg, amikor egy zsebtolvaj hozzá tudott járulni egy emberölés tettesének leleplezéséhez, így mentesülhetett a lopás vétsége miatti felelősségre vonás alól. Ha figyelembe vesszük a kriminalisztikai sajátosságát, hogy a zsebtolvajok és más „csekélyebb súlyú” bűnelkövetők ritkán voltak (vannak) emberölésre vonatkozó hiteles bizonyítékok birtokában, akkor könnyen belátható, miért nem volt túl gyakori a jogintézmény alkalmazása. A „gyilkosságokról a zuhanýíradóban terjedő pletykák” nem szolgáltatnak kellő alapot megállapodás megkötésére (ahogy ma sem szolgáltatnak), ha pedig a zsebtolvaj nem maradt szakmája kaptafájánál, vagyis maga is részt vett az emberölésben, akkor törvény zárta ki a megállapodás megkötésének lehetőségét.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 192. §-ához írt miniszteri indokolás szerint *egyes bűncselekmények felderítéséhez vagy az elkövetők felelősségre vonásához oly nyomatékos érdek fűződhet, hogy bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyekkel szemben a nyomozás megszüntetése is - hasonlóan a feljelentés elutasításához (175. §) - lehetővé tehető, ha a személy - a felelősségre vonás elkerülésének reményében - késő a megfelelő hatósággal együttműködni. Az ilyen döntés meghozatalakor, illetve jóváhagyásakor az ügyésznek az*

állam büntetőjogi igénye és az egyéb érdekek közötti viszonyból kell kiindulnia, és azt kell vizsgálnia, hogy milyen előny érhető el azáltal, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személlyel szemben a nyomozást megszüntetik. A miniszteri indokolásból kitűnően a jogalkotó az olló egyik szárán szakított a csekélyebb súlyú bűncselekmény meghatározással, és az olló másik szárán is a felelősségre vonáshoz való nyomatékos érdek jelenik meg a terrorcselekmény és bűnbandák helyett.

Ezzel együtt is sok időnek kellett eltelnie, amíg a rendőrségi és ügyészi gondolkodásban az olló szárai összebb zártak, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy a csekélyebb súlyú bűncselekmény büntetési tételei akár már ötéves keretet is elérték, a bűnüldözési érdekekkel érintett bűncselekmény sem jelentett feltétlenül életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett cselekményt. Bűnüldözési érdek azonban jellemzően még mindig személy elleni erőszakos bűncselekményekhez fűződött, gazdasági jellegű cselekményekhez nem. A szemléletváltást nagyban befolyásolta a nagy társadalmi veszélyességű cselekmények elszaporodása, a határokon is átnyúló bűnözés megjelenése.

A szemléletváltás nemkivánat hatással is járt. Az alvilágban elterjedt, hogy a jogintézmény alkalmas lehet a felelősségre vonás alóli kibúvársra. Jónéhányan visszaélészerű módon próbálkoztak megállapodást kicsikarni a hatóságoktól. Magára valamit is adó „visszaeső” nem követett el bűncselekményt anélkül, hogy ne lett volna tarsolyában egy-két információmorzsa emberölésekről, kábítószer- vagy fegyverkereskedőkről. Sokszor nehéz helyzetbe hozták ezzel a hatóságokat.

Az együttműködési megállapodás ugyanis nem tartalmazhat eredménykötelmet. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a nyomozás megszüntetése nem köthető a súlyosabb bűncselekmény elkövetőjének jogerős elítéléséhez. Egyrészt a jogerős elítélés nem az együttműködőn, hanem a bíróságokon múlik, másrészt a súlyosabb bűncselekmény jogerős befejezéséig sokszor a kisebb súlyú bűncselekmény büntethetősége elévül. A nyomozóhatóság és ügyészség feladata és kockázata is egyben, hogy a megállapodás előtt meggyőződjék az együttműködő által kínált bizonyítékok, adatok hitelérdeklőségéről, különösen úgy, hogy az együttműködésre ajánlkozó sem akar minden adatot megosztani a megállapodás előtt. A

megállapodás előtti „tárgyalások” a gyakorlatban nehéz feladatokat és nagy felelősséget rónak nyomozóhatóságra, ügyészre. A nyomozóhatóság tagjai és az ügyészek nagy többsége ugyanis eredményorientált ember, aki minden idegszálával törekszik a súlyos bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonására. Ugyanakkor az ügyészek és nyomozók a legkevésbé sem szeretnék, hogy egy bűnelkövető esetleg hamis bizonyítékok szolgáltatásával mentesüljön egy bűncselekmény következménye alól. Ennél is rosszabb eset – és előfordult már ilyen törekvés is – amikor az elkövető azon túl, hogy mentesülni szeretne a felelősségrevonás alól, egyfajta bónuszként haragosára szeretné terelni a gyanút más súlyos bűncselekményben. A nyomozati alkut megelőző egyeztetések során a nyomozóhatóság eljáró tagja egy dologban lehet biztos; abban, hogy a tárgyaló fél a bűncselekményét elkövette.

Az elmúlt években a gyanúsítottal való együttműködés körében számos paradigmaváltás volt megfigyelhető:

1.

Míg korábban a nyomozati alkuk tárgyai főként életellenes cselekmények voltak, ma már a gazdasági jellegű bűncselekményekben rejlő jelentős társadalmi veszélyességet sem lehet lebecsülni. Az úgynevezett brókerbotrányokban megjelenő bűncselekmények azon túl, hogy számos ember megtakarítását viszik el, képesek akár gazdasági válságot is kirobbantani, elég rápillantani a tőzsdére gyakorolt hatásukra. Emellett a brókerbotrányok nemcsak magánszemélyek vagyonát érintik, hanem egyébként jól menő gazdasági társaságokat tehetnek tönkre.

Ugyancsak nem lehet lekicsinyelni az úgynevezett láncolatos költségvetési csalások, számlagýarak társadalmi veszélyességét. Az ilyen típusú költségvetési csalások gazdaságra gyakorolt hatása túlmutat azon, hogy az állam nem tudja alapvető társadalmi célokra felhasználni azt az adót, amit jogellenesen nem fizetnek be, vagy amit jogellenesen igényelnek vissza a költségvetésből. Önmagában ez sem csekélység, csakhogy egy-egy költségvetési csalásra specializálódott szervezet el tudja érni, hogy tisztességes vállalkozók menjenek tönkre vagy ami rosszabb, váljanak

maguk is adócsalóvá. Olyanok is, akik gazdasági szükségszerűség nélkül nem szegnének törvényt. A költségvetési csalás versenykorlátozó hatása vitathatatlan. Könnyű belátni, milyen versenyelőnyt szerez az a vállalkozó, akinek az árképzésnél nem kell figyelembe vennie az ÁFÁ-t vagy a munkavállalói után fizetendő járulékokat azzal a vállalkozóval szemben, aki a jogszabályoknak megfelelően kénytelen áthárítania a megrendelő ezen költségeket. Hasonlóan jelentős társadalmi veszélyeket rejt a pénzmosás is. Pénzmosás eredményeként emberkereskedők, drogfülek jelenhetnek meg tisztas üzletemberként a gazdaságban, amelyet aztán igyekeznek saját képükre formálni.

A fentiekre figyelemmel a jogalkalmazónak muszáj volt belátnia, hogy a nyomozati alku feltételeként megjelölt jelentősebb bűnüldözési érdekek gazdasági jellegű bűncselekmények felgöngyölítéséhez is fűződhet.

2.

A „brókerbotrányok”, láncolatos költségvetési csalások, pénzmosások egyik krimináltaktikai tanulsága, hogy kívülálló személy nagyon ritkán alkuképes. A brókerbotrányok tapasztalata, hogy a látszólag jól szituált pénzügyi szolgáltatásokkal foglalkozó szervezetek csak úgy voltak képesek éveken, évtizedeken keresztül megtéveszteni ügyfeleiket, a partner pénzintézeteket, sőt, a pénzügyi felügyeletet is, hogy a szűk elkövetői kör igencsak zárt, jól konspiráló személyekből állt. Hogy hosszú éveken keresztül követhessenek el csalásokat, sikkasztásokat, illetve hűtlenül kezeljék a pénzt, ennek záloga, hogy még alkalmazottaikat sem avatják be a bűncselekményekbe. Ebből következően egy „brókerbotrány” jellegű bűncselekmény esetén nyomozati alku megkötése csak olyan személynél jöhet szóba, aki maga is az elkövetői körhöz tartozik. Hasonló a helyzet olyan pénzmosásoknál is, amikor a szervezett bűnözői kör kábítószerekből, emberkereskedelemből, fegyverkereskedelemből származó pénzét legalizálják. Szinte kizárt, hogy ilyen pénzmosásról az elkövetői körön kívül eső harmadik személy szerezzon hiteltérdemlő tudomást.

A jogalkalmazó ismét kénytelen szűkíteni a nyomozati alku képzeletbeli ollójának szárát, hiszen az alkuvó félként számításba jövő sze-

mélyeket a törvény sokszor azonos büntetési tétellel fenyegeti büntetni. Az együttműködő személy sok esetben bűnsegéd, társtettes, sőt, egyes pénzmosásoknál egyedüli tettes. Az általános jogalkalmazási gyakorlat szerint a bűnsegéd cselekménye enyhébben minősül, mint a tettesé, így a tettes cselekményének bizonyításához sok esetben jelentősebb bűnüldözési érdek fűződik, mint a bűnsegéd megbüntetéséhez. Hasonló módon igazolható a tettessel való együttműködés a felbujtó leleplezése érdekében, ha a droggereskedő felbujtó és a drogpénzt a bankba befizető és elutaló pénzmosó tettes viszonyát nézzük. Azonban a társtetessel való együttműködés újabb paradigmaváltást igényel. A nagyobb bűnüldözési érdek még a hagyományos jogdogmatikai érvrendszeren belül könnyen igazolható szervezett bűnözés esetén, ha az együttműködő társtettes a szervezet hierarchiájában magasabban álló vezetők, szervezők felelősségre vonásához járul hozzá. Sok esetben azt is be kell látni, hogy egy szervezett bűnözői kör hatékony, gyors, és teljes felszámolása rejthet önmagában is jelentősebb bűnüldözési érdeket a szervezett egyik tagjának felelősségre vonásánál. Az eljárási törvény nagyon helyes időbeli garanciái – a terhelti jogállás időbeli maximuma, a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés, titkos adatszerzés időbeli korlátjai – gyakorlatilag megghiúsítják a bűnszervezet nyomozati alku nélküli hatékony felszámolását.

3.

A közelmúlt felismerése az is, hogy a nyomozati alku csak akkor lehet hatékony fegyver az igazságszolgáltatás kezében, ha nem esetleges. Korábbi idők gyakorlata szerint az igazságszolgáltatás sültgalambként várta, hogy egy-egy megszorult bűnelkövető súlyosabb bűncselekményre vonatkozó alkut kínáljon. Nyilván fordult elő a kriminalisztika történetében, hogy az „utcaról esett be” egy jó információ, bizonyíték, amely érdemben hozzájárult egy súlyos bűncselekmény felderítéséhez. A tapasztalat viszont azt mutatja, hogy a nyomozóhatóságnak, ügyészségnek rengeteg energiát kellett befektetni pusztán abba, hogy alvilági pletykákat ellenőrizzen. Újabb paradigmaváltást hozott a felismerés, hogy hatékonyabb, ha maga az igazságszolgáltatás keresi meg azokat a bűnelkövetőket, akik többet

tudnak, mint amit elmondanak. Erre tökéletesen alkalmas a felderítési szakasz. A titkos információgyűjtés jó lehet annak feltérképezésére is, ki az, aki többet tud, mint amit gyanúsítottként később elmond, ki az, aki pszichésen alkalmas arra, hogy együtt működjön, mert

- van vesztenivalója,
- érzelmiileg nem kötődik annyira a bűnszervezet vezetőihez, hogy ne tenne vallomást,
- vagy egyszerűen csak ki akar szállni.

Korábban a nyomozati alku kivételes, szűk körben használt eszköz volt az igazságszolgáltatás kezében. Fel kell ismerni, hogy a jövő igazságszolgáltatása a hatékony igazságszolgáltatás, amely a törvényesség betartása mellett is mind időszerűségében, mind költségvállalásában és munkaerőgazdálkodás szempontjából egyaránt hatékony. A büntetőeljárásról szóló új, 2017. évi XC. törvény preambulumban a hatékonyság önálló értéként jelenik meg. Ennek megfelelően a nyomozati alku nem pusztán a feljelentés elutasításának vagy a nyomozás megszüntetésének jogcíme, hanem az új Be. 219. §-ában írt *büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése* önálló ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközként jelenik meg a büntetőeljárásban. A büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése olyan leplezett eszköz, amely alkalmazható a nyomozás felderítési és vizsgálati szakaszában, sőt, a törvény nem zárja ki az alkalmazhatóságát a perújítási nyomozásban sem.

Az új eljárási törvény azon túlmenően, hogy a nyomozati alkut a büntetőeljárásban a leplezett eszközök rangjára emeli, részletesebben is szabályozza mint elődei, ezzel megteremti annak lehetőségét, hogy a nyomozati alku ne rekedjen meg a kivételesen alkalmazott jogintézmények szintjén. A szükségesség, arányosság, célszerűség követelményrendszere a gyakorlatban a nyomozati alku alkalmazási feltételeit azonos szintre helyezi más ügyészi engedélyes leplezett eszközökkel. A büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése egyszerre válhat az eljárás gyorsítását illetve az eljárás egyszerűsítését célzó jogintézménynek. Az eljárás gyorsítása nem igényel különösebb magyarázatot, ha az együttműködőtől nyert bizonyítékokra gondolunk, amellyel kutatások,

motozások, szakértői bizonyítás „spórolható meg” (nyilvánvalóan ezzel együtt sem szabad „takarékoskodni” az együttműködő vallomásának ellenőrzésére szolgáló bizonyítással). A büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése ugyanakkor közvetve az eljárás egyszerűsítését is szolgálhatja, mivel a rendelkezésre álló egyéb bizonyítékok egyenkénti és összességében való mérlegelését megkönnyítheti és egyértelművé teheti.

A nyomozati alku jövőbeli elterjedésének akár bűnmegelőzési jelentősége is lehet, hiszen a „betyárbecsület” nem kriminalisztikai kategória, a gyakorlat azt mutatja, a legtöbb esetben a személyes érdek felülírja a bűntársi lojalitást. Ha pedig elméleti lehetőségből a mindennapok gyakorlattá válik az együttműködési megállapodás, az jelentősen megnöveli a lebukás kockázatát. Egy másik büntetőjogi segédtudomány, a kriminológia eredményei pedig azt mutatják, hogy a megnövekedett lebukási kockázat a várható büntetés súlyosságánál is nagyobb visszatartó erővel bír.

Akárhonnán is nézzük, önmagában is jelentős bűnüldözési érdekké válik a jövőben a hatékonyan alkuvó, de nem megalkuvó igazságszolgáltatás.

A GAZDÁLKODÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ BŰNCSELEKMÉNYEK FELDERÍTÉSE ÉS BIZONYÍTÁSA ÜGYÉSZI SZEMMEL

Az új Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény rendelkezései között szerepelteti a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények csoportját, mely ügyek tárgyalását a törvény 13. § (3) bekezdése értelmében a törvényszékek speciális összetételű bírói tanácsaira bízta. Ennek indoka, hogy ezen csoportba tartozó ügyek speciális szaktudást igényelnek. Mindezekre figyelemmel a törvény rendelkezései szerint a három hivatásos bíróból álló tanács egy tagja a törvényszék gazdasági ügyszakában, illetve a törvényszék polgári ügyszakában eljáró bíró. Vélemelmezhetően a jogalkotó ezen bírók tanácsban történő alkalmazásával kívánja biztosítani a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények elbírálásához szükséges speciális szaktudást.

A Kecskeméti Törvényszéken – így a Bács-Kiskun Megyei Főügyészségen is - az utóbbi évtizedben jelentősen átalakult a törvényszéki hatáskörbe tartozó bűncselekmények elrendeződése. Egyre nagyobb számban fordulnak elő a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények (ideértve a jelentős vagyon elleni bűncselekményeket is), míg pl. az élet elleni bűncselekmények száma arányosan csökkent. Ez a tendencia országosan is megfigyelhető. Mindezek mellett egyre több a nagyobb, összetettebb, országhatárokon átnyúló, jelentős számú vádlottat érintő, sok esetben bünszervezetben elkövetett, mindezek alapján pedig bonyolultabb megítélésű gazdasági ügy. Az ilyen jellegű bűncselekményeket elkövető személyek pedig folyamatosan tanultak elődjeik negatív tapasztalataiból, újabb elkövetési módokat próbálnak ki, ezzel biztosítva

1 Csoportvezető ügyész, Bács-Kiskun Megyei Főügyészség.

a lebukás elkerülését. Hihetetlen méretű, több szinten elhelyezkedő – részben hazai, részben uniós cégekből álló – céghálózatot használnak fel a bűncselekmény elkövetéséhez, összetett számlaláncot, átutalási vonalat, logisztikai tevékenységet vesznek igénybe a legalitás látszatának keltése érdekében.

Ezen ügycsoportba tartozó ügyszám emelkedést is mutatja, hogy 2009. évben még a főügyészágon nem volt külön csoport ezen ügyekre vonatkozóan, majd az átrendeződés külön csoport felállítását tette indokolttá. Értelemszerűen ezek az ügyek a fővárosban még jelentősebb számban fordulnak elő. S míg Bács-Kiskun megyében elsősorban az adóra elkövetett cselekmények jelentek meg nagyobb számmal, a Fővárosi Főügyészágon a speciálisabb gazdálkodással összefüggő, törvényszéki hatáskörű cselekmények is.

A gazdálkodással összefüggő bűncselekményekhez kapcsolódóan a főügyészágon egyre nagyobb számban fordul elő a pénzmosás is, melynek bizonyítása esetenként ugyancsak összetettebb, nagyobb szaktudást igénylő feladat.

Mindezek alapján indokolt lehet az új eljárási törvény által megjelölt speciális szaktudást igénylő ügycsoport létrehozása, hiszen az ilyen típusú ügyekben erre a szaktudásra már jelenleg is szükség van. Ugyanakkor úgy gondolom, hogy ez sok esetben a hatóságok hozzáértésén, gyakorlatán, az ilyen ügyek irányába mutató érdeklődésén múlik. Személyes tapasztalatból azt tudom elmondani, hogy én legtöbbit az ügyeimből tanultam, hiszen mindegyik eljárás mindig hozott valami újat, valami megoldandót. Az egyedi, önálló döntéseket motiválja az érintett törvényi tényállások bővülése és változása, a bírósági gyakorlat hiánya is. Mindezek mellett az ügyekben eljáró hatóságoknak lehetősége van ezekben az ügyekben is szakértő kirendelésére, amennyiben speciális szakértelmet igényel az eldöntendő kérdés, ez pedig a speciális szaktudást biztosíthatja a büntetőeljárásokban. Kétségtelen tény azonban, hogy sok esetben a megfelelő kérdések feltevéséhez is speciális szaktudás szükséges, vagyis tudni kell kérdezni is a szakértőtől.

A jelenlegi és az új büntetőeljárási törvény sem határoz meg ebben a témában (gazdálkodással összefüggő bűncselekmények) olyan kérdéskört, mely esetben a szakértő kirendelése kötelező. Általános ügyészégi

álláspont, gyakorlat szerint az egyszerű algebrai műveletekkel számolható elkövetési érték esetén nem szükséges szakértő kirendelése. Mindezek miatt pl. az ÁFÁ-ra elkövetett adó-, vagy költségvetési csalásos ügyekben az elkövetési érték, vagyoni hátrány összegének megállapítására nem szükséges szakértő. (Ugyanakkor bírósági szakban nagyon ritka az a büntetőügy melyben szakértő kirendelésére nem kerül sor.) Ezzel szemben pl. társasági adó esetén szakértő kirendeléséről minden esetben intézkedünk. A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények körében a számvitel rendje megsértésének büntette vonatkozásában a vagyoni helyzet áttekintésének meghíúsítása, a csődbűncselekmény körében pedig a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet, illetve a közgazdasági értelemben vett fizetéseképtelenség megállapítása ugyancsak olyan speciális szakkérdés, amely minden esetben indokolja szakértő kirendelését.

Az tehát nem kérdés, hogy speciális szaktudás szükséges az új büntetőeljárás törvény által kialakított külön ügycsoportokhoz tartozó ügyekben. Ez a szaktudás azonban nem csak a bíróság részéről elvárt, hanem a nyomozási részben a nyomozóktól és az eljáró ügyészekről is legalább ugyan annyira. Ezzel a személyi körrel az eljárás törvény külön nem foglalkozik, ugyanakkor a nyomozó hatóságok hatáskörének megosztása ezt a célt is szolgálja. Ezen ügycsoport egy része a NAV Bűnügyi Igazgatóságához tartozik, köztük az egyik legjelentősebb, leggyakrabban előforduló tényállás a költségvetési csalás, illetve csődbűncselekmény.

Az előadásomban a költségvetési csalás és a pénzmosás felderítéséhez és bizonyításához szükséges – a nyomozó hatóságtól és az ügyésztől elvárt - speciális szaktudással szeretnék foglalkozni, először általánosságban, majd egy konkrét eset ismertetésével.

A NAV Bűnügyi Igazgatósága kiemelt figyelmet fordít a nyomozók továbbképzésére annak érdekében, hogy az általuk nyomozott ügyekhez szükséges speciális szaktudás meglegyen. Mindezek mellett munkájukat segíti a revizori állomány is, ha kell már a felderítési résztől. A NAV szervezetének felállítása megteremtette annak a lehetőségét, hogy az adó, vagy jövedéki rész szükség esetén támogassa a bűnügyi területet. Pozitív eredmény, hogy az adóigazgatóság bizonyos esetekben nem várja meg az eljárások jogerős befejezését - és akkor teszi meg a feljelentést

-, hanem már gyanús körülmények észlelésekor jelzéssel él az illetékes nyomozó hatóságnál. Ez pedig az ügyek időszerűsége szempontjából jelentős tényező.

Természetesen az adóhatósági feljelentés, vagy jelzés már önmagában szolgáltat adatokat a bűncselekmény gyanúja tekintetében és lehet kiindulópont az ott tett megállapítás a büntetőeljárás folytatásának irányára. Egyre gyakrabban találkozunk olyan feljelentésekkel, jelzésekkel, melyek nagyon komoly adóigazgatósági eljárás eredményei, maximálisan részletezettek és szakmailag megalapozottak, büntetőjogi szempontból is jelentőséggel bírnak.

Szinte kivétel nélkül minden ilyen jellegű ügyben szükséges a beszerzett bevallások elemzése, feldolgozása, bankszámlák kiértékelése. Gyakorlott szakember a bevallások jellegéből, egyes elemeiből már tud következtetést levonni a gyanú bizonyos szintjére. Ugyanez mondható el a bankszámla forgalom elemzéséről. Ezen adatokból következtetés vonható le a pénz útjára, illetve áru útjára, így az is megállapítható, hogy sok esetben ez nem azonos. Az átutalási lánc felállítása, illetve bevallási adatok elemzése alapján felállítható az érintett cégek céghálója. (Ehhez nyújt segítséget a NAV PANORÁMA rendszere is)

Az utóbbi évtizedben egyre több az olyan eljárás, amely az Európai Unió több tagországát érinti, az elkövetők e tekintetben különféle ÁFA csalási mechanizmust dolgoztak ki. (Körhinta csalás, hiányzó kereskedős adócsalás, keresztbe számlázás, háromszög ügyletek, visszaélés az adómentes termékimport Közösségi továbbításával, jogosulatlan visszaigénylés⁹)

Az Európai Unió létrejöttével, a tagállami határok megszűnésével együtt általános igényként merült fel egy központi nyilvántartás bevezetése, amely az ÁFA információcsere rendszer (VIES rendszer) lett. (VAT Information Exchange System – HÉA-információ csererendszer) A rendszer felállításáról a 2006. november 28-ai 2008/112/EK irányelv (HÉA irányelv) 262. cikke rendelkezett. A VIES központi nyilvántartás a gyakorlatban nagyon hasznos, hiszen minden közösségi adószámmal rendelkező adóalany kötelezően összesítő nyilatkozatot közöl a rendszer számára a közösségi értékesítéseiről, szolgáltatás nyújtásokról. Mindezek mellett a tagállamok kötelezővé teheték a beszerzésekről történő nyilat-

kozat tételét is. Pl. Magyarországon is kötelező az uniós értékesítésekre vonatkozó összesítő nyilatkozat, ezt a célt szolgálja a bevallások részét képező A60-as nyomtatvány. Amennyiben az egyes tagállamok által VIÉS-be szolgáltatott összesítő adatok eltérést mutatnak felvetődhet az ÁFÁ-ra elkövetett költségvetési csalás lehetősége. Ugyanakkor sok esetben bizonyos teljesítések igazolására is alkalmasak a VIÉS-ből kinyert adatok.

Mindezek mellett a szállítások nyomon követhetősége szempontjából fontos lépés volt az Elektronikus Közútiáruforgalom-ellenőrző Rendszer (EKÁER rendszer) 2015. január 1. napjától történő bevezetése. Ezáltal nyomon követhetővé vált az áruk tényleges útja, hiszen a szállítással kapcsolatos adatokat (áru megnevezése, mennyisége, címzett, feladó adatai, szállító jármű rendszáma) egy központi elektronikus rendszerben előzetesen le kell jelenteni a fuvarozás megkezdése előtt. A korábban használt ÁMEN (Árumozgás Ellenőrzés Nyilvántartó Rendszer) is hasznos segítséget nyújtott a közösségi ügyletekhez kapcsolódó szállítások kontrollálásában. Az EKÁER rendszer adatainak kiértékelése lényeges adatokat, bizonyítékokat adhat, illetve mindezek alapján közúti ellenőrzések is realizálhatók.

Ugyancsak alap a céginformációs rendszer adatainak lekérése, kiértékelése. Részben a képviselők megállapítása, részben felmerülő más cégek, kapcsolt vállalkozások feltérképezése, esetleges „stróman” képviselők személyének megállapítása érdekében. A magyar rendszer mellett több uniós tagállam céginformációs rendszeréből is kérhetők le adatok.

Az ügyek egyre inkább nemzetközivé válása természetesen indokolja a NEBEK-kel való szoros kapcsolattartást, illetve az Europollal való közvetlen kapcsolatot. Ügyészégi szinten az Eurojust több jelentős ügyben nyújtott már segítséget akár koordinációs értekezlet tartásával, akár a jogsegélykérelmek időszerű teljesítése érdekében is. Több esetben fordult elő, hogy ügyészi közvetlen lefoglaló határozat végrehajtásának gyorsítása érdekében is.

Szinte mindegyik uniós érintettségű ügyünkben jogsegélykérelem kiküldésére kerül sor, ugyanakkor nagyon jól felhasználhatóak az adóhatóság SCAC megkeresései is, melyeket a másik tagállam adóhatósági szervezetével folytatnak le. Vannak olyan tagállamok, ahol a SCAC megkeresésre jóval részletesebb válasz érkezik, mint a jogsegélykérelmünkre.

Mindezek mellett, ahogy említettem sok ügyben az alapcselekmény mellett pénzmosás is megjelenik. Ezekben az ügyekben hasznos segítség a NAV KH PEII közvetlen megkeresése. Ennek alapját a pénzmosásról szóló 2007. évi CXXXVI. törvény 26. § (1) bekezdése teremti meg. Nem csak a pénzmozgások jellegére, gyanús pénzügyi tranzakciókra, felmerült kapcsolatokra vonatkozóan szerezhetünk adatokat, hanem a bűncselekményből származó pénz biztosításban is.

A TIGY, TASZ során beszerzett adatok kiértékelése alapvető fontosságú a nyomozás eredményes lefolytatása szempontjából. A TASZ jellegéből adódóan az ügyész is naprakész információval rendelkezik az eszköz alkalmazásáról, látja a nyomozás alakulását.

A konkrét ügy ismertetése:

Az ügyben érintett Kft. (továbbiakban a Társaság) a 2011-2013. évben jelentős mennyiségű étolajat gyártott, illetve értékesített, melyhez az alapanyagot, alapanyagként félig előállított étolajat, illetve már feldolgozott étolajat jelentős részben az Európai Közösségen belülről szerezte be, főként a romániai és bolgár gazdasági társaságoktól. A vizsgált időszakban az árut a Társaság csupán kis részben közvetlenül a fenti közösségi partnerektől vásárolta meg, túlnyomórészt az ezen partnerektől származó áru magyarországi társaság vagy társaságok közbeiktatásával érkezett a Társasághoz.

Az ügyletek valójában a közösségi értékesítők és a Társaság, mint vevő között zajlottak. I. r. vádlott, mint a Társaság képviselője felhívására, az általa irányított személyek névleges ügyvezetés alatt álló társaságokat hoztak létre, egymás között a feladatokat megosztották.

A láncügyletben érintett számlakibocsátó gazdasági társaságok valós bevételszerző tevékenységet nem végeztek, valós gazdasági események nélküli számlázási láncolatban vettek részt. Az általuk befogadott, illetve kibocsátott számlák tartalmilag nem hiteles bizonylatok. A számlák kiállításának célja az volt, hogy valótlan tartalmú számlák felhasználásával megteremtsék annak lehetőségét a számlák láncolata alapján, hogy a számlák adótartalmának levonásba helyezésére – a számlabefogadói lánc végén – jogosulatlan adóelőny megszerzése érdekében sor kerülhessen. A láncolatban szereplő gazdasági társaságok saját nevükben nem kereskedtek.

A láncügyletben megjelenő belföldi illetékességű vállalkozások valós gazdasági tevékenységet nem végeztek, szerepük kimerült a leplezett ügyletek látszatának fenntartásában. Az ennek érdekében létrehozott láncolatban tartalmilag hiteltelen számlákat állítottak ki. A láncügyletben megjelenő – a Társaságot megelőző – vállalkozások és ügyvezetői valós tevékenységet egyáltalán nem végeztek, a láncolatban, illetve szervezetben kiosztott szerepük szerint jártak el. A beszerzett áru vételárát a Társaság finanszírozta meg, mely a céghálózat egyes szereplőin keresztül került megfizetésre a közösségi értékesítő részére. A beszámlázó társaságok részére a Társaság banki átutalással egyenlítette ki az áruk ellenértékét. Ezen társaságok bankszámláiról az így átutalt összegek készpénzben felvételre vagy a szervezetben, az egyes számlaláncokban elhelyezkedő további társaságok részére továbbutalásra kerültek. Az így átutalt összegek vagy a közösségi értékesítők részére lettek továbbutalva, vagy az adott cég bankszámlájáról készpénzben lettek felvéve.

A folyamat során a Társaság 2011-2013 évben több belföldi gazdasági társaságtól, mint a céghálózat szereplőitől fogadott be valótlant tartalmú számlákat. Az évek alatt a láncszámlázási folyamat lényege nem változott, csak az egyes számlaláncokban szereplő cégek, személyek változtak.

A fenti tevékenységet az elkövetők hosszabb időn keresztül, szervezett keretek között folytatták, oly módon, hogy egymás között a feladatot megosztották, nagy számú gazdasági társaságból álló, többszörösen összetett céghálózatot hoztak létre és használtak fel a bűncselekmények elkövetéséhez.

A vázolt tényállás tipikus hiányzó kereskedős költségvetési csalás, melynek legfontosabb szereplője az adóelőnyt realizáló gazdasági társaság (bróker), az első belföldi beszerzést megvalósító eltűnő kereskedők (missing trader) és a közbülső, láncba szervezett gazdasági társaságok (buffer). Ezek a típusú gazdasági társaságok (illetve ezen cégek láncszerű kapcsolódása) jellemzően olyan tulajdonságokkal bírnak, amely már önmagában gyanúra adhat okot.

Jelen ügyben az adóhatóság még a határozata meghozatala előtt, a gyanús körülmények észlelése alapján jelzéssel élt a nyomozó hatóság felé. Már az adóvizsgálati eljárásból kirajzolódott a láncszámlázás és a hiányzó

kereskedős ÁFA csalás tipikus jellemzője, melyek a következők voltak.

Az eltűnő kereskedőre (missing trader) jellemző, hogy

- nem folytatnak valós gazdasági tevékenységet
- láncolatban sűrűn cserélik ezeket a cégeket, jellemzően félévente, negyedévente
- ÁFA adóbevallást sok esetben nem nyújtanak be, vagy bevallásuk adóminimalizáló
- nem fizetik meg az ÁFÁ-t
- vezetőik stróman személyek, sokszor külföldiek vagy hajléktalanok
- fantom cégek, nem elérhetőek, jellemzően székhelyszolgáltatónál működnek
- könyvelésük nincs, számlát nem állítanak ki
- közvetítő személyeken keresztül „irányítják”, használják fel a cégeket
- látszatra ezek a cégek a költségvetési csalás elkövetői

A közbeiktatott, láncba szervezett társaságokra (buffer) jellemző:

- jellemzően több, egymáshoz láncszerűen kapcsolódó társaság
- ÁFA bevallásokat benyújtják, bevallásuk adóminimalizáló
- ÁFA megfizetésére sor kerül
- könyveléssel általában rendelkeznek
- ezen cégek felhasználásának célja a csalárd láncolat leplezése

Az adóelőnyt realizáló gazdasági társaság (bróker) jellemzői:

- utolsó cég a láncolatban, érdekében történik a számlalánc felállítása
- ÁFA bevallást teljesíti, adót megfizeti
- ÁFÁ-t felszámítja, illetve sok esetben visszaigényli
- könyvelése van és rendezett
- érdemben az ÁFÁ-ra elkövetett költségvetési csalás alanya

A nyomozó hatóság a több adóéven át tartó folyamat feltárására tekintettel nagy számú gazdasági társaság bevallási adatait és bankszámla forgalmát kérte be és elemezte, amely eredményeképpen megállapítható volt, hogy adóévenként jelentős számú jogi személyt érintő céghálózat került felhasználásra.

A VIES adataiból jelentős mennyiségű étolaj alapanyag uniós országokból történő beszállítása merült fel, ugyanakkor az első soron lévő magyar cégek uniós beszerzést nem jelentettek le.

A realizálás előtt valamennyi érintett cég gazdasági jellemzői vizsgálatra kerültek, ezek eredményeképpen kirajzolódott a hiányzó kereskedős ÁFA csalás, illetve a személyi bizonyítékok, TASZ adatai alapján a bűnszervezet felépítése.

Az akció napján több helyszínen, egy időben tartott házkutatások megtartására került sor, melyeken az informatikai adatok lementése érdekében a NAV ITI egysége segédkezett. Mindezek mellett az előzetesen elkészített vagyoni profilból megállapítható adatok alapján a NAV PEII-től segítségkérés történt. Ezek mellett több érintett vonatkozásában TASZ alkalmazására is sor került.

A bűnszervezet vezetőjénél tartott házkutatás során - aki egyben a haszonhúzó gazdasági társaság vezetője is volt – osztrák és svájci bankszámlákra vonatkozó iratok kerültek elő. A PEII segítségével mind a belföldi, mind a külföldi bankszámlákon a pénzügyi műveletek felfüggesztésére került sor. Ez elegendő időt biztosított arra, hogy a magyar bankszámlák zár alá vételére kerüljön sor, míg az osztrák bankszámla tekintetében közvetlen ügyészi lefoglaló határozat került kiküldésre. Az események összehangolásában az Eurojust magyar nemzeti tagja is segédkezett. A svájci bankszámla tekintetében soron kívüli jogsegélykérelmet küldtünk ki.

I. r. vádlott által a költségvetést károsító bűncselekmények elkövetése révén a Társaság a piaci szereplőkhöz képest előnyre tett szert, a társaság jelentős összegű általános forgalmi adót igényelt vissza, illetve adózott eredménye jelentősen megnövekedett. Ebből adódóan, a bűncselekmény elkövetése során, azzal összefüggésben a Társaság üzletrészeinek piaci értéke is jelentősen felértékelődött.

A Társaság 2011. évben 2.498.710.000 Ft. ÁFA, 2012. évben 78.414.000 Ft. ÁFA kiutalását (visszaigénylés) kezdeményezte, melyhez jelenősen hozzájárult a fiktív számlák felhasználása. A visszaigényelt ÁFA összegek gazdálkodásban történő felhasználása révén a társaság a vizsgált időszakban jelentős előnyre tett szert.

Ezen előnyeit a társaság és annak vezetője, I. r. vádlott nem tudta volna kihasználni, amennyiben a beszerzések után – tisztességes piaci szereplőként – az igen jelentős összegű általános forgalmi adót megfizette volna, hisz ez piaci árait, ezzel összefüggésben forgalmát is más alapokra helyezte volna.

I. r. vádlott által elkövetett bűncselekménnyel összefüggésben megnövelt értékű üzletrészeit I. r. vádlott és tulajdonostársai értékesítették, vételárként a vevő a vádlott és felesége bankszámláira személyenként több részletben összesen 5.5 milliárd forint átutalást teljesített.

A kapott pénz egy részét I. r. vádlott ajándékozás címén átutalta fia számlájára, másik részét felesége osztrák számlájára.

I. r. vádlott felesége ugyancsak átutalta a pénz egy részét fia számlájára, egy részét saját osztrák számlájára, illetve fia svájci bankszámlájára.

I. r. vádlott és felesége által a fiuk számlájára átutalt pénz a feleség osztrák és a gyermek svájci bankszámlájára lett továbbutalva.

A jól prosperáló társaság értékesítésére I. r. vádlott jelen büntetőeljárás megindulásáról történő tudomásszerzését követően került sor.

I. r. vádlott a költségvetési csalás elkövetéséből – a megnövekedett piaci értékű üzlet rész értékesítéséből – származó dologgal (pénzzel) kapcsolatban az előzőekben részletezett pénzügyi tevékenységet végzett, illetve pénzügyi szolgáltatást vett igénybe, abból a célból, hogy a pénz eredetét elleplezze, eltitkolja, azt legális forrásból származóként tüntesse fel. A vádlottnak a megnövelt értékű üzlet részek értékesítéséből 5.508.974.400 Ft bűnös úton szerzett bevétele származott.

A Társaság által felhasznált valótlan tartalmú számlák mögött valós termékek voltak, így a könyvelésben szereplő tételek a valóságban is léteztek. A költségvetést tehát nem a termékek hiánya, hanem a közösségi tagállamokból származó, levonásba helyezhető ÁFA nélkül az országba beérkező és később a céghálózaton keresztül átszámlázott - „belföldiesített” - a céghálózat tagjai által be nem vallott és meg nem fizetett belföldi ÁFA-nak a Társaság általi levonásba helyezése kapcsán érte kár.

A Társaság működésével összefüggésben I. r. vádlott és tulajdonos társai 2011. évre 300 millió Ft, 2012. évre szintén 300 millió Ft bruttó osztalékot állapítottak meg. Osztalék fizetés címén jelentős összeg került átutalásra a vádlott és felesége közös tulajdonú bankszámlájára.

Az osztalék egy része a költségvetési csalás elkövetése miatt, a fiktív számlák felhasználásával összefüggésben keletkezett. I. r. vádlott az általa a Társaság vonatkozásában elkövetett bűncselekménnyel összefüggésben történő osztalék megállapításával és kiutalásával, kifizetésével az illegális forrásból származó dolgot legálisként tüntette fel, ennek érdekében pénzügyi tevékenységet végzett.

A kifizetett nettó osztalékból együttesen 38.324.385 Ft köthető a bűnös úton beszerzett termékek hozadékának.

I. r. vádlott házastársa, - aki I. r. vádlottal szemben a nyomozó hatóság által foganatosított házkutatás során jelen volt -, az intézkedés befejezését követően fia és férje, az MKB Bank Zrt-nél kezelt pénzeszközeire ügyleti megbízásokat kezdeményezett, melyeket a bank a nyomozás során alkalmazott tranzakció felfüggesztés miatt nem teljesített. I. r. vádlott felesége a bankszámlákon lévő pénzt saját osztrák bankszámlájára próbálta meg átutalni.

I. r. vádlott felesége a 927.188.920 Ft összegű tranzakciókat azzal a céllal hajtotta végre, hogy a I. r. vádlott vagyonára elrendelt zár alá vételt, illetve az I. r. vádlottal szemben folytatott büntetőeljárást megghiúsítsa.

Míndezek mellett I. r. vádlott felesége – I. r. vádlott előzetes letartóztatásának elrendelésekor - letéti szerződést kötött a család ügyvédjével, mely szerint a feleség a szerződés aláírását követő 15 napon belül letétbe kívánt helyezni az ügyvéd letéti számláján 2.500.000 EUR-t, abból a célból, hogy a későbbiekben a családi vállalkozások likviditási problémáit áthidalja a letétben lévő pénzből.

Az osztrák pénzügyintézet a számla zárolása miatt az átutalást nem teljesítette.

I. r. vádlott felesége a fenti banki tranzakciót férje által elkövetett bűncselekményből származó pénz vonatkozásában hajtotta végre.

I. r. vádlott felesége az I. r. vádlott által elkövetett bűncselekményből származó dologgal (pénzt) kapcsolatban pénzügyi szolgáltatást vett igénybe azért, hogy az I. r. vádlottal szemben folytatott büntetőeljárást megghiúsítsa, illetve a dolgot eltitkolja, elleplezze.

A nyomozó hatóság alapos szakértelme, a nyomozati cselekmények precíz elvégzése eredményeképpen jelen eljárás során bizonyíthatóvá vált a költségvetési csalás és pénzmosás elkövetése.

Úgy gondolom, hogy az ismertetett konkrét ügy is rámutat arra, hogy a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények felderítése, bizonyítása különös szakértelmet kíván. Ugyanakkor megítélésem szerint eredményesek akkor lehetünk igazán ezekben az ügyekben, ha a büntetőeljárás kezdeti szakaszától a nyomozó hatóság és az ügyész együtt gondolkodik, minden eljárási törvény adta lehetőséget kihasználják a sikeres bizonyítás érdekében. Ehhez azonban az is szükséges, hogy az eljáró hatóságok tagjai kellő szakértelemmel rendelkezzenek.

DR. VANKÓ LÁSZLÓ¹

NAGY TISZTELETTEL KÖSZÖNTÖK MINDENKIT!

Engedjék meg, hogy rendhagyóan kezdjem a mostani előadásomat és ennek keretében nagy tisztelettel köszöntsem aktuális és potenciális ügyfeleinket, a helyszínen intézkedő kollégáinkat, illetve a házkutatás szenvedőit! ... Ahogyan körbe nézek a teremben, látom, hogy némi magyarázatra szorul, miért ezzel a köszöntéssel kezdtem az előadást. Szeretnék visszautalni professzor asszony bevezetőjében elhangzottakra; kép- és hangfelvétel is készül, a videó felkerül a honlapra. Néhány héttel ez előtt kollégáim egy házkutatás során nézték végig az előadásomat, amit az előző alkalommal itt tartottam. Az előadásom a cégtemető jelenségről szólt, és a kollégáim éppen egy cégtemetőhöz kapcsolódó házkutatás hajtottak végre. A cégtemető üzemeltető – a legnagyobb tisztelettel én inkább temetkezési vállalkozónak hívnám – levétítette nekik ezt az előadást a helyszínen okulás céljából. Ezzel arra szerettem volna utalni tehát, hogy az itt készült felvételek olyan helyre is elkerülhetnek, olyan helyeken is lejátszhatják őket, amire előzetesen nem sokan gondolnánk. Ezért ha a köszöntésben foglaltakat netalán valaki egyből magára vette, remélem tisztázódott a kép, az aktuális és potenciális ügyfelek kifejezés nem a teremben ülőkre vonatkozott....

E bevezető után még egyszer nagy tisztelettel köszöntöm önöket! A mai előadásomban a költségvetési csalás és a bünszervezetek kapcsolatáról szeretnék néhány gondolatot megosztani önökkel. Könnyű, illetve nehéz helyzetben is vagyok egyszerre, hiszen az előttem szólók nagyon sokat beszéltek a szervezeten elkövetett költségvetési csalásról. Csoportvezető ügyész asszony egyik ábrája szinte teljesen ugyanaz, mint az enyém, de természetesen mivel ugyanarról a témáról beszélünk, akkor lenne baj, ha

1 Dandártábornok, NAV bűnügyi főigazgató.

ez másként lenne. Továbbá főügyész helyettes úr is megosztott néhány olyan gondolatot önökkel, amelyre én is szerettem volna kitérni, illetve úgy mondván a sava-borsává szerettem volna tenni az előadásomnak. Természetesen ez sem baj, mint tudjuk „ismétlés a tudás anyja”, és így legalább kevesebbet kell majd beszélnem az érintett témákról. Megszokhatták már tőlem, hogy ha a NAV bünyügyi szakterületét érintő szakmai munkáról beszélek, akkor első sorban a rendeltetésünkől indulunk ki. Vagyis első lépésben bemutatjuk, hogy szakmai tevékenységünket milyen küldetés (our mission) szerint kell végeznünk. Felsoroltam néhány olyan gondolatot, amelyet hosszú ideje – néhány éve – zászlóra tűztünk, mint küldetést. Ezek közül kettőt szeretnék kiemelni:

- *a bünszervezetekkel szembeni fellépés,*
- *vagyon visszaszerzési tevékenység fokozása.*

Hogy ne hagyjuk a kérdést megválaszolatlanul, szeretnék válaszolni csoportvezető ügyész asszony feltett kérdésére. Ez nem esik nehezemre, mert nagyon kellemes téma a NAV bünyügyi szakterületének, ha a vagyon visszaszerzési tevékenységéről kell beszámolnom. Ez jelen pillanatban 50% körül van. Tehát a 2017-ben az eddig feltárt bűncselekmények elkövetési értékének közel 50%-át hoztuk vissza valamilyen formában a költségvetésbe. Ebben benne vannak a közvetlen büntető eljárásjogi eszközökkel biztosított vagyontárgyak. Továbbá azok a vagyontárgyak is részét képezik a statisztikának, amelyeket a mi közreműködésünkkel – a mi szignalizációnk (Be. 63. § (2) bek.) alapján – az adóhatóság valamelyik eljáró egysége ideiglenes biztosítási intézkedés vagy végrehajtás keretében tudott biztosítani. A végeredmény tekintetében annyi biztos, hogy ezekkel a vagyonelemekkel a bünszervezetek már nem rendelkeznek. Tanácselnök úr előadására visszautalván; igen, sokkal fontosabb egy bűnüldöző szempontjából, hogy a bűnös eredetű vagyont elvonjuk a bünszervezetből, mint az, hogy a bünszervezet tagjai néhány év múlva majd valamilyen börtönbüntetést kapjanak. A bűnös úton megszerzett vagyonok ugyanis – a későbbiek során erről lesz is egy diám – újabb bűncselekményt generálnak, vagyis a szervezett bűnözés pénzügyi forrásaiként jelenhetnek meg és torzítják a piacot, komoly versenyhátrányba

helyezve a legálisan működő gazdálkodó szervezeteket. A kérdést úgy is megközelíthetjük, hogy a szervezett bűnözéssel szembeni fellépés hatékony legyen lefőlözési tevékenység nélkül teljességgel eredménytelen, pestiesen szólva a „tenger kivödrözését” jelenti.

Az előadás során bünszervezetekről beszélünk, tehát kezdjük a jogi alapokkal.

A bünszervezet fogalma: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény elkövetése.

1. Bünszervezetben részvétel

Btk. 321. § „Aki bűncselekmény bünszervezetben történő elkövetésére felhív, ajánlkozik, vállalkozik, a közös elkövetésben megállapodik, vagy az elkövetés elősegítése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, illetőleg a bünszervezet tevékenységét egyéb módon támogatja.”

Az idézett jogszabályi rendelkezések alapján megállapíthatjuk, hogy teljesen egyértelműek a bünszervezet kritériumainak jogi alapjai, ezért nem is nagyon van kérdés vagy bármiféle probléma a definíció értelmezésével kapcsolatban. A magyar fogalomrendszer tökéletesen illeszkedik az európai uniós ajánlásokhoz annyi különbséggel, hogy az ajánlások súlyos bűncselekmények elkövetését jelölik meg a bünszervezet céljaként. A magyar jogalkotó a súlyos bűncselekményi kategóriát konkrét büntetési tétellel jelöli ki, az ötévi vagy azt meghaladó büntetési tétellel. A bünszervezetben való részvétel elnevezésű bűncselekmény is illeszkedik a nemzetközi ajánlásokhoz.

Tehát ez volt a fogalom, az elmélet, amit most látunk az ábrán, az pedig a gyakorlat. Kollégáink nagyjából ilyen ábrákat rajzolnak fel, amikor egy bünszervezetet kezdünk el felderíteni. Rengeteg kapcsolatrendszer, személy, rengeteg cég, és székhely, rengeteg gépjárműrendszám, telefonszám, e-mail cím, szállítmányszám, szállítmány-útvonal, illetve a feladó-vevő viszonylatában szállítmányozó cég jelenik meg ezekben az

ügyekben. Ez elképesztő mennyiségű adat, amelyet valamilyen módon rendszerezni és értelmezni kell. Ezért is köszönöm csoportvezető ügyész asszonynak, aki rávilágított arra, hogy a bünyügyi szakterület alapvetően felismerte ezt a problémát. Emiatt az értékelő-elemző tevékenység fokozására, az erre való képzésre nagyon nagy hangsúlyt fektetünk, hiszen itt van a sava-borsa a nyomozások sikerességének álláspontom szerint. Ha ezeket az információkat sikerült elemezni, illetve a megfelelő módon értékelni, akkor azt gondolom, hogy sikeres ügyeink lehetnek. Ezek néha több terra bite mennyiségű adatot jelentenek. A szemléltetés érdekében ez azt jelenti, hogy adott esetben 3 millió e-mailt kell átnézni egy ilyen nyomozáshoz, hogy megtaláljuk azt a néhányat, amelyek bizonyítékként értékelhetőek.

Nézzük, hogy a bűnszervezeti tevékenység milyen gazdasági szektorokban jelenik meg a gyakorlat szerint:

- *szervezett, közösségen belüli áfa csalások,*
- *számlagyárak,*
- *munkaerő-kölcsönzés,*
- *dobány-kereskedelem.*

Az egyik ilyen a szervezett, közösségen belüli általános forgalmi adóra elkövetett csalások, amelyek közös jellemzője az EU hozzáadott érték adó rendszerének kijátszása úgynevezett missing trader (eltűnő kereskedő) megjelenésével. Itt export, import viszonyrendszert kell érteni és a körhinta-csalásként elhíresült elkövetési módszer is ide tartozik.

Napjainkban nagy slágertéma a munkaerő-kölcsönzéssel kapcsolatos költségvetési csalás, amelyet leánykori nevén a munkáltatással összefüggő adócsalásként ismertünk. Itt adó- és járulékbefizetés – legújabb nevén szociális adó típusú közterhek – elcsalását jelenti, és nagyon komoly hatása van a munkavállalók személyére nézve, akiket mindig elfelejtjük ebben a relációban említeni.

Örök téma a számlagyárak kérdésköre. Ez valamiért nem akar a magyar köztudatból, a magyar gyakorlatból kikopni, pedig rengeteget teszünk a számlagyárak felderítése érdekében, rengeteg kockázati profilt fogalmazunk meg, amelyeket beleépítünk az adóhatóság kockázatkezelő

rendszeribe. Ennek ellenére valahogy olyan igény mutatkozik a számlagyárakra a magyar adóelkerülő gyakorlatot ismerve, hogy azt hiszem, ezzel még a jövőben is sok dolgunk lesz, habár az egyik legkevésbé leplezhető illegális tevékenységről van szó, amelybe hosszú távon kódolva van a lebukás bizonyossága. A jövőre vonatkozóan megjegyzem, hogy bevezetés előtt áll az úgynevezett „eszámbla” rendszer, amely segítségével már olyan professzionális kockázati profilokat tudunk megalkotni, amelyek a számlagyárak tevékenységének felderítését már a működés kezdeti szakaszában elősegíti, ezáltal ilyen tevékenységet végzők hamar lelepleződhetnek a jövőben.

Végül, de nem utolsó sorban az illegális dohánykereskedelem kérdéskörét említeném. A dohánytermékeket érintő, egyre emelkedő jövedéki adó mérték nagy vonzerő a bűnözőknek. Ezen a területen számos olyan bünszervezetet azonosítottunk az elmúlt időszakban, amelyek magukon hordozzák a klasszikus bünszervezeti jegyeket, de ezekről majd a későbbiekben beszélek.

Tehát nézzük akkor első körben *a szervezett közösségen belüli áfa csalások*. A szervezett közösségen belüli áfa csalásoknál több módozatról is beszélhetünk. Az export-értékesítés esetén az áfa fizetés hiánya, illetve jogosulatlan visszaigénylés történik. Ha a behozatalt vizsgáljuk, akkor a be nem fizetett áfa visszaigényléséről van szó alapvetően, ha nagyon egyszerűen szeretnénk megfogalmazni a kérdést. A körhinta-csalás export-import ügyletet feltételez. Itt mindig egy ponton visszaigénylik az elkövetők az áfát, amit az importőr cég be sem fizetett. A jogellenes áfa mentes termékimportok esete a 4200 vámeljáráshoz kapcsolódnak, ezért ezt a kategóriát a szakmai zsargon szerint „*negyvenkettőnullanullás*” ügyeknek hívunk, amelyről külön diát fogok mutatni. Itt látható az ábra, amit már korábban előrevetítettem, hogy nagyban fog hasonlítani csoportvezető ügyész asszony ábrájára. Elnézést kérek a szlovák barátainktól, amiatt, hogy Szlovákiát rajzoltuk fel mintaként, de bármelyik Európai Unió tagországot felrajzolhattuk volna, mint az eladó székhelyként vagy joghatóságaként megjelölt országot. A lényeg az, hogy a szép öltönyben látható vevő elhatározta, hogy a célország adóztatásának elvét nem szeretné magára érvényesnek tekinteni. Ez azt jelenti az áfa európai

uniós rendszerében, hogy amennyiben egy két ország közötti ügyletről van szó, a célország adóztatásának elvei érvényesülnek. Ez esetben tehát az eladó a számlát adómentesen állítja ki, a vevő pedig a számlát adómentesen könyveli le először, majd felszámítja rá az általános forgalmi adót. Majd ezt levonásban helyezi, vagyis nincs áfa fizetési kötelezettség, de amikor az első értékesítést – már a kettes számú tagállam országán belül – megteszi, ott már van. Ekkor szokott az történni, hogy ezek a cégek eltűnnek. Az ilyeneket hívjuk *missing traderek*nek, avagy hiányzó kereskedőknek. Nem szeretem ezt a kifejezést, mert azt sugallja, hogy ezek a kereskedők hiányoznak valahonnan, a gazdaságnak biztosan nem. Én inkább eltűnő kereskedőknek szeretem nevezni őket, hiszen egy ideig léteznek, működnek és még látszólagos kommunikációt is képesek folytatni az adóhatósággal, de aztán egyszer csak eltűnnek.

A szervezett áfacsalások rendszerében minden ügy erre a sémára épül. Nem olyan túlságosan bonyolult ez a dolog, mint első ránézésre látszik, hiszen minden ügynek ez a sava-borsa, ez a központi eleme, amit bemutattam. A főfeladat az, hogy megkeressük azt a missing tradert, azt a gazdálkodót, amely esetében az első befizetési kötelezettség nem valósul meg.

Ha megnézzük a gazdasági szektorokat, tehát azt, hogy ezek a gazdasági szervezetek hol működnek, akkor a következő területek merülnek fel: élelmiszer-kereskedelem, zöldség-gyümölcs ágazat, mezőgazdasági termékek, használt gépjármű kereskedelem, műanyagfeldolgozó ipar, számítástechnikai ágazati eszközök. Visszautalnék főügyész helyettes úr előadására – feladatkoncentrációs erőforrás-használat azt jelenti, hogy egyszerűen képtelenek vagyunk valamennyi gazdasági szegmenst lefedni a felderítő tevékenységgel, ezért kénytelenek vagyunk valamilyen szeparációt végezni, és először a legfertőzöttebbeket kiválasztani, irányába pedig a megfelelő felderítési aktivitást kifejteni. Valamilyen módon hatni kell arra, hogy ezekben az ágazatokban működő legális vállalkozások helyzetbe kerüljenek, melynek eredményeként több adót tudnak fizetni, illetve több alkalmazottat tudnak foglalkoztatni.

Amikor elkezdtünk azon gondolkodni, hogy a szervezett bűnözési csoportok ellen hogyan tudunk fellépni és mik a közös jellemzők, egy

operatív bűnügyi helyzetértékelést végeztünk. Ennek keretében fel kellett rajzolnunk azt a sémát, hogy miként működik az adott piac. Úgy működik ez a rendszer, hogy vannak az állandó piaci szereplők, akik kiskereskedelmi forgalommal vannak kapcsolatban – vagy közvetlenül a fogyasztóknak értékesítenek, vagy kiskereskedelmi láncoknak értékesítenek. Őket nevezzük állandó szereplőknek. Ők a legálisan működő nagykereskedők, akik olcsón szeretnének venni, drágán eladni. Vagyis klasszikus kereskedelmi tevékenységet végeznek. Ők kapcsolatban vannak már részben változó szereplőkkel, akiknek bizonyos ügyekben van bizonyítható kapcsolatuk valamilyen bünszervezettel, bizonyos ügyekben pedig nincs. Mindenesetre ők azok, akiken átfolyik az áru, majd azt adóminimalizáló jelleggel értékesítik tovább az előbb említett nagykereskedések felé. Aztán jelen vannak a piacon a mi témánk szempontjából lényeges, állandóan változónak nevezett szereplők, tehát a *missing traderek*. Van olyan bünszervezet, amely egy éves működése alatt – nem sokára kivonjuk a forgalomból, ezt csak mint jó hír szeretném közölni – tizenegyedik *missing* traderét használja a tevékenysége során, tehát tizenegyszer váltott személyt, akinek a nevére érkeznek az áruk az országba. Ezekre a *missing traderekre* települnek rá a bünszervezetek. Természetesen ezt úgy kell elképzelni, hogy a bünszervezet előbb van meg, és aztán keresi meg magának a *missing tradert*.

Kik ezek a *missing traderek*, és hogy jönnek létre? Nagyon rossz hírem van: egészen könnyedén. A magyar cégalapítási rendszer, a társasági jogi szabályozás elég liberális. Áttanulmányoztuk a teljes céginformációs rendszert, amit összevetettünk az adóhatóság adatbázisaival, és azt állapítottuk meg, hogy 5000 olyan úgynevezett alvó gazdasági társaság szerepel az adatbázisban, amely bármikor képes eszközcéggé, potenciális *missing traderré* válni. Van olyan példa, hogy egy alvó cég felébredését követően egy hónap alatt körülbelül 2,5 milliárd forint értékű áruállomány folyt át rajta, amelynek az áfa tartalma nyilván eltűnt.

A képen látható eset egy különleges csalási forma. Ezt nevezzük a *negyvenkettőnullanullás* vámeljáráshoz kapcsolódó adócsalásnak. A lényege az, hogy – elsősorban távol-keleti, azon belül is kínai bünszervezetek használják ezt az elkövetési formát – Hamburgban beérkeztetik az árut

az Európai Unió területére, majd egy árutovábbítási eljárással ez Szlovákiába kerül. Ott vám elé állítják az árut, és megtörténik a vámkezelés. Nem fizetnek import áfát, mert azt mondják, hogy Magyarországon fogják felhasználni az árut, vagyis az áfa fizetés felfüggesztésével átkerül Magyarországra. Természetesen Magyarországon szintén nem vallja be, és a kiskereskedelmi forgalomba kerül az eladásra szánt termék. Sőt, Magyarországról az Európai Unió más országaiba is elkerül az áru.

Erre tekintettel nagyon nehéz elkövetési értéket számítani ezekben az ügyekben. Az ellenérték is a bünszervezet tagjain keresztül vándorol. A folyamatot készpénzes befizetéssel végzik. A készpénzfolyamat végén a pénz egy kínai magánszemély nevének lévő bankszámlára kerül, ahonnan közvetlenül Kínába utalják ki az említett ellenértéket.

Az Európai Unióba kimenő áru ellenértéke is Magyarországra fut be. Rengeteg olyan ügyet látunk, ahol spanyol, portugál, francia, kínai állampolgárok hordják a pénzt Magyarországra, amit a különböző pénzintézetekbe fizetnek be, majd kerülnek ki az összegek Kínába a kínai magánszemély bankszámlájáról. Arra a kérdésre, hogy miért mi vagyunk ennek a tevékenységnek a célországa konkrét válaszok adhatóak, de azt gondolom ez egy külön előadás előadásnak a témaköre is lehetne.

Remélem jól látszódik az ábra, ez egy kínai számla. A piros bélyegző alul azt jelenti, hogy ez egy a kínai vámhatóság által kezelt számla, és a rajta szereplő árumennyiség tekintetében az összes közterhet lerótták. A baj csupán az, hogy a számla teljességgel üres! Vagyis utólag bármi ráírható. A másik, szintén nem elhanyagolható probléma, hogy legalább ötezret foglaltunk le ezekből a számlákból egy házkutatás során. Tehát bármilyen áru ráírható a számlára, és ez legálisan jött ki az ázsiai országból.

Második terület a munkaerő-kölcsönzés. Ez egy viszonylag új forma, de a bünszervezetek megéreztek benne az üzletet. Itt arról van szó, hogy vannak megrendelők, akik valamiféle munkát végeztetnek el személyekkel. A megrendelők lesznek a tényleges munkáltató cégek. Igazából a munkavállalók ezeknek a cégeknek az érdekében dolgoznak, tehát a valódi munkajogviszony ezeknél a cégeknél azonosítható. Azért, hogy a szociális adók és egyéb más járulékok elkerülhetők legyenek, ezeket az embereket kijelentik az említett cégekből, és bejelentik fiktív számlázó

cégekhez mint foglalkoztató cégekhez. Majd egy közvetítőn keresztül történik a számlázás a tényleges munkáltató cég irányába. Könyvelő irodákban mérnöki pontossággal, így megalkotott nyilvántartások szerint folyik a munka, tehát nem nagyon képzelhető el, hogy az egyik munkavállaló véletlenül rossz céghez kerül, és a rossz cégnél jelentik be az ő munkajogviszonyát. Ez elképzelhetetlen. Nagyon sokan dolgoznak ebben az adminisztratív folyamatban. A bünszervezet valójában a könyvelő irodát, a szervező céget és a fiktív számlázó cégeket jelenti. A legnagyobb ilyen ügyünket 2013-ban realizáltuk. Ott több mint négy száz tényleges munkáltató céget azonosítottunk. Ebben az ügyben a büntető eljárás jelenleg is folyamatban van, bírósági szakban. A bírósági tárgyalás az egri művelődési ház színháztermében folyik, mert ide fért csak be száznegyvenhét vádlott. Negyvenhét gyanúsítottat bünszervezeti minősítéssel vádolt meg az ügyészség. Ők azok, akiket a könyvelői iroda, illetve a szervező cég és a fiktív számlázó cégek irányítóiként vettek részt a csalásban.

A *számlagyár jelenség*, amiről szintén említést kell tenni. Fiktív bizonylatok kerülnek ki a számlagyárból. Elképesztő károkat okoznak. Soha nem tudjuk még csak megbecsülni sem, hogy mekkora lehet az az érték, ami ezeken a számlákon megjelenik. A fantomcégekről már beszéltünk, és a stróman jelenségre is kitértem egy korábbi előadásban, ezt most nem kívánom megismételni. Itt szeretném megjegyezni azt, hogy elképesztő mennyiségű rejtett vagyon jelenik meg ezeknek a számláknak következtében egyrészt a számlát befogadó vállalkozás menedzsmentjénél, másrészt pedig a számlázó társaságnál. Ez a nagyon jelentős összeg valahol összegyűlik, a mi feladatunk pedig az, hogy ennek a nyomait felkutassuk.

Elérkeztünk a negyedik témához, ami a bünszervezethez kapcsolódik, ez az *illegális dohánykereskedelem*. Itt olyan bünszervezeteket azonosítunk, amelyek már a kicsit hagyományosabb kriminalisztikai megközelítést szerető kollégáimnak is felkelti az érdeklődését. Megjelenik és szinte napi rendszerességű az erőszak. Az is jellemző, hogy emberek tűnnek el egyik pillanatról a másikra. Mi ennek az oka? Az oka az, hogy a többszöröse a jövedelemtermelő képessége ennek a tevékenységnek, mint az általános forgalmi adóra elkövetett adócsalásé. Ha arra gondolunk,

hogy Ukrajnában egy doboz cigaretta 350 forintba kerül (mondjuk 1 euró), Magyarországon pedig 3-4 euró egy doboz cigaretta, akkor ez óriási haszonnal kecsegtet, ha egy kamionnyit (kb. 70.000 kartonnyit) be tudnak hozni az országba. A felszámolások során a költségvetési bevételek közvetlenül érzékelhetően növekednek, hiszen a jövedéki adó bevételek esetén mindig lehet látni, ha lefoglalunk egy nagymennyiségű készletet. Ilyenkor ugye kivesszünk egy bünszervezetet a rendszerből, ami után egyből látjuk, hogy a jövedéki adó azon a területen, ahol az illegális tevékenység zajlott megemelkedik, mert eltűnik a rendszerből az illegális forrásból származó cigaretta. Ezekben az esetekben klasszikus jegyeket viselnek a bünszervezetek. Alá-fölé rendeltségi viszony, feladatmegosztás, struktúra és nem egyszer erőszak, kényszerítés jelenik meg. Kényszerítik a deponáló helyeket arra, hogy a cigarettát rakja be a raktárába. Ez nem egyszer előfordul. Óriási pénzek jelennek meg az irányítóknál, amelyeket – mint az előbb mondtam – korábbi büncselekményből szereztek meg. Rengetek olyan bűnöző jelenik meg, aki korábban – nevezük így, bár nem szeretem ezt az elnevezést – köztörvényes büncselekményeket követett el. Például „tisztességes” autófeltörésből származó vagyonok jelennek meg ezeken a területen befektetési, finanszírozási célból. Nagyon magas a konspirációjuk. Ezt úgy kell elképzelni, hogy az ország bizonyos területeiben nagyon össze kell szednünk magunkat, hogy egyáltalán ne keltsen feltűnést a megjelenésünk. Figyelőrendszereket, kamerarendszereket működtetnek nyílt területen, hogy ellenőrizhessék, milyen idegenek és általuk nem ismert emberek tűnnek fel. Nagy erőfeszítést kell tennünk ahhoz, hogy itt eredményesek legyünk. Meg kell említeni a korrupciót is, ami egy nagyon jelentős negatívum az ilyen jellegű bünszervezetek esetén. Szinte mindegyik rendelkezik ilyen típusú támogatással. Határrendészek, vámosok is támogatják az ilyen jellegű tevékenységet, természetesen törvénytelen ellenértékért. A vezetőik többszörösen büntetett előéletű személyek általában. Agresszivitásukról beszéltem már. Tagjaik nehéz körülmények között élő emberek, akik viszonylag kis anyagi ellenszolgáltatásért vállalják a közreműködést ezekben az ügyekben. Továbbá ezek a szervezetek kimutatható kapcsolatban állnak ukrán bűnözői csoportokkal. Nem véletlenül mondtam

ezt, ugyanis ezeknek a bűnözői csoportoknak gyakran ukrán hivatalos személyek is tagjaik. Speciális eszközöket alkalmaznak a bűncselekmény elkövetésére: nagy teljesítményű gépjárművekkel az ukrán-magyar határ szakaszainál hordják az árut, azonosíthatatlan kommunikációs eszközöket, csatornákat használnak. Az erőszakos elkövetést mi sem bizonyítja jobban, mint az egyik ügyben, az egyik bűnszervezeti vezetőtől lefoglalt fegyverarzenál. Ez a felszerelés egy embernél volt (képet mutat). Azt biztosan tudjuk, hogy bűnszervezetek egymással való vitáiban a fegyverek nem egyszer előkerültek. A bűnszervezetek vezetői feltétlen engedelmességet követelnek a – hogy úgy mondjam – „beosztottaktól”. Ezek a közreműködők egy szállítmány esetében nem állhatnak meg a közúti ellenőrzésnél. Ha megállnak, annak nagyon súlyos – szerintem élet, testi épséget komolyan veszélyeztető – következményei vannak. Meg kell kísérelnie elmenekülni a helyszínről, amelyek általában olyan közlekedési balesetekhez szokott vezetni, ahol a civil lakosság, illetve kollégáim testi épsége is nagyon komoly veszélyben van. A zöldhatáron teherautóval is behozhatják az árut, de van egy speciális utaztatási módszer – az úgynevezett serpás módszer – ahol serpák hozzák a hátukon a mesterkartonokat. Hihetetlen mennyiséget képesek egy éjszaka alatt megmozdítani ezek az emberek. Magyarország és Ukrajna között 44 km határfolyó húzódik, úgyhogy a folyón történő behozatal is problémaként merül fel. Itt egy hátrahagyott szállítmányt láthatnak a vízen. Így maradt meg a fegyver, illetve a kesztyűk. Az első dián azt láttuk, hogy a stratégiánk központi eleme a bűnszervezetek elleni fellépés, ezért az ilyen típusú ügyeknél szakítottunk azzal a hagyománnyal, hogy kistételű szállítás alatt lévő cigarettára fókuszáltunk. Ehelyett megpróbáltuk megtalálni a szervező erőt. Azt a szervező erőt, amely képes megmozdítani egy egész rendszert azért, hogy az Ukrajnából behozott több ezer karton cigaretta valahogyan eljusson Nyugat-Európába. Ez nincs szervezettség nélkül, és ahol szervezettség van, ott el lehet érni eredményt a bünygi eszközrendszerrel. Vannak gyenge láncszemek, vannak hiányosságok, vannak lyukak, amelyeket nekünk meg kell találni. Az elmúlt években tíz bűnszervezetet számoltunk fel, és nyolcvannyolc személyt iktattunk ki. A képen láthatjuk, hogy az ukrán-magyar határszakasz pontosan

tíz szakaszra oszlik. Ez lefedi a teljes magyar-ukrán határszakaszt, erre tekintettel úgy gondoljuk, hogy jelen pillanatban a zöldhatáron illegális cigaretta nem jut be az országba. Az összes bűnszervezetet sikerült azonosítanunk és kivennünk ebből a rendszerből. Látjuk is ennek az eredményeit, mert 2016-ban már csak 10% azon bűncselekményeknek az aránya, amelyek a zöldhatárhoz kapcsolódnak. Az illegálisan behozott és lefoglalt dohánytermékek esetében ez már csak 19%. A többi nyilvánvalóan valami nagyobb tételben, szállítmány útján érkezik, ami nagyobb logisztikát és szervezetséget igényel. Ott már biztosan vannak korrupciós kapcsolatokat.

A tevékenységünk hatása már látszik egyébként a témával foglalkozó szervezetek elemzéseiben is, hiszen a GFK piackutató intézet minden évben elvégzi az úgynevezett illegális, adózatlan cigarettákra vonatkozó mérését. Ebből jól látszik, hogy hány százaléka származik a dohánytermékeknek illegális forrásból. A ráta jelentősen csökkent 2015 és 2016 között.

Most kicsit elszakadva az illegális dohánykereskedelemtől, térjünk vissza globálisan a költségvetési csalást elkövető bűnszervezetekre. Angol mintára felépítettünk egy rendszert, amivel próbáljuk azonosítani a felderítő csapataink által a bűnszervezeteket. Az így azonosított szervezet igyekszünk valamilyen módon mérni: mennyire veszélyesek, mennyire szervezettek, hány tagból állnak, milyen képességekkel rendelkeznek, általánosságban tehát, hogy mennyire veszélyesek a társadalomra, illetve az adóbevételekre. Minden nyomozó szervnek a látókörébe került bűnszervezettnél, vagy szervezet jellegű elkövetésnél – mert nem biztos még, hogy bűnszervezetről van szó, de már valamilyen összehangolt szervezeti tevékenység látható – egy adatlapot kell kitölteni, amit egy informatikai rendszer feldolgoz. Később az így kinyert adatok alapján a rendszer minősíti ezeket a bűnszervezeteket egytől négyig. Ez a skála a bűnszervezetek veszélyességére, súlyosságára utal. Ez alapján döntjük el, hogy mely bűnszervezetek felderítésével és felkutatásával kell először foglalkoznunk. Hetvenhat ismert elkövetői csoport szerepel most ebben a nyilvántartásunkban, hatszázhatvankilenc személy és hétszázharminchét cég. A taglétszám általában tíz fő alatt van, de egy illegális

dohánykereskedelemmel foglalkozó társulás százhét tagot számlál. Tizennyolc csoport Magyarországon kívül is képes bűncselekményeket elkövetni, elsősorban áfa csalásokat. Ebben az esetben Csehország, Szlovákia és Lengyelország a célországok. Van egy olyan csoportunk is, amely Magyarországon bűnözik, de nem magyar állampolgárok.

Az általunk azonosított bűnszervezetek közül az élelmiszeripari termékek kereskedelmében tizenhét csoport működik. Ezek a csoportok hat nyomozó szerv látókörében vannak. Tizenegy csoport munkaerő-kölcsönzéssel foglalkozik jelen pillanatban. Ezek az adatok tegnapiak, tehát nagyon aktuálisak. Hat csoport számítástechnikai termékek kereskedelmét végzi, és kilenc csoport foglalkozik dohányáru-csempészettel.

A képen a bomlasztás alatt lévő, felbomlasztott, illetve aktív csoportokat látjuk kockázati szint szerint. A négyes kockázati szint a legmagasabb. Szerencsére csak egy négyes osztályzatot kapó szervezet van most jelen pillanatban. Nem sokára egy sem lesz – legalábbis ezt ígérték a nekem a kollégáim. Nagyon fontos látni, hogy a bomlasztás alatt lévőkkel és a felbomlasztottakkal mi lesz később, mert nagyon gyakori jelenség, hogy a bűnszervezetek a felbomlasztást követően újra összeállnak, és újra elkezdenek működni. Emiatt nekünk nem szabad elengednünk ezeket az információkat, hanem továbbra is értékelni és elemezni kell, hogy a bűnszervezet újra működésbe lépett-e.

Az előzőekben kifejtettek alapján megállapíthatjuk, hogy a szervezetség nagyon komolyan betette a lábát a költségvetési csalással érintett területre. Kiemelt jelentőségű bűnözők jelentek meg finanszírozóként, végrehajtóként. Ez egy változást generál a nyomozó hatóság hozzáállásán is. Új feltételrendszereket és új eszközrendszert kell kialakítani, új stratégiát, új koncepciókat kell megalkotni. Továbbá hosszú évek óta működő, kisebb-nagyobb eredményeket hozó nyomozati metodikákkal kell szakítani, és újabbakat kell alkalmazni ahhoz, hogy eredményesebbek legyünk. Darwintól származó idézet szerint: „mert nem a legerősebb marad életben, hanem az, aki a legjobban tud alkalmazkodni a változó környezethez.”

GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK – IGAZSÁGÜGYI SZAKÉRTŐK

Marton István:

Tanszékvezető, Professor Asszony megtisztelő felkérése arra vonatkozott egyrészt, hogy egy-egy konkrét, valós megtörtént gazdasági bűncselekmény kapcsán mutassam be az elmúlt évek jogalkotói aktivitásához illeszkedően, mely (a többi jogterület, jogág mellett) a büntető törvénykezést is érintető jogszabályi változások egy esetét, másrészt az igazságügyi szakértői tevékenység bizonyításra vonatkozó tényezőit gyakorlati szempontból érzékeltessem. Ezekben a büntető eljárásokban szakértő irodánk részt vett és igazságügyi szakvéleményt készített. Fontos, hogy az elmúlt időszak jogalkotási aktivitása során egymáshoz koherensen kapcsolódó jogági változások történtek. Pld mind az igazságügyi szakértői tevékenységet Btk, és most már új Büntető eljárást egymáshoz illeszkedve újította meg a jogalkotó.

Az első jogeset kapcsán a számviteli rend és fegyelem megsértésének büntette anyagi jogi változását szeretném érzékeltetni, bemutatni.

A vádirat főbb, lényegi ténymegállapítása: Egy adott gazdasági társaság ügyvezetője a társaság könyveiben és beszámolójában több behajthatatlan követelést tartott nyilván és ezzel a valós képet befolyásoló hibát idézett elő a 2012. üzleti évre valamint a 2013. január 01 napjától 2013. június 10 napjáig tartó időszakára vonatkozóan. A nyomozati szakban elkészült igazságügyi szakértői vélemény megállapította, hogy a társaság beszámolójában szereplő követelések nem jelentenek realizálható kö-

1 Adószakértő.

2 Egyetemi tanár, a Bűnügyi Tudományok Intézetének vezetője, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

vetelésállományt, mivel a társaság peres követeléseket is szerepeltetett a beszámolójában és ezek behajtása kétséges, bizonytalan. A társaság felszámolási eljárás alá került. Fontos tény, hogy az ügyvezetés az egyik nagy értékű követelés tárgyában büntető feljelentés tett egy beszállító társasággal szemben, nyomatékot adva, hogy a beszállító cég magatartása nagy mértékben hozzájárult a társaság ellehetetlenüléséhez (nem szállított alapanyagot) a felszámolási helyzet beálltához.

Szakértő irodánk a bírósági szakban magánfelkérésre készített el szakértői véleményt.

A szakértői módszerekkel elvégzett vizsgálatok és elemzések, értékelések alapján (fontos, hogy a szakértő jogalkalmazást értékel szakmailag, de nem büntetőjogi értékelés! új szakértői törvény) megállapítást nyert, hogy sem a vádirat sem a nyomozati szakban készült szakértői vélemény nem tartalmazza a követelések egyedi értékelésének követelményét. Fontos, hogy az eljáró i.ü. szakértő egyedileg megvizsgálja az adott mérlegben szereplő követelés körülményeit. Ez részletes és tételes vizsgálatot jelent. Ez azért is volt fontos ebben az eljárásban mert 2012. 01. és 2013. 06. 30. között az 1978. évi IV. törvény volt hatályban (régibb Btk). Az új Btk az az a 2012. évi c. törvény 2013. július 1-től volt hatályos. A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 2012. december 31-e óta nem tartalmazta a megbízható és valós képet befolyásoló hiba fogalmát. Ez átkerült az új Btk-ba, mely 2013. július-én lett hatályos.

Tehát a 2013.01.01 és 2013. június közötti időtartamra leadott tevékenységet lezáró mérleg (hiszen felszámolási helyzet állt be) adatainak vádirati illetve nyomozati szakértői megállapításai nem megalapozottak, mert abban az időszakban szabályozási hézag volt, kvázi szabályozatlanság.

Továbbá a követelések egyedi értékelését elmaradását is figyelmeztetővé a következő szakértői tényhelyzet állt elő: Az adott tevékenységet lezáró mérleg új Btk szerinti vizsgálata, mely a nettó árbevétel valamint a mérlegfő összeg 20%-ban határozza meg a lényegesen befolyásoló hiba fogalmát, tehát ez alapján nem volt kimutatható a megbízható és valós képet befolyásoló hiba.

Megállapítást nyert szakértői módszerek alapján, hogy nem került fel-táráásra tejes körűen a büntető ügyekben minden kétséget kizáró tényállás bemutatása sem a vádiratban sem a nyomozati szakértői véleményben.

A vádlottat jogerősen a bíróság büncselekmény hiányában felmentette.

Megjegyzés: A jogalkotó helyesen járt el, hogy a számviteli törvényt mintegy megkönnyítve az új Btk-ba áthelyezte a megbízható és valós képet befolyásoló hiba fogalmát(az az számviteli rend és fegyelem megsértése). További fontos változás, hogy a régi szabályozás szerint ennek a büntettnak mind szándékos mind gondatlan alakzata volt az új szabályozás csak szándékos alakzatot ismer és a gondatlan alakzatot másik jogági (közig- adóig) szabályozás alá vonja ez dekrimizáció s a jogi tárgy védelme így is megoldható.

Azért esett választásom ezen második jogeset bemutatására, mely egy-részt klasszikus esetnek nevezhető hiszen a gazdasági büncselekmények jellemző módja sajnos gyakorlata az Áfa levonási joghoz kapcsolódó valódiság, fiktivitás büntetőjogi tényállási köre. Továbbá ezen büntető eljárás során jól érzékelhető az úgynevezett szakértői módszerekkel történő bizonyítás relevanciája az új szakértői törvény alapján is.

A vádirat főbb lényegi ténymegállapítása röviden: Egy építőipari (mélyépítés, földmunka) tevékenységet folytató vállalkozás ügyvezetője jogellenesen alkalmazta az Áfa levonási jogot, mert a kiállított számlákat és az ahhoz kapcsolódó gazdasági eseményeket mind a nyomozó hatóság majd a vádhatóság is fiktívnek, valótlannak nem megtörténtnek minő-sítette. A büntető eljárás nyomozati szakaszában kirendelt i.ü szakértő szakvéleményt készített, melyben feltételes módon megállapította kimu-tatás szerűen, hogy amennyiben a vádiratban szereplő számlák mögött nincsen valós gazdasági esemény illetve az adott gazdasági esemény nem a számlán szereplő felek között jött létre akkor az Áfa levonási jog nem alkalmazható. 7006/2008 APEH irányelv tartalmazza az Áfa levonási jog feltételeit.

Fontos megjegyezni, hogy a szakértő minden leletre, adatra kiterjedően, (dokumentumok, nyilatkozatok, szerződések stb) nem vizsgálta meg a gazdasági események körülményeit és nem értékelte azokat. Alapvetően csak a nyomozás adatait használta és vette át és arra alapozta szakértői

véleményének megállapításait. Ez az új 2016. évi XXIX. szakértői törvény nagyon fontos elvárása, követelménye a szakértők irányába.

A terhelt jogi képviselője útján megkereste szakértői irodánkat, hogy széles körű tényfeltáró a bizonyítást elősegítő annak objektív jellegét bemutató igazságügyi szakértői véleményt készítsünk az I. fokú bírósági szakaszban.

Első lépésként a rendelkezésre álló dokumentumok körét mértük fel és kiderült, hogy az eljáró bíróság bünelirodájában jelentős eddig nem értékelt a bizonyítás szempontjából releváns dokumentum, lelet, adat van raktározva. A jogi képviselő útján hozzájutottunk ezen dokumentumokhoz továbbá a terhelt irányába jeleztük, hogy mivel teljes meggyőződéssel állítja, hogy a gazdasági események megtörténtek szerezzék be az ezeket erősítő, bizonyító iratokat, leleteket.

Fontos megállapítani, hogy a szakértői vizsgálatok, elemzések, módszerek igen széles körűen s ez a szakértői tevékenység egyik lényeges eleme. A szakértői módszer lehet a jogalkalmazás vizsgálatán túl:

- fizikai szemrevételezés,
- bizonyító erejű irat, fotó, egyéb irat értékelése,
- jogi vagy egyéb hiteles nyilatkozat vizsgálata,
- gazdasági aktusok rögzítése, nyilvántartásának vizsgálata,
- az adott vállalkozás erőforrás ellátásának vizsgálata, eszköz, tőke, humán ellátottság.

Ezen büntetőügyben tehát a fent említett módszerek segítségével szélesebb körben és mélyebb vizsgálattal győződünk meg a gazdasági események megtörténtéről. Megállapítottuk, hogy a vádiratban váddá tett számlákhoz kapcsolódó gazdasági események megtörténtek, az építőipari munkák elvégzésre kerültek. Az úgynevezett szakértői lebizonyítás során bizonyosságot nyert, hogy a vállalkozás eszköz állománya munkaerő állománya a fizikai photo bizonyítékok a megrendelők teljesítés igazolásai stb hitelesek. A lefolytatott tanú meghallgatások is a munkavégzések, projektek, kivitelezések valós voltát a gazdasági események megtörténtét, erősítették.

Azonban az is megállapításra került, hogy nem mindig a számlákon szereplő vállalkozások végezték el az adott munkafeladatot tehát az Áfa levonási jog sérült.

A vádiratban szereplő tételes számlák nagy részében a gazdasági események a számlán szereplő felek között jött létre kisebb részében viszont ez nem került hitelt érdemlően bizonyításra.

Az I. fokon eljáró bíróság a vádlott ügyvezetőt bűnösnek találta de figyelembe véve büntetlen előéletét továbbá, hogy a vádirat megállapításai csak részben kerültek bizonyításra szankcióként pénz büntetésre és felfüggesztett börtönbüntetésre ítélte, mely ítéletet a II. fokon eljáró bíróság jogerősen jóváhagyott.

Ez a jogeset is jól mutatja, hogy a szakértői tevékenység során az új 2016. XXIX. törvény, mely megerősítette helyesen a magánszakértői vélemény státuszát és általában a szakértői tevékenységet pontosította és fontos követelményeként jeleníti meg, hogy az igazságügyi szakértő minél korrektebb, objektív, tényfeltáró, tudása szerinti legjobb a bizonyítási folyamatot elősegítő, a hiteles bizonyítékokat széles körben feltáró azokat az eljáró hatóságok, felek részére érdemben bemutató munkát végezzen.

Említés szintjén szeretném a tisztelt hallgatóság részére megosztani, hogy a gazdasági bűncselekmények széles körét érintő adócsalás büntette vagy költségvetési csalás büntette tárgyában ezen büntető eljárások során a szakértői módszerekkel elvégzett, tényfeltárások, adóügyi tényállások rögzítése, vizsgálata során sok esetben nem könnyű értékelni, hogy egy adóügyi közigazgatási tényállással van-e dolga a szakértőnek, mely során az adott jogi személy élén álló vezető tisztségviselő, vagy természetes személy adóalany tisztán tudatos elemmel, szándékosan kívánt adót csalni, elvonni a költségvetés elől (ez büntető jogi kategória) vagy ettől eltérő szakmai hiba, az Adózás rendjének 2003. évi XCII törvény nem megfelelő alkalmazása vezetett az adóhiány kialakulásához. Tapasztalatból elmondhatom, hogy találkoztam pár millió forintos adócsalás büntette tényállással és több százmillió forintos adó közigazgatási tényállással azaz nem minden adóhiány adócsalás, de minden adócsalás adóhiány.

Domokos Andrea:

Konferencia-sorozatunk aktualitását is alátámasztja a Be azon rendelkezése, amely külön kategóriaként említi a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekményeket.

Finkey Ferenc a büntetőjog alapelveiként határozza meg az igazságosságot, a szükségességet, a hasznosságot, célszerűséget egyaránt.³ 2015-ben az új BE kódex előkészítése során 6 fő célt tűzött ki Magyarország Kormánya, ezek a gyorsaság, a hatékonyság, az egyszerűség, a korszerűség, a koherencia és a célszerűség.

Nagy dilemmája a büntető igazságszolgáltatásnak az egyszerűsítés, gyorsítás elvének megvalósítása oly módon, hogy az igazság ne szenvedjen csorbát. A magyar büntető igazságszolgáltatás kettős szorításban van: egyrészt az eljárások gyorsítása, egyszerűsítése a cél, másrészt a tévedés lehetőségét is a minimálisra kell csökkenteni.⁴

Napjaink Magyarországon általában az igazságszolgáltatásban, és ezen belül a büntető igazságszolgáltatásban is egyre sürgetőbb igényként fogalmazzák meg a felek az ügyek mielőbbi elintézésének kívánalmát. A nagy leterheltségű rendszert olyan módon lehetne átalakítani, hogy bizonyos esetekben a büntetőeljárás alternatíváit kell keresni, illetve a hosszadalmas, nagy költséggel járó büntetőügyek számát minimalizálni kell. Miközben a cél az eljárások gyorsítása, nem szabad szem elől téveszteni a másik fontos szempontot sem: a tévedések lehetőségének minimálisra csökkentését.

A bíró kötelessége minden felesleges, az ügyre nem tartozó kérdést kizárni és ezzel megakadályozni azt, hogy a büntetőpért elhúzzák. A túlbizonyítás egyértelműen vezet a büntetőeljárás elhúzásához.

Két fő okot lehet megjelölni a túlbizonyítás motívumaként:

- hatályon kívül helyezéstől való félelmet és a
- szakértői bizonyítás hosszát.

3 Finkey F.: A magyar büntetőjog tankönyve. Átdolgozott és bővített második kiadás. Budapest, Politzer-féle Könyvkiadó Vállalat, 1905. 51.o.

4 Miskolcziné Juhász Boglárka: A büntetőeljárás szabályok továbbfejlesztésének lehetséges irányai. Doktori értekezés tézisei. Budapest, 2015. 3.o.

A „túlbizonyítás” elsődleges oka a tényállás megalapozottságára való törekvés. A bírák félnek a hatályon kívül helyezéstől.

Az eljárások elhúzódásának sokszor azonban a szakértői bizonyítás az oka.

Az új büntetőeljárás törvény a 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, ami 2018. július elsején lép hatályba. Általánosságban az a cél, hogy felesleges időpocsékolás ne húzza az eljárásokat, ennek a kívánalomnak is próbál eleget tenni az új Be.

Törvényszék ítéleznek a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekményeknél, amely új bűncselekményi kategóriát a kódex vezet be.

Miközben az új Be-ben a fő szabály az egyesbíró, addig ennél a bűncselekmény kategóriánál három hivatásos bíróból álló tanács dönt, mint például a költségvetési szerv sérelmére elkövetett vagyoni elleni bűncselekmény, a bennfentes kereskedelem, vagy a piramisjáték szervezése esetében.

Amikor a törvényhozó megalkotta az új Be kódexet – figyelembe vette, hogy komoly társadalmi elvárás volt

- az eljárások időszerű befejezése,
- a büntető igazságszolgáltatás hatékony működése iránt.

Ennek lényege, hogy

1. a bűncselekmények elkövetőit kivétel nélkül, /Beccaria – elmaradhatatlanok és gyorsak legyenek a büntetések/
2. minél kevesebb társadalmi ráfordítás mellett,
3. tisztességes eljárásban vonják felelősségre.

Egyszerűsítési, hatékonysági kívánalmak és alapvető jogi garanciák vetélkednek egymással, azonban az Alaptörvény szellemének és szövegének, valamint az Európai joganyagnak való megfeleltetés a törvényhozó szándéka szerint biztosítja a garanciális követelmények érvényesülését. Fontos alapelv volt, hogy a gyorsaság és időszerűség oltárán nem lehet feláldozni a garanciális szempontokat.

Az új Be marad a materiális igazság elsődlegességénél. Miközben egyértelműen észrevehető, hogy az angolszász jogrendszerek hatása is, elsősorban az eljárások hatékonyságának növelésénél – az alapelv, az anyagi igazság előtérbe helyezése kapcsán mit sem változik.

A funkciómegosztást is határozottan megjeleníti az új kódex:

- A vád feladata a bizonyítás, a vádért egyértelműen a vádló viseli a felelősséget.
- A védelemtől is a bírósági eljáráshoz méltó felkészültséget követel meg, hiszen a bíróság előtti egyenlőség nem csak a jogosultságokban, hanem a kötelezettségekben is megnyilvánulhat.

A szakértő szerepe

A gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények esetében a büntetőeljárás jellegzetessége, hogy kiemelt jelentőséggel bírnak a szakértői vélemények.

Nagyon nehéz kérdés, hogy míg az állam számára az eljárások gyorsítása lenne a célszerű, addig a büntető eljárás nem minden résztvevőjének érdeke ez. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (81) 7. számú ajánlása a „legkevesebb szakértő elvét” rögzíti, ami a túlbizonyítás ellen ható elvként működhet Magyarországon is.⁵ Az azonban kérdéses, hogy a szakértők számának redukálása mellett lehetséges-e a bizonyítás, a tényállás alapos és hiánytalan tisztázása.

Sok büntetőeljárást lehetett azzal elhúzni, hogy újabb és újabb szakértőket rendelt ki a bíróság.

A Kúria Joggyakorlat-elemző csoport „A szakértői bizonyításról” szóló Összefoglaló véleményében a büntetőeljárásra vonatkozó megállapítások az alábbiak voltak:

- A szakértői bizonyítás többnyire a nyomozás során történik.
- A bírósági szakban kivételes a szakértő kirendelése, ha mégis, akkor az az elsőfok első, középső szakaszában történik.
- A büntetőügyek 56%-ában szükséges több szakértő kirendelése, ezek azonban más-más szakterületről mondanak véleményt.
- Az elkésett szakvéleménynél 33%-ban írásban hívták fel a szakértőt

5 R (81) 7. számú Ajánlás az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről (Elfogadta a Miniszteri Bizottság az 1981. május 14-én tartott 68. ülésén) 7. Rendelkezéseket kell hozni annak érdekében, hogy a lehető legkevesebb szakértőt rendelje ki a bíróság - akár hivatalból, akár a felek kérelmére - ugyanabban az ügyben.

a határidő betartására, 63%-ban azonban SEMMILYEN intézkedést nem tettek a bírák.

- Már 10 éve is felmerült az igény az elhúzás megakadályozására. Erre példa a BH 2007. 34-es jogeset: „Újabb szakértői vélemény csak abban az esetben szükséges, ha a bíróság az egymásnak ellentmondó szakértői véleményekkel kapcsolatban a tárgyaláson meghallgatott szakértők nyilatkozata alapján nem tud megalapozottan állást foglalni arról, hogy melyik szakértő véleményét foglalja el bizonyítékként.”

A 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről

- Nyilvánvalóvá teszi az új törvény, hogy a szakvéleményben jogkérdésben nem lehet állást foglalni. A szakértő kizárólag az ügy eldöntése szempontjából releváns tények megismeréséhez segítheti hozzá az eljáró hatóságot, speciális tudása felhasználásával.
- A törvény egyik legfontosabb rendelkezése, hogy az igazságügyi szakértő a szakvélemény szakmai megállapításaival összefüggésben nem utasítható.

Magánszakértői vélemény

Külön alcímbe kerül a magánszakértői vélemény intézménye. A törvény meghatározza a magánszakértői vélemény megtételének lehetséges céljait, és a szakértő eljárását megalapozó megbízás legfontosabb szabályait.

Nyomatékosítja a törvény, hogy a megbízás alapján eljáró szakértő is a függetlenség és pártatlanság elvének megfelelően köteles eljárni.

A törvény ennél a résznél a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja véleményét vette figyelembe.

Azt az ellentmondás igyekszik feloldani a törvény, hogy magánszakértői vélemény elkészítése megbízási jogviszony, ahol a megbízó érdekeit kell szolgálni. Másrészt objektív, a valóságnak megfelelő véleménynek kell születnie. Ezért nyomatékosítja, hogy a szakértő a magánszakértői vélemény elkészítése során a tevékenységére irányadó szakmai szabályok betartásával, a tevékenységével érintett személyek - különösen megbízója - érdekeitől függetlenül, pártatlanul köteles eljárni. A szakértő

szakvéleményét a feltárt tények objektív értékelésével köteles kialakítani.

Ugyanez az új Be-ben: 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

A szabályozás a megbízott magánszakértő szerepét is pontosan meghatározza. Két esetben lehet megbízni magánszakértőt:

1. ha korábbi, kirendelt szakértő által készített szakvélemény még nem készült.
2. ha a terhelt és a védő indítványa az általa megnevezett szakértő kirendelésére irányult, azonban az ügyészség vagy a nyomozó hatóság más szakértőt rendelt ki.

DR. ÚJHELYI BENCE¹

GARANCIÁLIS SZABÁLYOK JELENTŐSÉGE A GYAKORLATBAN

Ahogy a címe is mutatja, a jelen dolgozatom témája a garanciális, az állam (büntető) hatalmát korlátozó szabályok jelentősége, különösen figyelemmel ezen szabályok joggyakorlatban betöltött rendkívül fontos, adott esetekben perdöntő szerepére.

A büntetőeljárásban és az adóigazgatási eljárásban is szigorú szabályok korlátozzák az eljáró hivatalos személyek jogosítványait, amelyeknek a megsértése akár oda is elvezethet, hogy az anyagi igazság (új büntető-eljárási törvényben kifejezetten is nevesített) elvével szemben születik, illetve kell, hogy szülessen ítélet.

1. Titkos információgyűjtés eredményének felhasználhatósága

Első lépésben a garanciális szabályok közül a titkos információgyűjtés eredményének felhasználhatóságára térnek ki, illetve az ezzel összefüggésben a joggyakorlatban megtalálható és igen gyakran előforduló problémakörökre.

2013. december 31. napjáig a titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban az akkori Be. 206/A. § (1) bekezdése alapján akkor volt felhasználható, ha a titkos adatszerzés engedélyezésének e törvényben meghatározott feltételei (201. §) a bizonyítani kívánt bűncselekmény tekintetében fennálltak és a titkos információgyűjtés engedélyezését kérő szerv a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően a nyomozást *haladéktalanul* elrendelte vagy a feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett.

1 Ügyvéd.

2014. január elsejével a normaszövegben a „haladéktalanul” szó „nyomban” kifejezésre került módosításra.

A jelen írásom és az ahhoz kötődő előadásom idején a bírósági eljárások során még a haladéktalanság fogalmi követelményeinek megtartásáról zajlanak viták, születnek ítéletek és – figyelemmel a büntetőeljárások „gyorsaságára” – ez várhatóan még néhány évig problémaként újra és újra elő fog kerülni az ügyekben, különösen a költségvetési csalás tárgyú ügyekben, ahol a vád legkönnyebben és leghatékonyabban a titkos információgyűjtés során szerzett adatokkal és tényekkel tud bizonyítani.

Meggyőződésem, hogy a komoly (különösen jelentős) vagyoni hátrányokat okozó bűncselekmények – amelyekhez kötődő elkövetői kör számlakiállítói része tipikusan a „háttérben” próbál maradni és név szerint egyik gazdasági társaságban sem jelenik meg – jelentős, döntő része titkos eszközök alkalmazása nélkül nem deríthető fel és nem is bizonyítható, gondoljunk csak az egyes számlakiállító cégek időben egymást követő „cserélődésére”, ezen folyamatok megszervezésére, a készpénzek szállítására és a „stróman” személyek irányítására (v.ö. nem a felek közötti gazdasági események esete a fiktív számlák körében).

Éppen ezért álláspontom szerint rendkívül nagy a gyakorlati jelentősége annak, hogy mit is jelent az a garanciális szabály valójában, hogy a feljelentési kötelezettségnek haladéktalanul kell eleget tenni!

Sinku Pál, a Legfőbb Ügyészség fősztályvezető ügyésze írta az Adócockázatok című, 2016-ban kiadott könyvben azt, hogy a Legfőbb Ügyészség áttekintett 3 év ügyei közül 60 olyan ügyet, amelynek 2/3 részében (tehát kb. 40 ügyben) azért nem volt felhasználható a titkos információgyűjtés eredménye, mert a feljelentést nem kellő időben, nem haladéktalanul tette meg az eljáró szerv.

A Legfőbb Ügyészség arra a következtetésre jutott, hogy általánosságban is kijelenthető, hogy 3-4 hónap eltelte már nem minősül haladéktalannak, így mindenképpen ahhoz vezet, hogy a titkos információgyűjtés eredményét a bizonyítékok köréből kirekeszti, ki kell rekesznie az eljáró bíróság az ítélet meghozatalánál.

Fontos azonban leszögezni ezen a ponton, hogy az idő attól a pillanattól, annak a telefonbeszélgetésnek a rögzítésétől számítandó, amikor

az egyszerű gyanúja felmerül a bűncselekmény elkövetésének. Rendkívül lényeges tehát, hogy nem kell meghatározott személlyel szembeni gyanú igazolódásáig várnia, sőt nem is várhat eddig az eljáró szerv a feljelentés megtételével, hanem már a bűncselekmény egyszerű gyanúja esetén haladéktalanul meg kell tennie a feljelentést, illetve a nyomozást el kell rendelnie. Ez az első fontos részletszabály.

Természetesen ez az egyik fő problematikája is ezeknek az ügyeknek, hiszen gyakran eltér bíró, ügyész és védő véleménye arról, hogy melyik is az a legelső beszélgetés, amelyik már felvetette a bűncselekmény egyszerű gyanúját, vagyis melyik az a pont, amikortól számolni kell a feljelentés megtételéig eltelt időt.

Ez természetesen ügyenként változó körülmény, így általánosságban nem is lehet ebben a kérdésben állást foglalni, viszont már ezen a ponton is érdemes felhívni a figyelmet a költségvetési csalások vonatkozásában a számlák fiktivitását (és így a bűncselekmény gyanújának fennállását) megalapozó körülményekre, kategóriákra (ld. bővebben a NAV 3010/2015. számú útmutatóját, az Európai Unió Bíróságának döntéseit, a Kúria 5/2016 KMK véleményét stb.).

Azt követően, hogy állást foglal a jogalkalmazó abban a kérdésben, hogy mely időpontban is keletkezett egyszerű gyanúja a bűncselekménynek, meg kell vizsgálnia azt, hogy mennyi idő telt el a feljelentés megtételéig, illetve a nyomozás elrendeléséig.

Ekkor megállapítást nyer az adott ügyben egy bizonyos időtartam, amelyről állást kell foglalni: ez az eljárás haladéktalan volt, avagy sem!

Az eltelt időtartamot pedig abból a szempontból kell vizsgálni a Kúria ide vonatkozó, irányadó eseti döntése (Bhar.I.802/2014) alapján, hogy mennyire volt bonyolult az ügy és ehhez képest mennyi adatot kellett „megszűrjön” a feljelentés megtétele előtt az eljáró szerv annak érdekében, hogy az érdektelen adatok megsemmisítésre kerüljenek.

Ha és amennyiben a fentiek alapján arra a megállapításra jut az ítéletet hozó bíróság, hogy több idő telt el a feljelentés megtételéig az egyszerű gyanú keletkezésétől, mint amennyi az összes rögzített beszélgetés megszűréséhez szükséges volt, úgy abban az esetben a haladéktalanság követelménye sérül és a bizonyítékok köréből a titkos

információgyűjtés eredménye kirekesztésre kell kerüljön, ami az ítélet megalapozottságát és a büntetőjogi felelősség megállapítását is döntő mértékben befolyásolhatja (ld. pl. a Bhar.I.802/2014 számú esetet).

2. Adóigazgatási eljárás és büntetőeljárás párhuzamos lefolytatása

A költségvetési csalások kapcsán indult nyomozások jelentős részéhez kötődnek adóigazgatási eljárások. Egyes esetekben az adóigazgatási eljárások megelőzik a büntetőeljárás megindulását, ilyenkor tipikusan az adóhatóság által lefolytatott vizsgálatok eredményeként jut el az adóhatóság arra a következtetésre, hogy feljelentést tesz és büntetőeljárás lefolytatását (is) kezdeményezi.

Ezen esetkör garanciális szempontból kevésbé érdekes. Izgalmassá akkor válik a helyzet, amikor a két eljárás párhuzamosan zajlik, mi több, sok esetben a büntetőeljárást már folytató nyomozóhatóság él jelzéssel az adóhatóság irányába annak érdekében, hogy ez utóbbi indítson valamilyen típusú vizsgálatot annál az adóalagnál, arra a vizsgált időszakra, amely vonatkozásában a büntetőeljárás épp zajlik.

Ebben az esetben azonban számos garanciális helyzet adódik, mivel kifejezetten NEM gyakorlata az eljáró hatóságoknak az, hogy a másik eljárásának végéig a saját eljárását felfüggeszti, mondván az ő eljárásának kulcskérdése nem függ a másik eljárás eredményétől.

Tekintve, hogy a költségvetési csalás elkövetője tipikusan vezető tisztviselő, így az a helyzet áll elő rendre, hogy az a személy, akit a nyomozóhatóság meggyanúsított költségvetési csalás elkövetésével, az adóigazgatási eljárásban az együttműködésre köteles adózó törvényes képviselője.

Egyértelmű, hogy a gyanúsított nem kötelezhető arra, hogy bármilyen bizonyítékot is szolgáltatson és átadjon a nyomozóhatóságnak. Azért, mert nem adja át cégének a könyvelési anyagát a nyomozóhatóságnak, kifejezett joghátrány (leszámítva persze a bizonyítékok elrejtéséhez esetlegesen kötődő kényszerintézkedést) a büntetőeljárásban nem érheti.

Ehhez képest megállapítható, hogy az adóigazgatási eljárásban az a cég, amelyik nem adja át bejövő áfás számláit, amelyekre alapította az adólevonási jogát, joghátrányt fog elszenvedni, mivel az adóhatóság a

vonatkozó időszaki áfabevallásban szerepeltetett adólevonási jogát meg fogja tagadni, a levonásba helyezett összeget pedig adóhiányként meg fogja állapítani.

Nem is beszélve arról, hogy még ha a bejövő számláit át is adja az adóhatóság részére a gyanúsított, akkor is kötelezni fogja őt az adóhatóság arra, hogy a számlákhoz kötődő egyéb dokumentumait (pl. szerződések, teljesítésigazolások, a teljesítést alátámasztó egyéb bizonyítékok, megrendelések, szállítási dokumentumok, árajánlatok, partnerekkel történt kommunikációt igazoló dokumentumok stb.) is adja át, különben a számlák hitelességét nem fogja megállapítani az adóhatóság, hanem azoknak áfa tartalmát a gyanúsított cégére terheli adóhiányként.

Gyakorlatilag tehát megállapítható, hogy az adóhatóság olyan bizonyítékok átadására tudja rászorítani az érintett céget (és így annak gyanúsított vezető tisztségviselőjét) az adóigazgatási eljárás lefolytatásával, amely bizonyítékok átadására a büntetőeljárásban nem kötelezhető a gyanúsított vezető tisztségviselő.

Akkor tehát, amikor a büntetőeljárással párhuzamosan elindul egy adóigazgatási eljárás a büntetőeljárás tárgyát képező időszakra vonatkozóan, az adóigazgatási eljárás lefolytatásával sérülnek a terhelt jogai, védekezése nagymértékben ellehetetlenül, vagy pedig úgy dönt, hogy a céget hagyja elmarasztalni és hagyja azt, hogy az adóhatóság a levonásba helyezett teljes áfa összeget adóbírsággal növelten a cégére terhelje, aminek következtében nagy valószínűséggel a cég működése ellehetetlenül.

Álláspontom szerint éppen ezért fel kellene hagyni azzal a gyakorlattal, hogy a két eljárás párhuzamosan fusson, ha meg is indul az adóigazgatási eljárás, akkor is azt fel kellene függeszteni a büntetőeljárás jogerős lezárásáig.

3. Potenciális gyanúsítottak tanúkénti kihallgatása

Ez a kérdéskör nem újkeletű dolog, azonban a költségvetési csalások esete kilóg a sorból.

Az adóbevallási és – fizetési kötelezettséget a vonatkozó jogszabályok a vezető tisztségviselőre telepítik, ahogyan az iratok megőrzésének

kötelezettségét, avagy azt a kötelezettséget, hogy az adóbevallások valós adatokat tartalmazzanak.

Mindez azt is jelenti, hogy a költségvetési csalás tettese rendkívül szűk körben lehet más a vezető tisztségviselőn kívül.

Mindez pedig azt is jelenti, hogy amikor fiktív számlák vonatkozásában büntetőeljárás indul (pl. titkos információgyűjtés vagy adóhatósági feljelentés alapján), akkor egyértelműen a számlabefogadó vezető tisztségviselője potenciális gyanúsított, hiszen ő az a személy, aki felel azért adójogi értelemben, hogy a cége adóbevallása ne tartalmazzon fiktív számlákhoz kötődő adólevonási jogot.

Polt Péter legfőbb ügyész 2015.03.30-án azt mondta: *„Aki potenciális gyanúsított, az nem hallgatható ki előzőleg tanúként, ez minden emberi jognak ellentmond.”*

A Servés kontra Franciaország elleni ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága által hozott ítéletet is figyelembevéve álláspontom szerint megállapítható, hogy tanúkénti kihallgatással csak akkor követ el jogsértést a nyomozóhatóság, ha a tisztességes eljáráshoz való jogának megsértésére hivatkozva megtagadja a tanúvallomást a potenciális gyanúsított (jelen esetünkben a számlabefogadó vezető tisztségviselője) és ezek után mégis kényszeríti őt az eljáró hatóság bírság kiszabásával tanúvallomás tételére.

Álláspontom szerint ugyanakkor – egyetértve a legfőbb ügyész szavaival – alapvetően tisztességtelen az az eljárás, amikor a potenciális gyanúsított számlabefogadói ügyvezetőt olyan számlák kapcsán, amelyeket ő befogadott, tanúként kihallgatják a számlák fiktivitása kérdésében folytatott nyomozás során, vagyis abban az eljárásban, ami azért van folyamatban, mert a nyomozóhatóság szerint felmerült azon számlák vonatkozásában a költségvetési csalás gyanúja, igaz ugyan, hogy még nem került sor gyanúsítás közlésére (viszont aki elkövethette potenciálisan, az a telepített adójogi felelősségből adódóan nem más, mint a tanúként kihallgatni szándékozott vezető tisztségviselő).

Összegzés

Számos más fontos esetkört is lehetne vizsgálni a garanciális szabályok jelentősége kapcsán, pl. kérdések feltevésének módja a kihallgatások

során – v.ö. jegyzőkönyvekben szereplő „Kérdésre elmondom, hogy...” válaszokkal a kérdések jegyzőkönyvezése nélkül, avagy tanúk részére idézés személyesen történő átadása és azonnal szolgálati gépkocsival történő szállítása a nyomozóhatósághoz, majd tanúkenti kihallgatásuk – v.ö. előállítás fogalmi követelményei stb.

Rövid értekezésemmel azonban remélem, hogy sikerült rávilágítani néhány olyan gyakorlati problémára, amelyek rendkívül sokszor előfordulnak és a jelentőségük óriási (akár perdöntő is) lehet egy-egy ügyben.

A VERSENYKÉPES VÁLLALKOZÁS BÜNTETŐJOGI VESZÉLYEI

1. Bevezető

A versenyképes vállalkozás büntetőjogi veszélyeinek felismeréséhez szükséges először is a gazdálkodás, a vállalkozási-gazdasági tevékenység, illetve a versenyképesség fogalmának és működésének az áttekintése, továbbá nélkülözhetetlen a magyarországi gazdasági versenyhelyzet, valamint a hazai vállalkozási környezet rövid bemutatása is, hogy ezen keresztül érthetővé váljon, a „vállalkozás hevében” megvalósuló gazdasági bűnözés.

2. A gazdálkodás, a vállalkozási tevékenység és a versenyképesség

A gazdálkodás közgazdaságtani értelemben az erőforrások ésszerű felhasználását takarja, egy tevékenységen vagy szervezetben belül a különböző eszközök ésszerű használatával foglalkozó szakterületet, de álláspontom szerint a gazdálkodás célja nem feltétlenül és minden esetben a profitszerzés, a gazdálkodás lehet non profit célú is, mely cél érdekében a gazdálkodó hatékonyságra, ésszerűsége törekszik. (Például az alapítvány nem herdálja az adakozók pénzét a rábízott vagyonnal ésszerűen, célja elérése érdekében gazdálkodik.)

A vállalkozás ezzel szemben egy saját kockázatra végzett gazdasági tevékenység (termékértékesítés, illetve szolgáltatásnyújtás), melynek célja a fogyasztók igényeinek kielégítése révén minden esetben a profit elérése, illetve a piaci versenyben való túlélés.

1 PhD hallgató, kutató Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

A piacgazdaságban a termelt javak és szolgáltatások elosztását, illetve árát túlnyomórészt a szabad piac határozza meg, a kereslet és kínálat találkozásával, így valósul meg az alaptörvényben nevesített *gazdasági verseny*, illetve ebben rendszerben tud ténylegesen érvényesülni a *vállalkozás szabadsága* is.

A versenyképes vállalkozás a nemzetgazdaság² – illetve a versenyképes nemzetgazdaság³ – építőköve is, hiszen a vállalkozások az állam számára nélkülözhetetlen adókat és más közterheket fizetnek, továbbá munkát és megélhetést biztosítanak az egyes emberek számára.

Egy vállalkozás legfőképpen akkor versenyképes, amikor sikeresen (haszonnal) tudja a saját piacán értékesíteni a termékeit, illetve szolgáltatásait. A vállalkozás által előállított termék versenyképessége pedig számos tényezőtől függ, de talán a két legfontosabb a termék minősége és az ára.

Mindezek fényében elmondható, hogy egy vállalkozás akkor eredményes (jövedelmező), ha az általa értékesített terméken, illetve nyújtott szolgáltatáson a gazdálkodó nyereséget realizál, így minden vállalkozó a költségek ésszerű csökkentésére és a haszon maximalizálására törekszik.

Ebben az ádáz küzdelemben - azaz a gazdasági versenyben - a vállalkozónak számos nem piaci tényezővel is számolnia kell,⁴ ezek közül is kiemelném a vállalat, illetve a vállalkozó jogi kockázatvállalását, hiszen

- 2 A nemzetgazdaság célja a közfeladatok minél színvonalasabb ellátása, a jólét biztosítása, ezen feladatát az állam közpénzekből látja el, aminek legfontosabb forrásai a vállalkozások. (A nemzetgazdaság egyes állami szereplői is gazdálkodók, de elsődleges céljuk nem a jövedelem szerzés. Például költségvetési szervek.)
- 3 *A nemzetgazdasági teljesítményeket és a teljesítőképeséget a vállalatok versenyképessége döntően befolyásolja: egyébként változatlan feltételek mellett „jó” vállalati teljesítmények és teljesítőképeség „jó” nemzeti versenyképességet, „rossz” vállalati teljesítmények és teljesítőképeség „rossz” nemzeti versenyképességet eredményeznek.* (Chikán – Czakó – Kazainé, 8. oldal)
- 4 *A vállalkozás, mint a nyereség érdekében a fogyasztói (piaci) igények kielégítésére irányuló tevékenység igen kockázatos dolog, aminek forrásai között leggyakrabban a természeti, politikai, gazdasági, jogi, piaci, technikai és az emberi tényezők említendőek.* (Dr. Fodor Balázs Gábor: A vállalkozás büntetőjogi kockázata, A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai c. konferencia kiadvány)

ahogyan a Budapesti Corvinus Egyetem, Versenyképesség Kutató Központjának tanulmánya is fogalmaz: *A vállalati versenyképesség megfogalmazásánál hangsúlyozzuk, hogy a vállalatokat olyan társadalmi képződményeknek is tekintjük, amelyeknek a fennálló társadalmi normákhoz alkalmazkodniuk kell.*⁵

A tanulmány vállalati versenyképesség definíciója⁶ arra mutat rá, hogy a versenyképesség fenntartása folyamatos alkalmazkodást követel meg a vállalkozásoktól, amibe kifejezetten beleértendő a jogi környezethez való alkalmazkodás is.

Más szempontból nézve a kormányzat és intézményei a környezet alakításával, illetve infrastruktúra fejlesztéssel támogathatják vagy akadályozhatják a vállalati és egyben a nemzeti versenyképességet. Ennek a kormányzati környezet alakításnak kiemelt részét képezi a jogszabályi környezet „kedvezősége”, tervezhetősége, hiszen a vállalkozónak számos más tényező mellett számolni kell a munkajogi (munkavállalók), polgári jogi (partnerek), adójogi (közterhek), közigazgatási jogi (engedélyek, szankciók), versenyjogi és nem utolsósorban a büntetőjogi szabályozással is (Mely bevételstervező vagy kiadáscsökkentő magatartások büntetőjog-el-lenések és milyen fenyegetettséggel.)⁷

5 Chikán Attila – Czákó Erzsébet – Kazainé Ónodi Annamária: GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉGÜNK VÁLLALATI NÉZŐPONTBÓL – VERSENYBEN A VILÁGGAL 2004-2006 KUTATÁSI PROGRAM, ZÁRÓTANULMÁNY, 2006 december, 9. oldal

6 A vállalati versenyképesség: „a vállalatnak azon képessége, hogy a társadalmi felelősség normáinak betartása mellett tartósan tud olyan termékeket és szolgáltatásokat kínálni a fogyasztóknak, amelyeket azok a versenytársak termékeinél (szolgáltatásainál) inkább hajlandók a vállalat számára nyereséget biztosító feltételek mellett megfizetni. Ezen versenyképesség feltétele, hogy a vállalat legyen képes a környezeti és a vállalaton belüli változások érzékelésére és az ezekhez való alkalmazkodásra, a versenytársaknál tartósan kedvezőbb piaci versenykritériumok teljesítésével.” (Chikán – Czákó – Kazainé, 9. oldal)

7 A nemzeti, illetve nemzetközi gazdasági versenyben igen fontos, tehát a vállalkozás számára a jogszabályi környezet kiszámíthatósága, illetve biztonsága mellett, hogy széles körű szabadság jellemezze a gazdálkodó mozgásterét és így nagyfokú szerződéses szabadsága legyen mind partnerei, mind munka-

3. A versenyképesség és az adózás kapcsolata

Az adózás fontos tényező, illetve veszélyforrás a nemzeti és a nemzetközi vállalati versenyképesség vonatkozásában is, hiszen a vállalkozást terhelő közterhek és az ezekkel járó jelentős adminisztráció, továbbá a szabályozás bonyolultsága és változékonysága, mind rontják a vállalatok helyzetét.⁸

A Magyarországi vállalati versenyképesség vonatkozásában megemlítenő a foglalkoztatást terhelő magas munkáltatói adó és járulék teher, amely az ország nemzetközi versenyképességét is rontja.⁹

Az adócsalások és a versenyképesség viszonylatában fontos, hogy az adócsaló tisztességtelen versenylőnyre tesz szert a szabályszerűen működő vállalkozással szemben (kevesebb közteher, tehát kevesebb kiadás), így torzítja a piaci versenyt, továbbá a tagállam és az unió költségvetése is bevételről esik el. Egyebekben a rendszerben megmutatózó adócsalók száma és annak változása a csalás tényén és következményein túl további információt is hordoz, egyrészt képet ad számunkra az adórendszer adminisztratív „jóságáról”, másrészt, mint az adóterhelés „elviselhetőségének” fokmérőjére figyelhetünk.¹⁰

4. A gazdasági verseny és a morál

A vállalkozás, tehát egy a profit és a minél nagyobb piaci részesedés érdekében folytatott verseny, ebben a küzdelemben pedig lehet valaki

vállalói felé, illetve, hogy egyes közjogi kérdésekben is alkupozicióba kerülhessen (pl.: engedélyek, adóbírátság, vádalku, stb.).

- 8 Az jó adórendszer alapfeltétele, hogy egyszerű, olcsó, igazságos, semleges, stabil és kiszámítható.
- 9 A hazai bruttó bérköltség államkasszába befizetett adó és járulék része összegezve 48,25% volt 2016-ban. Ezzel Magyarország messze túl szárnyalja a visegrádi országok foglalkoztatóinak ilyen jellegű terheit. (2016-ban: Lengyelország 35,78%, Csehország: 42,97%, Szlovákia: 41,49%)
- 10 Hajdu Emese Erzsébet: VÁLLALKOZÁSOK ADÓZÁSÁNAK ÉS VERSENYKÉPESSÉGÉNEK ÖSSZEFÜGGÉSEI AZ EURÓPAI UNIÓBAN A TÁRSASÁGI ADÓ TÜKRÉBEN Doktori (PhD) értekezés, 2012, Sopron, 35. oldal.

tisztességes, illetve tisztességtelen, de egy biztos, hogy a tisztességtelenül versenyzőkkel szemben nagyon nehéz tisztességesen versenyben maradni, ahogy az is biztos, hogy a vállalkozás általában nem a moralizálás területe. Thomas Mann irodalmi túlzását idézve: *minden üzletember gazember.*

A vállalkozás, illetve a gazdasági verseny gazdaságpszichológiáját megvizsgálva Mérő László¹¹ szerint: *Minden sikeres cégvezető pontosan tudja, hogy nem lehet minden szabályt betartani. Illetve talán be lehet, de biztosan nem érdemes. Gyakori, hogy egy szabály felrúgásáért járó büntetés költsége sokkal alacsonyabb, mint amennyibe a cégnek a szabály betartása kerülné, és akkor még nem beszéltem arról, hogy szerencsés esetben meg is lehet úszni a dolgot. Amelyik cégvezető nem eléggé vagány ahhoz, hogy időnként felrúgjon egy szigorú szabályt, annak a cége automatikusan versenyhátrányba kerül.*¹²

A Magyarországi vállalkozási és adózási morált jól mutatja továbbá, egyrészt egy nemrégiben készült kutatás, miszerint 100 emberből 70 úgy gondolja, hogy meg kell sérteni néha a törvényeket, hogy boldogulni tudjunk,¹³ másrészt az a tanulmány is melyben a megkérdezett *könyvelők szerint az adóelkerülés olyan mindennapos a magyar vállalkozásoknál, hogy nem annak ténye, hanem legfeljebb annak mértéke lehet kérdéses.*¹⁴

11 Mérő László: magyar matematikus, publicista, pszichológus, az ELTE Gazdaságpszichológiai szakcsoportjának egyetemi tanára.

12 Hasonló gondolat mentén bontotta ki Richard Posner a jog gazdasági elméletének büntetőjog elméleti részét.

13 Sarankó Bea Emőke: Az adócsalás gazdaságpszichológiája (2013. Budapest Corvinus Egyetem) 19. oldal.

14 ... *A kérdőíves felmérésiünkben részt vevő vállalkozások 2/3-a osztja Papp József azon szakértői véleményét, hogy az adózás alól kibújni nem bűn, hanem kényszer a vállalkozásoknak.*

A mélyinterjúkban megkérdezettek cégvezetők és könyvelők nagy többsége szerint ha mindenki befizetné azt az adómértéket, amit az állami szabályozás előír, akkor a cégek jelentős része befejezhetné a tevékenységét. Az adóelkerülés formáinak vizsgálatában a hazai szakértők egyetértének abban, hogy elsősorban a munkajövedelmekhez kapcsolódó adókerülési formák dominálnak, amelyek elsődleges oka ezen jövedelem adóztatásának formája és diszkriminatív magas szintje, amely kölcsönösen érdekelté teszi mind a munkavállalót, mind a munkaadót ezen adó kikerülésében. (Az adórendszer hatása a vállalkozás szabadságára Egy lepapírozott adórendszer költségei, Balás Gábor – Vékony András Benjámin, Közjó és Kapitalizmus Intézet Műhely-

Mindezek fényében elmondhatjuk, hogy a rendszerváltás utáni vad kapitalizmus időszakának utóregései még igencsak érezhetőek Magyarországon, illetve megerősítést nyer Dr. Molnár Gábor Miklós kijelentése, hogy *a gazdasági büntetőjog és ezen belül is az olyan pénzügyi bűncselekmények, mint pl. az adócsalás kikerült a morális alapú büntetőjogi normák köréből.* (Azzal a kiegészítéssel, hogy álláspontom szerint bent sem volt ebben a körben.)

5. A versenyben gazdálkodj „okosan”

A gazdasági versenyben a vállalkozók vagyonukat és sokszor felelősségüket is kockáztatva kiadásaik csökkentésére és bevételeik növelésére törekszenek, illetve kényszerülnek. A versenyben az maradhat bent, aki „okosabban” gazdálkodik.

Egy a piacra belépni szándékozó kezdő vállalkozó – vagy csak bennmaradni kívánó versenyző – sok esetben azzal szembesül, hogy a beszerzési, illetve ráfordítási költség alatt van az általa értékesíteni kívánt termék vagy nyújtani kívánt szolgáltatás piaci ára és azon mereng, hogyan lehetséges ez? Először megvizsgálja, hogy vajon lehet-e az eladni kívánt terméket vagy kínálni kívánt szolgáltatást olcsóbban beszerezni, illetve nyújtani, de rájön, hogy a legolcsóbb beszerzési, bekerülési ár is drága ahhoz, hogy jövedelmező legyen az üzlet. Na, itt jön az „okosság”, hogyan lehet olcsóbban beszerezni a legolcsóbb tisztességes forrásnál, illetve, hogy lehet költséget csökkenteni a nyújtani kívánt szolgáltatáshoz, mert az eladási árat a piac határozza meg, így abban „okoskodni” rövidtávon és csalárd módon lehet csak. (Ha a vevő azt hiszi jobbat kap, mint amit valójában, ez is egyfajta vállalkozás, de rövid távú. Példa erre a „visszatekert” kilométeróra, az összetörött, de törésmentesnek árult autó vagy a „kamu gucci” azaz a hamis termék eladása).

Hosszú távon azonban a vevőket „jól” ki kell szolgálni (minőség), a versenytársakkal együtt kell „élni” (innováció) és a költségeket minél inkább le kell vinni („okosság”), ennek tipikus módja az adó, illetve járulékcshalás, kevésbé tipikus, de előforduló módja a kétes forrásból való beszerzés (pl.:orgazdaság, pénzmosás).

Az adócsalás a költségcsökkentés és a versenyképesség-növelés legerjedtebb módja, hiszen az adó minden gazdasági szereplőt jelentősen terhel és a termék elkészítéséhez, illetve értékesítéséhez nem is feltétlenül szükséges, hiszen az autó megy adó nélkül is, a vevő pedig adófizetés nélkül is nagyon elégedett. Így a vállalkozó – látva, hogy hazai és persze külföldi versenytárai is csálnak – döntésre kényszerül, a kérdés pedig az, hogy vagy csinálom és kockáztatok vagy nem csinálom – kiszállok, vagy be sem szállok -, mert a többiekkel így nem fogok tudni versenyezni.

Az ilyen „lehetetlen”, kigazdálkodhatatlan piaci árra egy nagyon jó példa, amikor a vagyonvédelemben - takarításban vagy más nagy élőmunka igényű szolgáltatási szektorban - a megrendelő (például bevásárlóközpont vagy fővállalkozó) óránként alacsonyabb árat kínál a vagyonvédelmi vállalkozó részére, mint amennyiből egyáltalán egy minimálbérre bejelentett alkalmazott órára leosztott bruttó bérköltsége kijön. Ilyen esetekben a vállalkozó vagy nem vállalja a munkát (kiszáll a versenyből) vagy alvállalkozót, illetve munkaerő kölcsönzőt „von be a teljesítésbe”, aki majd a munkáltatót terhelő közterheket nem fizeti be (Az alvállalkozó, munkaerő kölcsönző számlagyár a hozzá papíron bejelentett munkavállalók közterheit elcsalja).

Továbbá másik nagyon jó példa, amikor egy külföldi autó vagy más külföldi termék esetében a hazai piaci bruttó ár alacsonyabb, mint a külföldi gyártó, forgalmazó által kínált bruttó ár, ami csak úgy lehetséges a hazai piacon, hogy a másik államban lévő termék adóját a vevő elcsalja – nem vallja be – vagy egy fiktív, úgymond eltűnő kereskedővel „elcsalhatja”, ami a gyakorlatban többek között úgy valósulhat meg, hogy a nettóban történő tagállami beszerzés esetén az általános forgalmi adót az importőr nem vallja be, illetve nem fizeti meg, amikor belföldön értékesíti a beszerzett terméket.

6. Állami intézkedések a piacgazdaság és a tisztességes verseny érdekében

Az alaptörvény M) cikke alapján *Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit*, aminek érdekében az utóbbi időben valóban számos lépést tett hazánk. A nem büntetőjogi intézkedések közül először is kiemelném a

Gazdasági Versenyhivatal és a hazai, illetve Uniós versenyjog kiemelkedő szerepét. A Tpv¹⁵ 2. § a gazdaság szereplőinek magatartásához alapvető zsinórmértéket ad generál klauzulájával: *Tilos gazdasági tevékenységet tisztességtelenül - különösen a megrendelők, vevők, igénybevevők és felhasználók (a továbbiakban együtt: üzletfelek), illetve a versenytársak törvényes érdekeit sértő vagy veszélyeztető módon vagy az üzleti tisztesség követelményeibe ütközően - folytatni.*

A GVH, illetve a versenyjog szerepe nagyon fontos a tisztességes piaci verseny kialakítása, fenntartása és védelme során, ahol a hivatal többek között versenyfelügyeleti eljárásokat folytat le – feladata emellett a versenypártolás és a versenykultúra fejlesztése is – amely felügyeleti eljárások során a hatóság fellép a versenyt korlátozó megállapodások (különösen a kartellek), és a gazdasági erőfölénnyel történő visszaélés, továbbá az üzletfelek döntéseinek tisztességtelen befolyásolása és fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok ellen. A versenyhatóság felügyeleti eljárásával nagy segítséget jelent a nyomozóhatóságok számára is, főként a hatáskörébe tartozó jogsértések (Btk. XLII. fejezetében lévő, a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények) felderítésének és bizonyításának érdekében, továbbá a GVH versenytanácsa jelentős pénzügyi szankcióval is sújthatja a jogsértő vállalkozásokat.

Az állam továbbá az adózási fegyelem – mint szintén a versenyt befolyásoló tényező - érdekében is számos intézkedést hozott, gondoljunk csak az EKÁER rendszerre, az online pénztárgépekre, a készpénz korlátozásra, a tételes áfa adatszolgáltatásra vagy a fordított áfa bevezetésére a mérgezett szektorokban, ezek az intézkedések, mind- mind a gazdaság kifehérítését szolgálják és ennek eredményképpen több pénz folyik be a költségvetésbe, illetve tisztul a verseny.¹⁶

Az állami intézkedések sorában lényeges még, hogy számos alapvetően nem a gazdasági verseny tisztaságát szolgáló hatóság, illetve hatósági eljárás is sok esetben közvetlen vagy közvetett módon a verseny tisztulását

15 Tpv: 1996. évi LVII. törvény, a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról.

16 Az egyre nehezebben kijátszható szabályok egyrészt jelentős adminisztratív extra terhet rónak a vállalkozókra (pl.: EKÁR rendszer, tételes áfa adatszol-

eredményezi, például a munkaügyi ellenőrzések, ahol a be nem jelentett munkavállalók felderítésével fehéredik a verseny vagy a fogyasztóvédelmi és népegészségügyi ellenőrzések, amik szintén kifejezetten a tisztességtelen vállalkozók kiszűrését és szankcionálását is szolgálják továbbá az adóhatósági ellenőrzések, amelyek az adókötelezettségek teljesítésének felügyeletén kívül számos értékes információhoz juttatják a többi eljáró hatóságot is.

Az állam a büntetőjog terén is számos erőfeszítést tett, illetve tesz a piacgazdaság, valamint a gazdasági verseny „tisztességesítésének” érdekében, kiemelendő ezen a téren az új büntetőeljárás törvény elfogadása, melyben a kiemelt gazdálkodással összefüggő bűncselekményeket¹⁷ a jogalkotó a törvényszék hatáskörébe, illetve speciális összetételű tanács elé utalja, ahol a bíróság *három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el, a tanács egy tagja a törvényszék gazdasági ügyszakának, ennek hiányában a törvényszék polgári ügyszakának kijelölt bírója*¹⁸. Továbbá *e bűncselekmény csoport esetén másodfokon és harmadfokon is lehetőség van az ügy öt hivatásos bíróból álló tanácsa elé utalására*.¹⁹ A törvényhozó ezzel felismerte, hogy az ilyen bűncselekmények megítéléséhez nélkülözhetetlen a más jogági tapasztalat, különösen a polgári jogi, illetve a társasági jogi ismeretek és gyakorlat megléte.²⁰

Az állami intézkedések egy másik, de szintén büntető eljárásjogi intézménye, a versenyt torzító gazdasági bűncselekmények felderítése és bizonyítása során is nélkülözhetetlen titkos eszközök újraszabályozása (leplezett eszközök, új Be. hatodik rész, korábbi TIGY és TASZ).²¹

Ezek közül is kiemelendők véleményem szerint az új Be. XXXVII.

gáltatás, stb.), másrészt viszont egyre követhetőbbé teszik a gazdasági eseményeket és az azokat igazoló számlákat, amik nagyon megnehezítik adócsalásokat, illetve megdrágítják az adó elcsalását.

17 A gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények: Az új Be. 10. § (1) bekezdés 3 pontjában felsorolt bűncselekmények.

18 2017. évi XC. Törvény 13. § (3) bekezdése

19 2017. évi XC. Törvény általános indoklása

20 A probléma csupán annyi, hogy minden gazdálkodással összefüggő bűncselekmény esetében szükséges lenne ez a fajta gazdasági szakértelem az ügyek megítéléséhez nem csupán a jogalkotó által kiemeltnek minősített esetekben.

21 Az új szabályozás - a jogalkotó reményei szerint – egységes törvényi szer-

fejezetében foglalt egyes ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök, mint például a fizetési műveletek megfigyelése (216-218. §)²², a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése (219. §)²³, illetve az álvásárlás (221. §), hiszen új és hatásos eszközöket jelenthetnek a gaz-

kezetben tudja érvényesíteni a nemzetközi elvárásoknak eddig nem igazán megfelelő garanciális jogokat a korábbi titkos információ gyűjtések esetében is. A hatodik rész indoklása: *A Javaslat koncepcionálisan gondolja újra a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés szabályrendszerének törvényi szintű kialakítását. A Javaslat a bűnüldözési célú titkos információgyűjtést nem elkülönült, a büntetőeljáráson kívüli eljárásnak tekinti, hanem olyan különleges eszközök, módszerek és erők összességének, amelyek alkalmazása a büntetőeljárás szerves részeként, magasabb garanciális erővel bíró szabályok között történhet. A Javaslat e különleges eszközöket, módszereket és erőket összefoglaló elnevezéssel leplezett eszközöknek jelöli, ezzel is hangsúlyozva, hogy immár nem egy különálló eljárás részét képezik*

- 22 Az új Be. 216-218. § adott indoklása alapján: *A Javaslat új eszközként alakítja ki a fizetési műveletek megfigyelését. A megfigyelés alapelemeként a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző szervezetet arra kötelezi, hogy valós időben, meghatározott időszakban rögzítsen, őrizzen meg és továbbítson fizetési műveletekkel kapcsolatos adatokat. E kötelezés alapján a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző szervezet az egyébként szolgáltatása körébe tartozó tevékenységet kontrollált keretek között folytatja. Ugyanis az alapesetet jelentő passzív megfigyelés mellett a leplezett eszköz alkalmazása az adatok kiértékelése és a bűnüldözési érdekből történő beavatkozás céljából adott fizetési művelet teljesítésének felfüggesztésére is kiterjedhet: belföldi fizetési művelet esetében legfeljebb két munkanapig, nem belföldi fizetési művelet esetében legfeljebb négy munkanapig. A felfüggesztés lehetővé teszi, hogy ha a felfüggesztett fizetési művelet további nyomon követése szükséges, az elrendelő más szolgáltató tekintetében is elrendelje a fizetési műveletek megfigyelését, vagy zár alá vétellel biztosítsa a vagyont.*
- 23 *Az új Be. 219. § adott indoklása alapján: A büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése olyan eszköz, amelynek szabályozása garanciális jelentőségű mind a terhelti jogok, mind a bűnüldöző hatóságok törvényes működése érdekében. A garanciális szabályozás megteremtése mellőzhetetlen az együttműködő terheltre vonatkozó további nyomozási szabályok kialakítása, így az eljárás megszüntetése, illetve a megegyezésre irányuló eljárások szabályszerű lefolytatása érdekében. A leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv az ügyészség engedélyével bűncselekmény elkövetőjével megállapodhat, számára kilátásba helyezve, hogy vele szemben büntetőeljárás nem indul, illetve a folyamatban lévő büntetőeljárást megszüntetik, ha az ügy, illetve más büntetőügy felderítésével,*

dasági bűnözés és a bűnszervezetek felderítéséhez, illetve az elkövetők bűnös tudatának bizonyításához.²⁴

A tisztességes gazdasági versenyt fenyegető egyes bűncselekmények jogszerű felderítése kapcsán fontos továbbá, az új büntetőeljárási törvény kilencedik része (az előkészítő eljárás), amelyben a törvény megteremti annak lehetőségét is, hogy a nyomozás elrendelését megelőzően, de már a büntetőeljárás keretein belül a bűncselekmények gyanújának megállapítása vagy kizárása érdekében, rövid határidőn belül egyfajta előzetes felderítés legyen alkalmazható. (Az eljárás során csak olyan leplezett vagy nyílt eszközök alkalmazására lesz lehetőség, amelyek a bűncselekmény gyanúját még nem feltételezik.)

A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés folyamatába az ügyész a korábbiakhoz képest jobban bekapcsolódik majd, annak reményében, hogy ez jelentős mértékben hozzájárul ahhoz, hogy a titkos eszközök alkalmazása során beszerzett adatok, bizonyítékok eljárási okokból ne vesszenek el,²⁵ amely bizonyítékok kizárása számos gazdasági bűncselekmény esetében az eljárás megszüntetéshez vagy a terhelt felmentéséhez kell vagy kellene, hogy vezessen.

A büntető anyagi jog területén tett állami intézkedések áttekintése előtt először is tisztázandó, hogy a gazdasági büntetőjog a büntető anyagi

bizonyításával összefüggő információkat és bizonyítékokat bocsát rendelkezésre. Minderre kizárólag akkor kerülhet sor, ha a megállapodással elérhető nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az elkövető büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdek. A Javaslát rendelkezzik azon, nem mérlegelhető esetekről is, amelyek kizárják a megállapodás lehetőségét, vagy amikor az elkövető megszegi a megállapodást

24 Álláspontom szerint számos esetben a titkos eszközök alkalmazásának elmaradása miatt a bűnös tudat kétséget kizáró bizonyítása nem lehetséges a gazdasági bűncselekmény esetében, hiszen mivel is lehet jobban bizonyítani a szándékos bűnösséget (pl: csalárdságot), mint telefon beszélgetésekkel, fedett nyomozóval, vagy a készpénz felvevő személy, illetve a kérdéses áru követésével. Ezek elmaradása esetén a bíróságok kizárólag az eset körülményiből vonhatnak le alapos vagy alaptalan következtetéseket a terhelt bűnös tudatának vonatkozásában.

25 Dr. Mátyás Ferenc: Átalakul a titkos információgyűjtés rendszere, Jogászvilág.hu, 2017.02.22.

jog azon területe, amely az uralkodó gazdasági rendet, azaz a piacgazdaságot – beleértve a tisztességes gazdasági versenyt is – fenyegető (sértő vagy veszélyeztető) cselekmények közül meghatározzák, hogy mely magatartások minősülnek bűncselekménynek.

A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények a gazdálkodáshoz, illetve gazdasági tevékenységhez²⁶, mint dinamikus folyamatokhoz köthetők, de az ebbe csoportba tartozó bűncselekmények körének egyértelmű meghatározása nagy gondot jelent, hiszen például az ajándékozási illeték vonatkozásában, szándékos eltitkolással elkövetett költségvetési csalás vagy a büntetendő cselekményből származó dolog ajándékkénti megszerzése (pénzmosás) semmilyen gazdálkodással, gazdasági tevékenységgel nincs összefüggésben, ezzel szemben a jogirodalom – és a korábbi Btk. - ezeket a cselekményeket is a gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények közé sorolja.

26 A gazdasági tevékenység, mint a gazdasági bűncselekmények központi fogalmának vizsgálata során elmondható, hogy a korábbi Btk. (1978 évi IV. Tv.) 315 szakasza által adott fogalom magyarázat kifejezetten a pénzmosás érdekében végzett, nem vagy nem feltétlenül haszon orientált magatartásokat írta le, amikor a cselekvés céljaként vagy eredményeként a bevétel jelölte meg és az elkövető így, saját kockázatra rendszeresen végzett termelő, kereskedelmi vagy szolgáltató tevékenységet. (Pénzmosoda célja nem a nyereség, hanem a pénz forgatása, mosása, tehát a bevétel)

Emellett az Áfa Tv., illetve az Szja Tv. definíciója szerint a *gazdasági tevékenység: valamely tevékenység üzletszerű, illetőleg tartós vagy rendszeres jelleggel történő folytatása, amennyiben az ellenérték elérésére irányul, vagy azt eredményezi, és annak végzése független formában történik.*

Tehát a korábbi Btk. gazdasági tevékenység definíciója említést sem tesz az üzletszerűségről vagy a haszonra törekvésről, ezzel szemben az adójogi törvények fogalom magyarázata vaglyagos feltételt ír elő, vagy üzletszerű vagy rendszeres a gazdasági tevékenység, de egyik jogszabály sem írja elő, hogy aki ilyen gazdasági tevékenységet végez az mindenképpen haszonra törekszik. Ezzel szemben a Ptk. fogalom használata során a gazdasági tevékenység mégiscsak valamiféle haszonra törekvő üzletszerű cselekvést takar. (Ptk. **3:379.** § [Az alapítvány tevékenységének korlátai] (1) Alapítvány nem alapítható gazdasági tevékenység folytatására.)

A jogalkotó a gazdasági bűncselekmények körében is a jogi tárgyak (a piacgazdaság, a tisztességes gazdasági verseny, a gazdálkodás rendje, a fogyasztói érdekek, stb.) hézagmentes védelmére kell, hogy törekedjen, amennyiben a jogi tárgy sértése, illetve veszélyeztetése eléri a társadalomra való veszélyesség azon fokát, hogy annak üldözésére már a büntetőjog eszköztárára nélkülözhetetlen.²⁷

A gazdasági büntető jogalkotás kapcsán véleményem szerint - osztva számos szakember és az alkalmazni idegenkedő gyakorlat álláspontját - a jogalkotó „oltalmazó felindulásában” olyan felesleges tényállásokat is létrehozott, mind például a gazdasági csalás, amely deliktum bevezetése teljesen felesleges volt, hiszen a büntetőjogi védelem eddig is hézagmentes volt az ott leírt magatartás vonatkozásában.

Emelett álláspontom szerint egyre jellemzőbb a gazdasági büntető jogalkotás terén - a más jogágakban már ismert - felelősség telepítés módszere, illetve a büntetőjog ultima ratio elvének figyelmen kívül hagyása is.

A gyakorlatban már korábban megjelenő és kézenfekvő vezetői büntetőjogi felelősség telepítés (adózási, számviteli, stb. szabályok alapján), felelősség „objektívizálás” vonatkozásában fontos, hogy a jogalkotó számára is kezd szimpatikussá válni ez a büntetőjogban nem szokványos módszer. Ez jól tetten érhető a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása tényállásban is, amikor a jogalkotó egy más jogszabály által a vezetőre telepített bejelentési kötelezettség elmulasztását kriminalizálja, mert nem tartja elegendő védelemnek például a cég megszüntetésére irányuló eljárást, illetve az adószám törlését, ha a cég székhelye nem fellelhető. Ezért a vezető állású személy ilyen – szándékos - mulasztását büntetőjogi szankciókkal rendeli üldözni.

Hasonló – álláspontom szerint szintén túlkapásos, az ultima ratio elvét sértő – megoldás a Btk. 397. § alatt található a költségvetési csalás-hoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása

27 Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, Szerkesztette: Polt Péter, Btk. 403. § *fejezet címéhez adott kommentárja alapján: a gazdasági büntetőjog azokat a jogszabályokat tartalmazza, amelyek a büntetőjog általános értelemben vett szubszidiárius jellegéből adódóan a legsúlyosabb gazdasági visszaéléseket büntetni rendelő szabályokat tartalmazzák.*

bűncselekmény, ahol a jogalkotó ismét a kézenfekvő felelősség telepítés más jogágakban ismert módszeréhez folyamodik,²⁸ amikor a gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy dolgozója által elkövetett mulasztást rendeli üldözni, ha felügyeleti, ellenőrzési kötelezettségük elmulasztásával ezen személyek lehetővé teszik a költségvetési csalás elkövetését.

Ezzel szemben említést kell tenni arról a tényről is, hogy néhány gazdasági bűncselekmény esetében a jogalkotó enyhített a büntetőjog szigorán, illetve dekriminalizált néhány magatartást. Például a számvitel rendjének megsértése (Btk. 403. §) esetében a gondatlan alakzatot és a kisebb hiba okozását a törvényhozó kivezette a bűncselekmények közül, továbbá a rossz minőségű termék forgalomba hozatala (Btk. 415. §) esetében is több elkövetési magatartást (értékesít, használatba ad, stb.) került ki a tényállásból, illetve ugyanezen tényállás gondatlan alakzatának esetében büntethetőséget megszüntető okot vezetett be a jogalkotó.

Összességében azért elmondható, hogy jelentős súlyosítás tapasztalható a büntetőjog alkotás vonatkozásában, többek között a közép-mérték bevezetésével (Btk. 80. § (2) bekezdése), illetve a költségvetési csalás (Btk. 396. §) tényállásának megalkotásával is²⁹. Az minden estre biztos, hogy talán a legegyszerűbb és a legolcsóbb módja a tisztességes

28 Maga a jogszabály indoklása is a vezetők felelős magatartásra szorításáról ír. 2011 évi LXIII. tv indoklása: *A 3. §-ban írt bűncselekmény törvénybe iktatásának célja részben az, hogy a jövőben az Európai Unió költségvetésének védelménél ne legyen enyhébb a magyar költségvetés védelme, részben pedig az, hogy a jelenleginél felelősebb magatartás tanúsítására szorítsa azokat, akik a vezetői pozíció előnyeit élvezik. E rendelkezés nem kizárólag a gazdálkodó szervezetek szűk értelemben vett vezetőit érinti, hanem a szervezetek ellenőrzésre vagy felügyeletre jogosított tagjait, dolgozóit is, speciális felelősségükre tekintettel.*

29 A költségvetési csalás tényállásával a jogalkotó az adócsaló magatartások büntethetőségi maximumát 10 évre emelte az eddigi 8 évről, illetve minősített esetként értékeli a gazdasági életben szinte elkerülhetetlen üzletszerű elkövetést is. Ennek eredményeképpen egy 5.000.001.- Forint (jelentős) vagyoni hátrányt két bevallási időszak alatt (üzletszerűen) okozó vezető tisztviselő 2-8 évig terjedő szabadságvesztéssel van fenyegetve, ha a részére fiktív számlát kiállító cégben szereplő személyek miatt nem létesül bünszervezet, mert akkor 2-16 év lesz a fenyegetettsége, ahol a büntetés kiszabása

gazdasági verseny, illetve a piacgazdaság oltalmazásának, hogy egyre több magatartást vonunk bűncselekményi körbe, illetve, hogy az egyes cselekményeket egyre súlyosabb büntetéssel fenyegetjük. (Remélem, hogy a leghatékonyabb is)

7. A gazdasági versenyben „megeső” egyes bűncselekmények

A gazdasági versenyben a vállalkozónak a vásárlók kegyeiért folytatott kiélezett küzdelemben be kell tartania a közigazgatási jog, az adójog, a munkajog, a versenyjog, a polgári jog és végső soron a büntetőjog szabályait is, ellenkező esetben számolnia kell a vállalkozását, illetve a személyét érintő felelősségre vonás következményeivel.

A vállalkozási tevékenység, tehát – jelentős - büntetőjogi kockázatot is rejt magában, hiszen a rendszeres haszonszerzésre törekvő - üzletszerűen tevékenykedő - gazdálkodó a profit maximalizálása, illetve a versenyben maradás érdekében kiadásai csökkentésére és a bevételei növelésére igyekszik, ami gondos körültekintést igényel, hiszen, mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó egyre magasabb fokú elvárásokat támaszt, illetve felelősséget telepít a cég képviselői, vezetői részére. A vállalkozóktól elvárt „szakszerű” körültekintés – ami a büntetőjogi felelősség alapja is - ki kell, hogy terjedjen többek között a vállalkozó szállítóira, működésére és értékesítéseire, tehát a gazdálkodás egész folyamatára.

A vállalkozás szállítóinak vonatkozásában kiemelt fontosságú, amikor a gazdálkodó „véletlenül” vagy verseny kényszerben, illetve az ext-raprofit érdekében „költségcsökkentést” eszközöl, és fiktív számlákat fogad be. A Btk. 396. § alapján elkövetett *költségvetési csalás*, ha a számla befogadója tudja – és nem csak tudnia kellene -, hogy a részére kiállított számla valótlan tartalmú, azaz fiktív, mert (1) nincs mögötte semmilyen gazdasági esemény/teljesítmény – a számlagyár csak papírt ad, hogy a számla befogadó jogellenesen csökkentse befizetendő adóját - (2) vagy más fiktív számlás eset, amikor nem a számlakiállító teljesítménye van a számlán feltüntetve, tehát nem a számlán feltüntetett felek között jött létre a gazdasági esemény, ilyen a feketén vásárolt és lepapírozott termék

során a középértékből kell kiindulni.

vagy szolgáltatás, illetve a saját teljesítmény fiktív szállítói beszámoltatása vagy (3) a számlán feltüntetett felek között valósult meg a gazdasági esemény, de a felek között létrejött szerződés semmis (mert esetleg jogszabályba ütközik, például, ha adókiadás a célja).

A bűncselekmény megvalósulásának további feltétele, hogy ezekkel az imént felsorolt csalárd magatartásokkal, illetve a fiktív számla alapján készített megtevesztő adóbevallással okozati összefüggésben a költségvetésben vagyoni hátrány keletkezzen. (Tehát valaki, valahol nem fizet adót.)

A szállítói számlák vonatkozásában fontos kiemelni, hogy annak ellenére, hogy a vezető tisztségviselőt jelentős gondossági kötelelem terheli az adózás vonatkozásában is, a számla fiktivitását illetően a számla befogadó sok esetben tévedésben van, hiszen nem tudja, hogy a számlában szereplő terméket, illetve szolgáltatást részére nem a számlában feltüntetett szállító értékesítette, vagy esetleg nem tud arról, hogy adókiadásban vesz részt. Ilyen esetekben tévedés okán a büntetőjogi felelősség megállapításának nem lehet helye.

Kiemelendő továbbá álláspontom szerint, hogy amennyiben a szándékos bűnösség a fiktív számlák és az okozott vagyoni hátrányt illetően nem felderített illetve nem bizonyítható, akkor a terhelt felmentése indokolt, így önmagából a szállító - vagy a szállítói lánc - által okozott vagyoni hátrány mértékéből, a terhelt vezető tisztségviselői minőségéből és a számlázás rendszerségéből és mértékéből egyéb bizonyítékok hiányában a szándékos elkövetésre nem lehet következtetni. (A tudati, akarati oldal felderítésének, illetve bizonyításának a hiánya, tehát a terhelt terhére nem értékelhető)

A vállalkozói kiadás, illetve közteher csökkentés másik néha kényszerű, de igen bevett módja, hogy a vállalkozó munkavállalóit - munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalást megvalósítva - kevesebbre, egyáltalán nem, illetve más céghez jelenti be (színlelt munkaerő kölcsönző, alvállalkozó és konzorcium esete), esetleg munkavállalóját színlelet megbízással alkalmazza és ezzel a hatályos Btk. szerint (396. §) költségvetési csalást valósít meg.

Ezeket a magatartásokat korábban (2012.01.01 előtt) a 1978. évi IV. Tv. 310/A. § üldözte azzal, hogy: *Az a munkáltató, aki a) munkaszerződés nélkül, b) színlelt szerződéssel alkalmazott munkavállalója részére járó személyi*

jellegű juttatáshoz kapcsolódó, a kifizetőt terhelő, az állambáztartás valamely alrendszerébe kötelezően előírt közteher-fizetési kötelezettség teljesítését elmulasztja, és ezzel az adóbevétel csökkeneti, bűncselekményt követ el.

A tényleges munkaviszony és a valós munkaadó (elkövető) megállapítására az eset összes körülményének részletes vizsgálata után a büntetőügyben eljáró szervek jogosultak (Be. 10. §). A tényleges munkaviszony feltárása során különös figyelmet kell fordítani arra, hogy ki adta az utasításokat a munkák elvégzése során a munkavállaló részére, illetve kitől kapta meg a munkavállaló a fizetését, továbbá, hogy ki osztotta be a munkarendjét, ki ellenőrizte a tevékenységét, kinél jelezte, ha esetleg beteg volt, stb.

A munkáltatással összefüggésben elkövetett költségvetési csalásra kiváló példát jelentenek a jelentős élő munka igényű szolgáltatási szegmensek, mint például az építőipar, a vagyonsvédelem, a takarítás, a vendéglátás stb., hiszen ezeknél a szolgáltatásoknál magas a munkáltatót terhelő adó és járulék teher, továbbá kifejezetten erős az árverseny is, emiatt jellemzőek a kétes alvállalkozói láncok és munkaerő kölcsönzők.

Az ilyen esetekben mind adójogi, mind büntetőjogi vonatkozásban jelentős problémát jelent, ha a vállalkozó által vállalt órabéréből már eleve nem lehet kifizetni a bruttó minimálbér 1 órára jutó hányadát, tehát az ügylet jogszerűen kigazdálkodhatatlan.

A Kúria Kfv.I.35.672/2016. számú ítéletében kifejti, hogy: *„Megítélése szerint a felperesnek (számlabefogadó) az óradíjak mértékéből tudnia kellett az adókéijátszásról, arról, hogy a 2. és 3. szinten lévő társaságoknak átszámlázó szerepük volt azért, hogy az adófizetési kötelezettséget nem teljesítő alvállalkozói szinten lévő társaságoktól a megrendelő minél távolabb kerüljön.”*

A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság előtt is alappal érvelt a NAV képviselője a 19.K.20.010/2017. sz. perben: *„A felperesi alvállalkozók jóval a minimális kamarai óradíj alatti árakat alkalmaztak, ami lehetetlenné tenné működésüket, főként, ha eleget tesznek az adó- és járulék befizetési kötelezettségüknek...”*

Jelen ügyben az alsó szinten nem történt közteher befizetés, az óradíjakból nem lehet kigazdálkodni a költségeket.”

Továbbá a jogalkalmazói gyakorlat szerint felettebb gyanús körülmény az is, ha a munkavállalói állomány negyedévente új cégbe vándorol át, mert az előző alvállalkozó „csődbement”.

A vállalkozás versenyképes működéshez szükséges kedvező beszerzései vonatkozásában jelentős büntetőjogi veszélyt jelentenek még az olcsó és kétes források, hiszen a vállalkozó igen könnyen több bűnkapcsolati alakzatban is találhatja magát, ha például a Btk. 379. szakaszában meghatározott bűncselekményekből származó dolgot (ingó, ingatlan: óra, autó, ékszer, laptop, lakás stb.) vagyoni haszonszerzés végett - például vállalkozási tevékenysége során eladási céllal – megszerez, elrejt vagy csak az elidegenítésében közreműködik (Btk. 379. § orgazdaság).³⁰

Más bűncselekményt, pénzmosást valósít meg a vállalkozó, ha gazdasági tevékenységének gyakorlása során a más által vagy a saját maga által elkövetett büntetendő cselekményből származó dolgot felhasználja, mindemelett akkor is pénzmosást valósít meg a vállalkozó, ha a dolog bűnös eredetéről gondatlansága miatt nem tud. (Btk. 399-400. §)

A versenyképes vállalkozás működésének büntetőjogi veszélyeire átlépvé megállapíthatjuk, hogy a vezető tisztségviselőre, illetve a könyvelőre³¹ jelentős kockázatot jelent a számviteli szabályok betartása is, hiszen a bizonylatolási rend, illetve a könyvvezetési, beszámoló készítési kötelezettség súlyos és szándékos megszegése esetén ezeknek a személyeknek számolni kell a büntetőjogi felelősségre vonással (Btk. 403. §).

A számvitel rendjének megsértése bűncselekmény fontosságát az adja, hogy jellemzően egy másik - általában jogtalan haszonszerzésre irányuló - bűncselekmény leplezésének az eszköze, mint például az eltitkolással vagy fiktív számlák befogadásával megvalósuló költségvetési csalás vagy

30 Az orgazda tudatállapota kapcsán fontos kiemelni, hogy amennyiben a elkövető csak gyanította, hogy a dolog bűncselekményből származik akkor az orgazdaság bűncselekménye nem állapítható meg. (Belovics- Molnár- Sinku: Büntetőjog II. különös rész, A 2012. évi C. törvény alapján, HVG- ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2012. 637. oldal.)

31 *Az adóberallás szempontjából a könyvelő quasi teljesítési segéd, hiszen az adóberallás az adóalany kötelezettsége, így az adóberallás elmulasztásáért vagy a valótlan tartalmú adóberallás benyújtásáért is felelős. (Kúria Bjt.II.1.340/2015/7.)*

a csődbűncselekmény, illetve a házipénztár sikkasztás. (Tipikus esetei: a könyvelés meghamisítása- megsemmisítése, fiktív számlák befogadása, számla nélküli értékesítés.)

A működésben rejlő kockázatokon továbbmenve azt is kijelenthetjük, hogy a gazdasági társaság kereti között végezett vállalkozási tevékenység minden esetben meg kell, hogy feleljen az ésszerű gazdálkodás, illetve a vagyonekezelés szabályainak³², ellenkező esetben vagyoni hátrány vagy hitelezői érdeksérelem (a hitelező vagy a hitelezők kielégítésének részben vagy egészben történő meghiúsítja) esetén felmerül a hűtlen kezelés, illetve a csődbűncselekmény gyanúja.

Mindemellett a vállalkozások egy részének működésével kapcsolatos tipikus büntetőjogi veszélyforrások egyrészt, a könnyű haszonnal kecsegtető, „más tollával ékeskedő” esetek, mint a versenytárs tiltott utánzása, az iparjogvédelmi jogok megsértése, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, illetve a bitorlás bűncselekménye, másrészt a jogalkotó által kriminalizált engedély nélküli tevékenységek, mint a jogosulatlan pénzügyi tevékenység vagy az engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység.

Végso soron a vállalkozó bevételszerző tevékenységét érintő bűncselekményekre áttérve, jellemző az adóelítkolással megvalósuló költségvetési csalás, illetve a csalárd, a fogyasztók érdekeit sértő értékesítés, mint például a rossz minőségű termék forgalomba hozatala, a megfelelőség hamis tanúsítása, vagy a fogyasztók megtévesztése, illetve a klasszikus csalás.

8. Összegzés

Összegzésként elmondható, hogy a vállalkozás egy a profit elérése érdekében, üzletszerűen folytatott gazdasági tevékenység, illetve verseny, amely versenyben a szereplő vállalkozók, hol kényszerből, hol az ext-raprofit érdekében tisztességes és tisztességtelen eszközökkel küzdenek, átevezve sokszor a fehér és a feketegazdaság közötti teljes színskálán.

32 Ptk. 3:112. § (2) bekezdése: *a vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján önállóan látja el. E minőségében a jogszabályoknak, a létesítő okiratnak és a társaság legfőbb szerve határozatainak van alávetve.*

A gazdálkodó ebben a versenyben – a vállalkozás hevében - kell, hogy reálisan lássa vállalkozásának növekvő jogi és legfőképpen büntetőjogi veszélyeit, amikor mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó egyre nagyobb elvárásokat támaszt, illetve felelősséget telepít a vállalkozások vezetőire.³³

Ahhoz, tehát, hogy a vállalkozó nyugodtan feködhesse le a ludni szakszerű gondossággal és az ésszerű gazdálkodás szabályait betartva kell beszerzéseit, működését és értékesítését is figyelemmel kísérnie, miközben vállalkozásának eredményességére törekszik.

33 A gazdasági bűncselekmények elkövetésére igen gyakran közösségek, szervezetek, társaságok keretében, e szervezetek képviselőiben került sor. Ezek a bűncselekmény alanyává nem válhatnak. Büntetőjogilag azt a természetes személyt kell felelősségre vonni, akinek kötelezettségét képezte, hogy intézkedjék a kötelezettségek teljesítése tárgyában.

A különféle gazdaság irányítási jogszabályok a vezetőkre telepítik azokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyek gyakorlása közbe ezen bűncselekmények rendszerint megvalósulnak. Ha pedig az adott szervezet differenciált struktúrájából fakadóan vezetési szinteket hoztak létre, akkor a szervezet belső szabályzata ügyrendje igazíthatja el a jogalkalmazót a tettesként felelősségre vonható személy kiválasztása során. (Magyar büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára, szerkesztő: Dr. Kónya István, 2017, 1583. oldal)

